VİETNAM SAVAŞIYOR

—partileşme süreci—

VİETNAM SAVAŞIYOR

— PARTİLEŞME SÜRECİ —

KIRSAL YAYINEVİ
ANKARA - 1977

Vietnam İşçi Partisi Merkez Komitesince görevlendirilen **Tam Vu** ve **Nguyen Khac Vien** başkanlığında bir komitece hazırlanan «**Vietnames Studies**» adlı bu eser, İngilizce aslından **Kırsal Yayınevi Çeviri Kurulunca** dilimize aktarılarak 1977 - Martında ilk basımı yapılmıştır.

Sorumlu Yönetmen : **R. Özay**
Yayınevi : **Kırsal**, Zafer Çarşısı No. 22 Yenişehir - Ankara
Kapak Düzeni : **Reksa.**
Matbaa : **Kafkas**, 9. Cad. No. 9/F Demetevler - Ankara

I

BAĞIMSIZLIĞIN YİTİRİLİŞİ

5 Nisan 1847'de Fransız savaş gemileri Da Nang limanında Vietnam filosunun beş zırhlısını batırdılar. 31 Ağustos 1858'de küçük bir Fransız filosu Da Nang'a yeniden saldırdı. Bu, Fransız emperyalizmi tarafından açılan ve 1858den 1884'e değin birçok mevzilerde cereyan edecek sömürgeci işgâl savaşının başlangıcını betimledi. Bu saldırıyla karşı karşıya kalan Vietnam'da karşıt görüşlü iki parti vardı: bunların biri uzlaşma yanlısıydı, diğeri direnme. Kıral ve sarayın yüksek rütbelileri Fransızların kullandıkları modern silâhlardan korktular ve fakat bu denli uzaktan gelmiş olan bu insanların ülkeyi fethetmekten çok ticarî çıkarlar sağlamakla ilgilendiklerini düşünerek aldandılar. Üstelik de, gericilikle göbekten bağlı ve sürekli olarak iç isyanı bastırmakla meşgul olan Nguyen monarşisi saldırıya karşı ulusun tüm enerjisini harekete geçirmeye ne istekli ve ne de buna muktedir değildi. Bütün bu nedenler kıralı ve yüksek rütbelileri, saldırganları gittikçe artan ayrıcalıklarla

yatıştırmaya çalışarak, barış ve görüşme politikası uygulamaya itti. Öte yandan, birkaç mandaren, aydınların büyük bir çoğunluğu ve uzun bir ulusal bağımsızlık mücadelesi geleneği olan halk şiddetle direnişe geçtiler. Kıraliyet birlikleri yalnız güçsüz bir direniş sunarken halkınkiler daha güçlü ve dayanıklı olduklarından, Fransız emperyalizmini uzun ve pahalı bir savaşa zorladılar. Ama ulusal çapta öncü rolü oynayabilecek tek güç olan monarşinin yetersizliği Vietnamlı yurtseverlerin çabalarını baltaladı.

Fransız sömürgecileri özellikle sinsi taktikler uyguladılar. Bunlar, ülke topraklarında ayak basacak bir yer ele geçirmekle ve bunun kendilerine Huê Sarayı tarafından uygun bir anlaşmayla peşkeş çekilmesiyle işe başladılar. Böylece saldırganlar yayılmaya yarayacak sıçrama tahtası ve işgal bölgelerindeki halk direnişini bastırmak için zaman kazanmış oldular. Sonra anlaşmayı ihlâl ettiler ve işgali genişlettiler. Saraydan alınan yeni ayrıcalıklar, yeni anlaşmalar. Yine ihlâl ve yeni fetihler. Bu senaryo ülkenin tam işgaline dek sürdü gitti; teslimiyet giderek monarşiyi kapitülasyon ve ihanete götürdü. Kıral ve yüksek rütbeliler, işgalcilerin kendilerini saflarına çekmek için bıraktıkları birkaç ayrıcalığa karşılık ülkenin bağımsızlığını satmayı yeğ gördüler. Ulusal onur ve bağımsızlığın güvenliğinden sorumlu olan bu kişiler giderek yabancıların ajanları haline geldiler ve yurtsever halk hareketini bastırmaya çalışmakla onların hizmetine girdiler. Huê Sarayının, zaten güçten düşmüş olan ve Batılıların saldırısıyla karşı karşıya olan Çin İmparatorundan yardım sağlamaya çalışması olayların akışını değiştirmedi.

Saygon ve Üç Cochinchina Eyaletinin Yitirilişi

Fransız birlikleri Da Nang'ı işgal ettikten sonra yakıp yıktılar, fakat başkenti tehdit edecek ve Huê Sarayını uzlaşmaya zorlayacak güçte değillerdi. Piskopos Pellerin Fransız komutanlığına Kızıl Irmak deltasında harekâtı des-

teklemek üzere ayaklanmaya hazır 400.000 katolik bulunduğunu söyleyerek oraya saldırmalarını önerdi. Ancak Fransız komutanlığı birliklerini pirinç ticaretinin iyi gittiği Güneye çekmeyi yeğledi.

17 Şubat 1859 sabahı Saigon kuşatıldı; akşamleyin kıraliyet birlikleri kenti boşalttılar. Bu sırada ,aralarında mahallî eşrafın topladıkları 5.800 gönüllünün bulunduğu takviye kuvvetleri civar eyaletlerden boşalıyordu. Böylece takviye edilmiş bulunan Saigon garnizonu kente giren Fransız birliklerini çembere alarak onları güç durumda bıraktı. Ne ki, görüşmelerden uzlaşma uman Huê Sarayı karşı saldırı emri vermedi. Fransızlar bu kararsızlıktan yararlanarak zaman kazandılar. 1860'da, Batılı güçlerin Çin'e karşı giriştikleri yeni ve zaferle biten saldırısının ardından Fransa Uzak Doğu'daki bütün deniz kuvvetlerini toplayarak Saigon muhasarasını kırdı, 1861'de de Cochinchina'nın üç batı ve üç doğu eyaletini ele geçirdi.

Kıraliyet birliklerinin bozgunu Vietnam direnişine son vermedi. Yurtsever öncülerin yönetimi altında halk her yerde Fransız birliklerine karşı ayaklandı. Çinhindi Askerî Tarihi'ni yazan Fransız subayları şunu kabul etmek zorunda kaldılar:

«Annam ordusunun geri çekilişi işgal bölgelerindeki başkaldırma durumunu etkilemedi.»

Direniş geneldi. Fransız tarihçisi Pallu de la Barrière görgü tanığı olarak şöyle yazdı:

«Gerçek şudur ki, sonsuz parçalara ayrılmış bulunan direnmenin merkezi her yerdeydi, yani yaşayan Vietnamlı sayısı kadar merkez vardı. Pirinç demetini bağlamakta olan her köylüyü direnme merkezi saymak daha doğru olurdu.»
(1861 Cochinchina seferi tarihi)

Direnişin halkçı karakteri taktiklerin değişikliğinde de görülüyordu. Kıraliyet birlikleri yaklaşık düzende döğüşüp

Fransızların uzun menzilli silâhlarından büyük ölçüde korkuyorlarken, halk kuvvetleri ya gerilla savaşı yürütüyor ya da sürpriz-saldırı uyguluyorlardı yakın döğüşte. Yurtsever Nguyen Trung Truc komutasındaki birlikler düşmanın yakın yerleşme merkezlerine saldırarak l'Espérance adlı Fransız savaş gemisini ateşe vermeyi başardılar ve Nhat Tao'da Fransızları acı bir yenilgiye uğrattılar. Halk kuvvetleri bu şekilde birçok bölgeyi işgalden kurtarmayı başardılar, bu da Fransız komutanlığını acele takviye istemek zorunda bıraktı.

Görüşme isteği ile Fransızları bu sıkışık durumdan kurtaran Huê Sarayı oldu. 5 Ocak 1862'de Phan Than Gian Fransız amirali Bonard ile görüşerek, Huê Sarayı'nın Fransa'ya Cochincihina'nın üç doğu eyaletini bırakarak, 20 milyon frank tazminat ödeyecek, Annam ve Tonkin'in üç limanını Fransız ticaretine açacak şekilde bir anlaşma imzaladı. Bunun üzerine Saray, halk kuvvetlerinin adı geçen eyaletlerden derhal çekilmesi emrini verdi. Bu emre uyulmadı. Fransız tarihçisi F. Vial şöyle yazdı :

«Amiral tam da savaşı zaferle sona erdirdiğini düşünürken bunun belki de daha aktif ve kıralın düzenli birliklerine karşı ciddî bir savaştan çok daha korkunç olduğunu gördü.» (Fransız Cochinchina'sının İlk Yılları)

Ayaklanma, Fransızlar Saigon'a saldırdıklarında bir tarım işletmesinin başında bulunan Truong Dinh tarafından yönetiliyordu. Gönüllülerle birlikte kenti kurtarmaya gelmişti. Kentin düşüşünden sonra 6.000 kişilik güçlü bir ordu topladığı ve Saray tarafından Komutan Yardımcısı olarak atandığı Go Cong'a çekildi. 1862 anlaşmasının imzalanmasıyla kıral onun An Giang kentine çekilmesini (onu komutan atayarak) ve direnmeden vazgeçmesini emretti. Truong Dinh uzun zaman tereddüt geçirdi. İçtenlikli bir yurtsever olarak mücadeleden vazgeçmek istemiyor, buna karşılık Konfüçyüsçü olarak yetiştirildiğinden kendini kı-

rala itaatsizlik edecek durumda hissetmiyordu. Neredeyse kıralın emrine uyacakken halk kuvvetlerinin delegeleri ve halkın kendisi kampına doluşarak kendisinden halkın öncüsü olarak kalmasını istediler ve ona «Başkomutan ve Fransızkıran» rütbesini verdiler. Truong Dinh halkın istemine boyun eğdi ve ayaklanmanın komutasını eline aldı. Yurtsever direnişçiler yiğitçe savaştılar.

«Karabinalarımıza karşı etkisiz silâhlarla donatılmış Annamlılar az görülen bir cesaret ve olağanüstülüğü yadsınmaz kör bir enerjiyle adamlarımızın üzerine saldırıyorlardı.» (F. Vial, a.g.e.)

Gerilla taktikleri Fransız birliklerini sıkı bir sınavdan geçiriyordu. Palu de la Barrière :

«Fransızların karada ve sudaki hareketlerinden daha acı, yorucu ve biktırıcı bir görüntü olamaz. Düşmanlardan biri sürekli gözönünde, diğeri asla. Düşman inatla sıvışıkça sanki sadece bir boşluğa vuruyorduk,» diye yazdı. (a.g.e.)

Sivil direnme de her biçimde örgütlendi. Eşrafın ve mandarenlerin büyük çoğunluğu düşmanla işbirliği yapmayı reddetti. Kör olmasına rağmen ozan Nguyen Dinh Chieu da diğer aydınlarla birlikte işgal bölgesini terketti ve yüksek yurtsever yapıtlar ortaya çıkardı.

Bununla birlikte, Saray'dan gelen bütün direnmeyi durdurma emri halkın kafasına karışıklık tohumları ekiyordu. Kaybedilen kentlerin geri alınması yolunda görüşmeler yapmak üzere Saray Fransa'ya Phan Than Gian önderliğinde bir misyon göndermişti. Bunun üzerine, Meksika savaşına karışmış bulunan Fransa bazı vaadlerde bulundu. 20 Ağustos 1864'de bir çarpışma sırasında yaralanan Truong Dinh, düşman eline düşmemek için kendini öldürdü. Direnmeyi onun yerine oğlu Truong Queyen sürdürdü. O zamana kadar Fransa, 1863'de Kamboçya kıralına zorla bir himaye anlaşması kabul ettirdi. Kamboçya

yurtseverleri bunun üzerine Bonze Pokumpo önderliğindeki güçlerini Fransa'ya karşı Vietnam asilleriyle birleştirdiler.

1867'de Meksika işini halleden Fransa saldırısını yeniden Vietnam'a çevirdi. Fransız birlikleri Cochinchina'nın üç batı eyaletine yürüdüler. Direnişin umutsuz olduğu yargısına varan vali Phan Than Gian buraları Fransa'ya bırakarak intihar etti. Batı eyaletlerindeki direniş Vietnam, Khmer ve Cham, Mnong, Stieng gibi diğer ulusları birarayа getirdi ve Kamboçya Büyük Gölleri'nden Saigon civarına kadar uzanan geniş bir alanı kapladı. 1866'dan 1868'e kadar Tay Minh eyaletinde çok şiddetli çarpışmalar oldu. ve Khmer'li asiler başkent Udong'un çok yakınına geldiler. Ne yazık ki, Pokumpo'nun öldürülmesiyle kuzeybatı Cochinchina ve Kamboçya sınırındaki direniş giderek söndü. Mekong deltasının batısındaki halk hareketinin önderliğini Phan Than Gian'ın iki oğlu üslenmiş, harekâtı ise 1861'de Fransız gemisi l'Empérance'ı ateşe vermiş bulunan Nguyan Trung Truc yönetiyordu. 16 Haziran 1868'de Rach Gia eyaletinin Kieng Giang karakolunu ele geçirdi. Daha sonra ele geçtiğinde boyun eğmeyi reddetti ve kendisine ateş eden müfrezenin önünde haykırdı :

«Topraklarımızda çimen yeşerdikçe işgalcilere karşı direnecek insanımız eksik olmayacaktır.»

Cochinchina'nın işgalinden sonra Fransızlar tüm Güney Çin ticaretini Saigon'a aktarmak umuduyla alelacele Mekong ırmağını incelemeye koyuldular. Fakat bunun yürümeyeceği o saat belli oldu.

Huê Sarayı'nın Utanç Verici Durumu.
Hanoi'un Düşüşü.

Cochinchina'nın kaybedilmesi Vietnam'da büyük endişe yarattı. Birçok yurtseverler Kıral Tu Dac'a ülkenin savunma gücünü artıracak reformların yapılmasını savunan

dilekçeler yolladılar. Özellikle Nguyen Truong To siyasal, idarî, tarım, ticaret, sınaî, eğitim, malî, diplomatik ve askerî alanlarda reform yapılmasını önerdi. Birçokları da ülkenin uluslararası ticarete açılmasını, elsanatlarında yenilik yapılmasını, sanayi ve ticaretin geliştirilmesini, eğitim düzeninin değiştirilmesini, yurtdışına öğrenci gönderilmesini, batı sınırlarında ordunun yeniden düzenlenmesini istediler.

Tutuculuğa gömülmüş bulunan Saray bu önerileri dikkate almayı reddetti. Uluslararası durumdan haberi olmadığından, Fransızların karşı karşıya geldikleri güçlüklerden kendisine nasıl yarar sağlayacağını ve inisyatifi ele almayı bilemedi. «Barış görüşmeleri» politikasıyla ve aynı zamanda Çin'de hüküm süren Manchu Tsing hanedanından alacağı desteği hesaplayarak hâlâ saldırganlarla anlaşabileceğini umdu.

Bu tutuculuk ve güçsüzlüğün derin nedeni, Nguyen'in gerici feodal düzeninin halk ayaklanmalarıyla karşı karşıya olduğu gerçeğinde yatıyordu. 1862'de Hanoi yakınında yönetimin harcamalarına karşı Cai Vang bir protesto hareketi yönetmiş; 1865'da Tu Duc kereste işletmelerinde çalışan işçi ve diğer emekçiler ayaklanmışlardı. Ve Fransız misyonerleri de Kızıl Irmak deltasındaki Katolikler arasında kargaşalığı kışkırtmak için bu düzensizlikten yararlanmışlardı. Bu hengâme Le Bao Hung açık başkaldırmasıyla da son noktasına erişmişti.

Diğer bir aşmaz da, Tsing birliklerinin kovaladığı Taiping haydutlarının Çin'den Vietnam'a sızmalarıydı. Yukarı Tonkin'e sığınan ve Beyaz, Sarı ve Kara bayraklılar diye bilinen bu haydutlar kendileri için tımar paylaşmaya başladılar. Yalnız Luu Vinh Phuc önderliğindeki Kara Bayraklılar Hu' Sarayının otoritesini kabul ettiler.

Katolik misyonerler sayesinde Fransız komutanlığı bu durumdan haberdar oldu. Mekong yoluyla Güneybatı Çin'e ulaşma olanaksızlığı Fransızları, gerektiği zaman zor

da kullanarak, Kızıl Irmak ve Tonkin limanlarının açılmasını istemeye yöneltti. 1872'de Vietnamlı yetkililerin izni alınmaksızın Fransız serüvencisi Dupuis başkanlığında yüzlerce paralı asker, Çin generali Ma'ya götürecekleri silâhlarla birlikte Kızıl Irmak'tan Yunnan'a doğru yola koyuldular. Dupuis'nin bu ilk seferinde mandarenler uzlaşır bir tavır takındılar, fakat ikinci seferinde serüvencinin yolu kapatıldı.

Bu Fransız komutanlığının arayıp durduğu bir bahaneydi ve derhal kullanıldı. Kıdemli deniz yüzbaşı Francis Garnier silâhlı bir muhafız alayıyla hemen Hanoi'e gönderildi ve o bozguna uğrayan asî Le Bao Hung partizanlarını toplamış bulunan Piskopos Puginier ile temasa geçti. Kendi yetkisini kullanarak bundan böyle Kızıl Irmak'ta seyrü seferin serbest olduğunu ve gümrüğün kaldırıldığını ilân etti. Vietnam yetkilileri dikte edilen bu hükmü red ettiler. 1873'de Fransızlar (19 Kasım) ateş açarak Hanoi'i ele geçirdiler. Hanoi savunmacısı yaşlı general Nguyen Tri Phuong yaralı olarak ele geçti, Fransızların ileri sürdüğü her şeyi şiddetle red etti ve kendisini açlıktan ölüme terketti. Bazı katoliklerin de suç ortaklığı sayesinde Fransız birlikleri süratle Nam Dinh, Hai Duong ve deltadaki diğer bölgeleri ele geçirdiler. Fakat Vietnam kuvvetleri karşı saldırıya geçtiler ve Hanoi'i çember içine aldılar. Ve 21 Aralık 1873'de Garnier kent yakınında pusuya düşürülerek öldürüldü.

Henüz 1870 Alman-Fransız savaşının etkileriyle kıvranan Fransa kendisini geri dönülmeyecek bir duruma sokmuş buldu. Uzlaşma siyasetine bağlı kıral Tu Duc, kolaylıkla ele geçmez bir askerî fırsattan yararlanmayı başaramadı; Fransa'nın ele geçirdiği kentleri geri vermesini, ancak Hanoi ve Haiphong'da garnizon bulundurma iznini, ve ayrıca Kızıl Irmak'ın ticarete açılmasını öngören 1874 anlaşmasını imzaladı.

Monarşinin Teslimi ve Sömürge Rejiminin Kuruluşu

19. yüzyılın son yirmi yılında Batılı kapitalist ekonomi hızlı bir büyüme gösterdi. Avrupalı iktidarlar diğer kıtalara saldırdılar, dünyayı aralarında paylaştılar. Bir zamanlar tereddütlü olan Fransız sömürgecilik politikası daha enerjik ve düzenli yönetilmeye başlandı. Burma'nın Britanya tarafından ele geçirilişi Fransa'nın Vietnam üzerindeki planlarının uygulanışını hızlandırdı.

1874 anlaşmasını bozan Fransa 1882'de Henri Rivière kumandasında yeni askerî birlikleri Tonkin'e yolladı. Hanoi valisine kendinin Vietnamlıların «savaş hazırlıkları» tehdidi altında olduğunu belirterek, savunma çalışmalarının durdurulmasını ve kentin Vietnam kuvvetlerinden boşaltılmasını isteyen bir ültimatom yolladı Rivière. 25 Nisan 1888'de Fransız birlikleri Hanoi'e saldırarak kenti ele geçirdiler. Vali Hoang Dien intihar etti. Tonkin'deki mandarinler bunun üzerine karşı saldırıya geçmek istediler, ancak Kıral Tu Duc hâlâ görüşmeler yoluyla Hanoi'i geri alabileceğine inanıyordu. Bu sırada Fransızlar Hon Gai, Cam Pha ve daha sonra Nam Dinh kömür havzalarını işgal ettiler. Kendi gücüne pek az güveni olan Tu Duc Pekin Sarayı'ndan yardım istedi. Sarayın yolladığı 10.000 kişi gelip Hanoi'un kuzey doğusunda kamp kurdular, ancak buradan bir adım ileri atmadılar.

1873 yılı gelince, Hanoi'u kuşatan Vietnam kuvvetleri Fransız birliklerini kentin yakınında bir meydan savaşında bozguna uğrattılar ve Henri Rivière'i tam Francis Garnier'nin öldüğü yerde öldürdüler. Paris bunun üzerine 4.000 kişilik takviye birliği gönderdi, fakat Tu Duc Fransa ile görüşme çağrılarına devam etti, ve silâhlı mücadeleyi savunan mandarenleri kovdu.

Tu Duc Temmuz 1883'de miras bırakmadan öldü. Huê' da aşiret ve fraksiyonlar iktidar kavgasına giriştiler. Fransa'ya karşı nasıl bir politika izleneceği konusunda yüksek rütbeliler kendi aralarında birkaç ay içinde parçalanırken üç kıral başarıyla tahta kuruldular. Yüksek rütbelilerin bazıları silâhlı direnişin partizanları, bazıları görüşme yanlısı, bazıları da açıkça saldırganlarla işbirliği yapmayı planlayan hainlerdi. Saray'ın bu durumda, Tonkin'de Vietnam kuvvetlerinin kaydettikleri askerî başarıdan haberi bile olmadı.

Bu karışıklığı kullanmaya yönelen Fransız komutanlığı, Da Nang'ı ele geçirmek ve oradan Huê'ya yürümek üzere birliklerini topladı. Fransız topçusunun başkentin girişini savunan Thuan An geçidinden gelen gümbürtüsünü duyan mandarenler Fransızların ileri sürdükleri koşulları hemen kabullendiler. Egemenliğini kaybeden Vietnam 25 Ağustos 1883'da Fransa'nın bir mandası haline geldi. Mandarenler iki guruba ayrıldılar. Birçoğu saraya karşı çıkarak direnişe devam etmek için istifa ettiler; diğerleri ise başlarını eğerek kendilerini Fransızların hizmetine adadılar.

Pekin Sarayı'nın yolladığı Tsing birlikleri oldukça zayıflamış bulunduklarından Fransızlarla karşılaşmak istemediler; bunun üzerine Paris ile Peking arasında Tientsin anlaşması imzalandı (11 Mayıs 1884). 1883 uyuşmasına karşı olan saltanat naibleri Ton That Thuyet ve Nguyen Van Tuong Haziran 1884 manda anlaşmasını onaylamak zorunda bırakıldılar. Öte yandan, Tsing birlikleri Lang Son geçidi boyunca geri çekilirlerken Bac Le'de Fransız birlikleriyle çarpıştılar ve onları püskürttüler. Bunun üzerine Fransız ordusu Çin'e karşı büyük bir saldırıya girişti, Taiwan'a (Formosa) birlikler çıkardı ve Foochow limanını bombaladı. Tsing ile güçbirliği yapan Vietnam kuvvetleri Şubat 1885'de Fransızları bir bozguna daha uğrattılar.

Ama Peking Sarayı düşmanlıkları uzatmak istemedi artık, ve bu yüzden 9 Haziran 1885'de Fransa ile, Vietnam' daki tüm haklarından feragat ettiğine dair bir anlaşma imzaladı.

Can Vuong Hareketi
Ve Halkın Mücadelesi

1883 teslimiyetinden sonra da Naib Ton That Thuyet'in başında bulunduğu partizanlar Saray'da aktif olmaya devam ettiler, diğer yandan aydınlar ve bütün halk mücadeleyi sürdürmek üzere örgütlendiler. Naib Quang Tri eyaletinde Tan So kalesinin inşası emrini verdi, kıraliyet hazinesini daha önce buraya taşımıştı. Temmuz 1884'de oniki yaşındaki kıral Ham Nghi tahta geçti. Fransa Vietnam'ın; Cochinchina'nın sömürge, Tonkin'in yarı-sömürge ve yarı-manda, ve Annam'ın manda olacağı üç bölgeye ayrılmasını öngören bir anlaşmayı kabul ettirmeye çalıştı. Bu durumda ülkenin bütünlüğü tamamiyle bozulmuş oluyordu.

Bu arada Tonkin'deki halk direnmesi dinçliğini korudu. Fransız komutanlığı doğrudan Huê'ya vurmak ve yüksek rütbeliler ile özellikle Naib Thuyet'i safdışı bırakmak suretiyle direnmenin partizanlarını ve hareketi önderlerinden yoksun bırakmak istiyordu. Bunun için Saray'dan, toplarını teslim etmesi, silâhlı kuvvetlerini azaltması ve Fransız yanlısı mandarenlerin önderliği altında yeni bir kraliyet konseyinin eskisinin yerini alması isteklerinde bulundu. Haziran 1885'de Fransız generali de Courcy Huê'ya yerleşti ve Vietnam birliklerinin dağıtılmasını istedi. Naib Thuyet ve mandaren Tran Xuan Soan buna karşı çıktılar ve 4 Temmuz gecesi Fransız mevzilerine saldırı emrini verdiler. Kanlı bir çarpışma sonunda Fransızlar başkenti ele geçirdiler.

Ama Kıral Ham Nghi tepelere çekildi ve oradan tüm halka mücadele içindeki monarşiyi desteklemeleri çağrısında bulunan bir bildirge yayınladı (Can Vuong). Direniş-

lerinden dolayı kovulmuş bulunan mandarenler istifa ettiler, ve ülkenin her yanında halk ve aydınlar çağrıya sıcak bir şekilde katıldılar. Öte yandan, Fransızlarla gizli bir anlaşma yapmış olarak Huê'ya gelen Sarayın bozguncu fraksiyonu 19 Eylül 1885'de yeni Kıral Dong Khanh'ı tahta oturttular.

Ana üs olarak Ham Nghi tarafından tutulan yer Laos ile bağlantı kuran bir yolla kuzeye açılabilen Quang Tri ve Binh eyaletlerinin dağlık kesimiydi. 1886 başlarında Tonkin'de halkın direnişinin hızlanması ile Fransız komutanlığı birliklerini buraya toplamak zorunda kaldı. Vietnam direnişi Quang Binh'den, Truong Son sıradağlarından akan ırmakların doğrultusunda denize kadar uzandı. Ama Vietnamlı yurtseverler kısa zamanda silâh sıkıntısı çekmeye başladılar ve yavaş yavaş az insanın yaşadığı ve çorak olan Quong Binh'in dağlık bölgelerine çekildiler. Thuyet Çin'e yardım istemeye gitmişti; Ham Nghi karargâhını direnme üssünün geniş ve nüfusun fazla olduğu kuzeye taşımayı başaramadı. Fransızlar Ham Nghi'nin ricatını düzenli çember içine alarak yürüdüler, bir Muong şefin ihanetine uğrayan Ham Nghi 1 Kasım 1888'de ele geçirilerek Cezayir'e sürüldü.

Ham Nghi'nin çağrısı kuzeyden güneye birçok bölgelerde önemli kuvvetlerin harekete geçmesini sağlamıştı. Annam'ın güney eyaletlerindeki direnme hareketini, 1888'de ele geçirilip idam edilen yurtsever Mai Xuan Thuong yönetiyordu. Ha Tinh, Nghe An ve Thanh Hoa eyaletlerinde direniş özellikle yiğitçeydi. Burada halka ayaklanma çağrısında bulunan ünlü aydınlar, gönüllüler topladılar, emekçi sınıfın yiğit ve kararlı insanlarından silâhlı kuvvetler örgütlediler.

Than Hoa'da Dinh Cong Trang önderliğindeki yurtseverler bataklık bir bölgenin ortasında Ba Dinh istihkâmını inşa ettiler. Akıllıca inşa edilmiş olan Ba Dinh uzaktan sı-

radan bir köy gibi görünüyordu; gerçekte ise yüksek bir sur ve dışında su dolu bir hendek ile çevriliydi; tabyaların üzerinde içi toprak dolu binlerce sepet ve bunların aralarında saldırgan gözetlenip ateş edilebilsin diye bırakılmış mazgal delikleri vardı. Kalın bir bambu kemeri istihkâmı koruyordu ve çevreye sivri kazıklar dikilmişti. İçerde siperler kazılmıştı. Saldırıya katılmış bir Fransız subayı olan Masson şöyle yazıyordu:

«Ba Dinh içinde yapılan keşif, tahkimatların nasıl bir beceriyle inşa edildiklerini göstermekle bizleri büyük şaşkınlığa uğrattı. Erzak çok bol ve disiplin katı idi. İki tiyatro gurubu savaşçılara temsiller veriyordu. Geri çekilme *mevzii olan ve Thang Hoa dağlık bölgesinde bulunan* Ma Cao, Ba Dinh'in düşebileceği ihtimaline dayanılarak inşa edilmişti.»

Eylül 1886'dan Ocak 1887'ye kadar birçok Fransız saldırısı püskürtüldü. Fransız komutanlığı buraya dört kayık içinde güçlü bir topçu birliği ile birlikte 2.500 adam daha sevketmek zorunda kaldı. Misyonerler Phat Diem'li katolikleri birliklere levazım yardımı için seferber ettiler. Oysa kıraliyet birliklerince korunan Hanoi kalesi çok daha küçük bir Fransız gücü karşısında ancak bir gün dayanabilirken, Ba Dinh garnizonu Fransız topçusuna rağmen 35 gün dayandı. Fransız subayları savunucuların cesaretine saygı duymaktan kendilerini alamadılar. Masson şöyle yazdı:

«Sıkı şekilde sorguya çekilen diğer bir tutuklu şöyle cevap verdi: 'Size vermek istemediğimiz bilgiyi bizden almak için zamanınızı harcıyorsunuz, çünkü konuşmayı ülkemizin çıkarlarına zararlı buluyoruz. Ne isterseniz yapın bize...' Yüzlercesine tanık olduğumuz bu gerçekler Annam'lı soyunun karakteri hakkında fikir vermeye yeter. Şimdiye dek mandarenleri adam yerine koyduk, ama şimdi buna sıradan insanlar ve basit askerlerin de cesarette ve ölüme hazır olmada onlarla eşit olduklarını ekleyebiliriz.»

Kızıl Irmak deltasında Fransızlar birçok isyan merkezine, özellikle Nguyen Thien Thuat kumandasındaki Bai Say direnme üssüne karşı toptan yoketme harekâtlarını tekrarlamak zorunda kaldılar. Buralarda yurtseverler istihkâm kurmayıp aktif bir gerilla savaşı yürüttüler, giderek bazan halkın da desteğiyle büyük çarpışmalara giriştiler Bütün eyaletlerde durum bunun gibiydi. «Korsanlar», işgalciye karşı ayaklanan köylülerden başkası değildi. İşte o zaman Bac Ninh valiliğini yapan bir Fransız yöneticisinin mektubu, 1886 yılında yazılmış:

«Güçlü bir korsan çetesi, Yen Son köylülerinin de suç ortaklığıyla Yen Son karakoluna saldırdı. Gelişleri konusunda kimse bizi uyarmadığı gibi, çekilirken de halkın kılına dokunmadılar.»

Her yerde görülen bu aynı yetenek ve cesaret idi. Fransızlar ve uşakları bunun üzerine bir karakollar ağı inşa etmek ve mükerrer saldırılar düzenlemek zorunda kaldılar. Ancak bütün bunların pahasına Bai Say bölgesi 1889 yılı gelince geçici olarak sindirilebildi.

Tonkin'in dağlık bölgelerinde Fransızlar yalnız birkaç ana yolu ve stratejik noktayı işgal etmeyi başarabildiler. Ülkenin tamamı, Fransız birliklerini rahatsız eden deltalı isyancılarla işbirliği yapan bölgesel şeflerin denetimi altındaydı. Ham Nghi'nin kuzey-batıdaki delegesi Nguyen Quong Bich bölgenin azınlık gurubu şefleriyle birlikte harekâtı yönetiyordu. Onu teslim olmaya zorlamak için Fransızlar ve uşakları anasını tutukladılar ,ama ne ana ve ne de oğul boyun eğmediler. Fransız kolorduları ancak 1888 sonlarına doğru Lao Cai, Nghia Lo ve Dien Bien Phu'ya ulaşabildiler.

Kuzey-doğuda, Hanoi-Lang Son yolu üzerinde Fransızların denetimi gevşekti; kıyıda, sınır kenti Mong Cai 1885'de yurtseverler tarafından geri alınmıştı, Fransızlar tarafından kesin olarak alınması ancak 1886'da mümkün

oldu. Viet-Bac'ta ise, 1884'den beri işgalleri altında bulundurdukları Thai Nguyen ve Tuyen Quang illerini Fransızlar ellerinde tutma cüretini neredeyse gösteremediler.

Bu yurtsever ve halk direnmesi Ham Nghi'nin çağrısıyla hareketlenmiş, kıraliyet birliklerinden farklı olarak, Fransız birliklerini büyük güçlüklerle karşı karşıya bırakmış, onlara büyük zararlar vermiş ve Fransa'da bile kamuoyunu ve parlamentoyu etkileyerek cüretli tepkilere yolaçmıştır. Bazan kamuoyunun baskısı altında Fransız parlamentosu Vietnam'ın işgali için ayrılan kredileri kesmek zorunda kalmış, fakat sonunda sömürgeci aşiret üstün gelmiştir.

Direnişin İkinci Aşaması

Ham Nghi'nin yakalanması yurtsever halk hareketine son vermedi. Halkın ve aydınların zihinlerine işlemiş olan derin yurtseverliğin tek belirtisi krala bağlılıktı. Çeşitli eyaletlerde ayaklanmalar 1897'ye kadar patlak vermeye devam etti.

Bilge Tong Duy, Muong ile ittifak halinde 1892'de Ba Dinh düşünceye ve kendisi yakalanıncaya kadar Thanh Hoa'da mücadeleyi sürdürdü. Düşman tarafından kafese kapatıldığı zaman fırçasının sapıyla karnını yırtmak suretiyle kendi hayatına son verdi. Muong'lu teğmeni Cam Ba Thuoc 1895'e değin mücadeleye devam etti.

Ha Tinh'de bilge Phan Dinh ve üsteğmeni Cao Thang, Huong Khe bölgesinde güçlü bir direnme üssü örgütlediler. İsyancıların bu eylem birimi Quang Binh, Ha Tınh, Nghe An ve Thanh Hoa eyaletini ele geçirdi. Halk kökenli Cao Thang güçlerini etkili biçimde nasıl örgütleyeceğini iyi bilen büyük bir askerdi, ve adamlarını sonradan 1874'de Fransızların model olarak benimsedikleri ev yapısı silâhlarla donatmayı başarmıştı. Hareket 1885'de başladı. Adamlarının başına geçerek 1893'de Nghe An eyalet merkezine doğru yürüdü ve birçok karakolu ele geçirdi. Bir

çarpışmada 29 yaşında hayatını kaybetmesi isyan hareketini yasa boğdu. Fransızlar ve işbirlikçileri bölgeyi temizlemek için 5.000 kadar adamı seferber etmek zorunda kaldılar. 1896'da Phan Dinh Phung dizanteriden öldü ve hareket de giderek söndü.

Nguyen Quang Bich'in ölümü ve Thai şefi Deo Van Tri'nin Fransız tarafına geçmek suretiyle firar etmesinden sonra Da ırmağı (Kara Irmak) vadisinde ve Kızıl Irmak'ın yukarı vadisinde hareketin önderliği 1889'dan 1893'e kadar De Kieu ve Doc Ngu'nun ellerine geçti.

Ham Nghi'nin ele geçirilişinden sonra devam eden mücadele en göze çarpan harekât kuşkusuz 1885'de Yen The'da başlayanıydı; Kızıl Irmak deltasının kenarında bulunan bu dağlık bölgede köylüler topraklarını gaspeden sömürgecilere karşı ayaklandılar. Köylüler deltadan gelen isyancılarla birleştiler. Bu hareketin önderi Hoang Hoa Tham (De Tham) hünerle başlattığı sürüncemeli gerilla savaşıyla harekete büyük hız kattı. Düzenli birliklerinin sayısı birkaç yüzü geçmiyordu ,temel gücünü ise tarlada çalışan ve gerektiği zaman saldırgana karşı eline silâhını alan köylüler oluşturuyordu.

Hareket, ana üssü Yen The'dan Bac Giang, Bac Ninh, Than Nguyen ve Lang Son eyaletlerine yayıldı. Yeni The' ya karşı yürütülen birçok Fransız harekâtı başarısızlıkla sonuçlandı. Fransız subayı Frey şöyle yazdı :

«Dört topçu bataryasının 300 metreden açtığı ateşin karşısında daracık bir yere toplanmış bulunan bu insanların nasıl dayandıklarını anlamak mümkün değil... Düşman Kabil'in ya da Sudan gerillasının fanatizmini taşımamakla birlikte, daha keskin bir zekâya ve uyguladığımız eylem ve taktik yöntemlerine kendini uyduracak güce sahi pbulunuyor. Mevzilerini seçip onları tahkim etmede gösterdiği hüner ve metaneti ölümle yüzyüze geldiği zaman da aynı kayıtsızlıkla gösteriyor... İsyancıların kumandanları ger-

çekten şef niteliğini taşıyan kişiler... ve bunlar çok sayıda düşman öldürmek için yakın planda döğüşüyorlar.»

1894'de Fransızlar dört kantonun yönetimini De Tham'a bırakarak ateşkes önerdiler. 1895'de ateşkesi bozdular ve beklenmedik şekilde Yen The'ya saldırdılar, ancak yurtsever nöbetinin başındaydı; nitekim çevreye dağılan birlikler Fransızlara karşı ölümüne bir gerilla savaşı verdiler. Fransızlar 1897'de yeniden ateşkes önerisinde bulundular. O zaman, diğer bütün direnme hareketleri ezildiğinden, isyancıların elinde yalnız Yen The üssü kalmıştı.

Çeşitli ulusal azınlıkların yaşadığı dağlık bölgelerde halk uzun bir süre direndi; fakat Fransızlar bunlar arasındaki farklılıkları nasıl kışkırtıp bundan yararlanacaklarını ve bölgesel şefleri nasıl kendi saflarına kazanacaklarını biliyorlardı. Bazı kaleleri ele geçirdikten sonra Fransız komutanlığı yeni saldırılar düzenlemeden önce kendini politik parçalama planlarına verdi. Yavaş yavaş çeşitli direnme hareketleri püskürtüldü ve dağlık bölgeler Fransız denetimine girdi.

*
**

Fransız saldırıları karşısında bozguna uğrayan kraliyet ordusunun tersine halk direnmesi, halkın katılması ve yetkin önderlerin örgütlemesiyle çeşit savaşma biçimleri kullanarak ulusal alanda uzun süreli bir mücadeleyi sürdürdü. Ne var ki, monarşinin çekilmesi direnmeyi geniş çapta birleşik eylemin tüm olanaklarından yoksun bıraktı. Oysa nasıl davranacağını bilen bir monarşi saldırıya karşı kesin olarak başarılı bir şekilde karşı koyabilirdi.

II

SÖMÜRGE REJİMİNİN YERLEŞMESİ (1897 - 1918)

Fransız sömürgecilerinin yürüttükleri fetih savaşı halkın direnmesi yüzünden 1896 yılına dek sürdü; ancak o yıl halkın silâhlı ayaklanmasının geçici olarak bastırılmasıyla sömürge düzeni tam anlamıyla yerleşebildi — sözü edilmeye değer ayaklanma merkezi olarak yalnız De Tham'ın tuttuğu Yen The bölgesi kaldı. Paul Doumer'nin Çinhindi genel valisi olarak atanması Fransız emperyalizminin burada ekonomik, politik, idarî, askerî ve kültürel yönleriyle klasik bir sömürge düzeni kurma isteminin bir işareti oldu.

Siyasal ve İdarî Örgüt

Zorbaların ilgilendikleri ilk sorun istikrarlı ve etkin bir siyasal ve idarî örgüt kurmak oldu. 1862'den beri işgal altında olan Cochinchina'da Fransızlar mandaren ve aydınların sistemli bir şekilde işbirliğini reddetmeleriyle karşılaştılar. Fransız tarihçisi şöyle yazıyordu:

«... ve eğer bir mucize eseri olarak aydınlar kendi egemenliklerine ihanet edip de Fransızların safına geçmiş olsalardı, bizler için Cochincihna'nın yönetilmesi çocuk oyuncağı olurdu. Ne var ki, ülkelerine bağlı seçkinler olan okumuş Annamiılar bizleri yalnız kendi düşmanlar ıolarak gördüler; tarlalarına ve hayvanlarına bağlı köylüler ise boyuneğmiş gibi kırlarda kaldılar, ancak moral açıdan hiç bir boyuneğiş belirtisi göstermediler.» (Cultru)

Fransızlar bu durumda, kendilerine aracı olarak hizmet edecek, kültür ve onurdan yoksun aşağılık ajanlar toplamak suretiyle, doğrudan yönetime başvurmak zorunda kaldılar; giderek, halkın boyuneğmeyi sürekli yadsıyışı yüzünden bütün ayartma çabalarının başarısızlığa uğraması üzerine utanmazca en sert ve zalim baskı yollarına başvurdular. Sömürge yönetimi sonu yaklaştıkça şu iki habis lekeyle damgalanmak yazgısından kurtulamadı: Bir yandan zulmü, diğer yandan Vietnam ulusunun en gerici ve en yoz unsurlarıyla yaptığı gizli işbirliği. Tüm sömürge girişimlerinin ruhu olan bu manzaraları şimdi Amerikan yeni-sömürgeciliği Güney Vietnam'da daha da geliştirmiş bulunmaktadır.

Henüz 1866 yılında vali Muselier Tonkin valisi olan üssüne verdiği raporda şöyle bir itirafta bulunmuştu :

«... yerli mandarenler saflarımıza katılmaya ya da hiç değilse ard niyet taşımadan bize yardımcı olmaya tereddüt ettiler ve istifa etmeyi yeğ görerek işlerini bıraktılar, daha enerjik olan diğer bazıları ise ayaklanmanın tam anlamıyla siyasal önderleri haline geldiler. Yönetim görevlerinde bulunan birkaç yükselme tutkusu olan ileri görüşlü mandaren dışında kalan diğerleri, olayların bizim tarafa sürüklediği ve kendilerine sunduğumuz yüksek mevkileri ülkeyi vicdansızca soyup soğana çevirmek için alet olarak kullanan ve müdahalemize utançtan başka birşey getirmeyen cahil kişiler ya da entrikacı, sefil karakterlerdi. Değersiz

zıpçıktılar ve hiyerarşinin kurallarına aykırı olarak terfi ettirilmiş olan bu insanlar onurlu kimseler değillerdi...»

Tümamiral Rieunier dahi, «Bizim tarafta yalnız habis ruhlar var,» diye yakınıyordu.

Bir destekleme üssü elde etmek için sömürge yönetimi feodallerle, ya da hiç olmazsa bu sınıfın en gerici unsurlarıyla doğrudan gizli işbirliğine girdi. Feodal düzen ortadan kaldırılmadı, üstelik pekiştirildi; toprak sahipleri köylüleri gönlünce sömürmeye devam ederken kıral, mandarenler ve eşraf Fransız yöneticilerinin yardımcı unsurları oldular.

Vietnam, değişik yönetim düzenleri olan değişik üç «ülkeye» ayrıldı: Tonkin, Annam ve Cochinchina. Bunlar ayrı ayrı, giderek Kamboçya ve Laos'u da içine alan ve bir Fransız Genel Valisinin başında bulunduğu Fransız Çinhindi'ne ilhak edildiler. Amaç, ki bu oldukça açıktı, daha kolaylıkla boyun eğdirmek amacıyla Vietnam ulusunun birliğini bozmaktı.

Beş Çinhindi «ülkesi»nin (Tonkin, Annam, Cochinchina, Kamboçya ve Laos) herbirinin başında bir Fransız başvali ve her eyaletin başında da bir Fransız vali bulunacaktı. Güvenlik, maliye, kamu işleri, posta, tarım, halk sağlığı, ticaret gibi tüm önemli hizmetler Fransızların elindeydi. Genel Vali, içinde başvalileri ve en önemli hizmetlerin müdürlerini toplayan Çinhindi Yüksek Konseyi'nin yardımıyla bütün Çinhindi'ni yönetiyordu. Vietnamlı yöneticiler ya yalnız formalite için tutuluyor ya da kendilerine yalnız aşağılık işler veriliyordu. Vietnamlı bakanların konseyine Fransız başvalisi başkanlık ediyordu ve her bakanın bir Fransız danışmanı bulunuyordu. Başvali aynı zamanda kıraliyet ailesi konseyine de başkanlık ediyordu. 1899'da Fransız yönetimi kıraliyet yönetiminin elinden vergi toplama ve memurlarına aylık verme hakkını aldı. Tonkin ve Annam'da, eyalet düzeyinde, valiliğin yanısıra var-

lığını sürdüren, ancak üyeleri birer kukladan başka birşey olmayan bir Vietnam yönetimi bulunuyordu. Toprak sahiplerinden, zengin tüccardan ya da sanayicilerden ve yüksek memurlardan dikkatlice ayıklanmış küçük bir gurup, üyeleri sömürge yönetimine süs eşyası olmaktan öte bir hizmette bulunmayan bir «seçilmiş konsey» başvalilerin yardımcısı sıfatı taşıyordu.

Doumer tarafından kurulan yönetim sömürge düzeni sona erinceye kadar önemli hiç bir değişikliğe uğramadı.

Bu yönetim düzenli bir askerî korunma olmaksızın varlığını sürdüremezdi; 1896'dan sonraları da, ulusal hareketin sürekliliğini belgeleyen seyrek ayaklanmalar patlak verdi. Fransızlar, Fransız ve Afrika birliklerinden ve Yabancı Lejyon unsurlarından oluşan çekirdekler etrafında ve eyalet düzeyinde bir «yerli milis» kuvveti örgütlediler. Vietnam kıraliyet muhafızları yalnız geçit törenlerinde işe yaradılar. «Yerli milis»e asıl olarak «sindirme» görevi verildi, ama bu onların silâhlarını sık sık Fransız subaylarına çevirmelerine engel olmadı.

Eğitim ve Kültür Örgütleri

Kültür alanında sömürge yönetimi, halkın düzeyini yükseltmekten çok, bir yandan yönetim aygıtına aşağılık ajanlar yaratmaya ve diğer yandan ulusal kültürle hiç bir bağı bulunmayan ve ne de kültür alanında bağımsızlık esprisi taşımayan «denasyonalize» enteilektüeller biçimlendirmeye çaba harcadı.

Bir zamanlar, Doumer'den önce gelen ilk valiler, geleneksel eğitimi kendi hizmetlerinde bir araç olarak kullanmayı düşünmüşlerdi. Doumer 1915'e kadar Tonkin'de ve 1918'e kadar da Annam'da mandaren sınav sistemini korudu. 1862'den başlayarak Cochinchina ve giderek tüm ülkede quoc ngu, Vietnam dilinin latin harflerle yazılışı uygulandı. 1896'da sömürge rejimi bunu bazı mandaren sı-

navlarına soktu ve 1903'de Fransızca sınavı da zorunlu kılındı.

Daha çok da birkaç işçiyi kendi saflarına çekmek ve sömürgeci düzene aşağılık ajanlar sağlamak için geleneksel eğitimin yerine sözde Franko-Vietnam eğitimi tedricen yerleştirildi. Bazı meslek okulları açıldı, ve 1901'de de yardımcı doktor (sağlık memuru) yetiştirmek üzere bir Tıp okulu açıldı. Tüm düzeylerde üçüncü derecede bir eğitim oldu bu. 1908'de açılan Çinhindi Üniversitesi bile güdük ve yoz bir eğitim sürdürdü. Fransızlar öğretmen durumundaydılar, ulusal dil ile tarih araştırmaları asgariye indirilmişti. Okul ve üniversite öğrencileri «atalarımızın Eski Galyalılar» olduğunu ezberliyorlar ve Vietnam kültürünü ciddiyetle incelemeye zaman bulamadan bütün gün Racine ya da Chateaubriand üzerine sayfa karıştırıyorlardı. Montesquieu ve Rousseau gibi 18. yüzyıl Fransız yazarları bile yasaklanmıştı; Çinhindi Üniversitesi'nde ne Bilimler Fakültesi ve ne de Mühendislik Okulu yoktu.

Sömürgeci eğitimin gerçek yüzü onun Malthusçuluğuydu. Öğrenimin yayılması son derece dar tutulmuştu. Feodal düzenin bütün engellerine rağmen geleneksel Vietnam'da şiddetli bir öğrenme isteği duyan halk, aşağı yukarı her köyde çocuklar için sınıflar kurmayı başardı. Geleneksel eğitimin yerine konulan sömürgeci eğitim kendisiyle birlikte okul ve öğrenci sayısında öyle bir indirim getirdi ki buna cehalet denirdi. Sömürgecilik süresince Vietnam halkının en baskın gelen isteklerinden biri eğitimin Vietnamlılaştırılması ve yaygınlaştırılması oldu. Bu sürekli baskı karşısında sömürge yönetimi birkaç eğitim kuruluşu açmak zorunda kaldı. 1908'de kurulmuş olan Üniversitenin temel amacı, okumak üzere Japonya'ya gitmek isteyen öğrencileri memlekette tutmaktı. Fakat herşeye rağmen eğitim yaygınlaştırılmadı: Çocukların yüzde doksanı hâlâ okula gidemiyordu. Bütün Vietnam için orta öğrenim okulları-

nın sayısı hiç bir zaman üçü aşmadı (20-30 bin Fransız'ın çocukları için de aynı sayıda okul vardı). Kuruluşundan otuz yıl sonra bile Üniversitenin mevcudu ancak 600 kişi idi.

Ülke kaynaklarının daha iyi gözienmesi için sömürge yönetimi 19. yüzyılın sonunda birkaç araştırma kurumu açtı: Uzak Doğu Fransız Okulu, Pasteur Kurumu, Meteoroloji Dairesi, Coğrafya, Jeoloji, Ormancılık Hizmetleri... Bir kaç alanda Fransız araştırmacıları ilginç çalışmalar yapmayı başardılar, fakat bütün bu kurumsal çarklar sömürge düzenine hizmetten öteye gitmedi. Diğer yandan ise Vietnamlılar araştırma işlerinden sistemli olarak uzak tutuldular.

Kültürel unsurlardan en önemli biri de eski yazının yerine quoc ngu'nun konuluşu oldu. Gazete ve kitapların quoc ngu ile basılışı bunların çarçabuk çoğaltılmasını sağladı. Sömürgeciler bunu kendi çıkarlarına hizmet edecek bir araç olarak istemişlerdi, fakat quoc ngu kısa zamanda Vietnam ulusal hareketinin bağımsızlık ve gelişme fikirlerini yayma aracı haline geldi.

Vergiler, Resimler ve Devlet Tekelleri

Kocaman, nefret verici ve baskıcı sömürge yönetiminin bakımı ülke için altından zor kalkılır bir yüktü. Fransız yetkilileri ve askerler yüksek ücret alıyorlardı; sömürge yönetimi haddinden çok memur, Fransız politikacı ve partilerinin torpillileriyle şişmişti. Daha 1910'da Çinhindi'ndeki Fransız memurlarının sayısı 5.000'i bulmuştu, bu sayı Hindistan'daki İngiliz meslektaşlarının sayısına hemen hemen eşitti.

Vergiler gözle görülür şekilde yükseliyordu; 1897 yılında herkesten alınan resim vergisi 0,50 piastre'den 250'ye, toprak vergisi 1 piastre'den 1,50'ye çıktı. Bütün gelir ger-

çekte üç devlet tekelinden: alkol, tuz ve afyondan elde ediliyordu.

Alkol üretim ve satış tekeli 1902'de bir Fransız firmasına (Fontaine) teslim edildi ve halk, her köyün nüfusuna göre hesaplanmak suretiyle ,alkol tüketimine zorlandı. Özel alkol üretimi tümden yasaklandı ve aksi davranış ağır hapis, müsadere ve hattâ sürgün cezalarına bağlandı. 3,5 milyon frank sermayeli Fontaine yılda 2-3 milyon frank kazanç sağladı. Litresi 5-6 kuruşa malolan alkol 1906 yılında 29 k uruşa satıldı.

Yönetim bütün tuzu üreticiden alıyor ve gittikçe yükselen bir kazançla satıyordu: 1897'de 100 kiloda 0,50 piastre olan kazanç 1908'de 2 piastre oldu ve bu şekilde tuz fiatı 1889'dan 1907'ye kadar beş katı arttı.

Yönetim, tüketimini teşvik ettiği afyon alım-satım tekelini de elinde tuttu. 1896'dan 1899'a kadar bir kilonun fiyatı 45'den 77 piastre'ye fırladı. Doumer Çinhindi'den ayrıldığı zaman afyon satış cirosu 15 milyon altın frank, yani 1897'dekinin iki katı oldu. 1907'de yönetim, sömürge öncesi döneminin iki katı olan 210.000 afyon işçisi kaydetti.

Tekellerden elde edilen gelir 1899'da 8'den 1903'de 10,4 milyona, 1911'de 12 milyona yükseldi. Bu miktar, 1899'da 20 milyondan 1903'de 32 milyona ve 1911'de 42 milyona sıçrayan genel bütçenin (ki genel valinin denetimi altındaydı) önemli bir kısmını oluşturuyordu. Doumer'nin hizmet döneminden sonra Vietnam halkı eskisinin üç katı olan 90 milyon altın frankı aşkın vergi ödemek zorunda bırakıldı. Albay Bernard Revue de Paris'de bu konuda şunları yazdı (Ekim 908) :

«Çinhindi'nin mali politikasına şu son 8-9 yıldır egemen olan, bu katı ve gittikçe ağırlaşan vergi yüküdür.»

Bu tekellerin kuruluşu yanında nefret verici baskı sistemini de getirmişti. En küçük bir ihbarda vergi ajanları arama kararı göstermeksizin evleri, bahçeleri ve tarlaları

arayabiliyor, canları isteği herkesi tutuklayabiliyorlardı. Ağır vergi yükünün altında ezilen birçok aileler, pahalı bir lüks haline gelmiş olan tuz olmadan idare etmek zorundaydılar.

Ekonomik Sömürü

Bütün bu idarî, askerî ve kültürel aygıt son tahlilde kolonyal ekonomik düzene, Çinhindi'ne sermaye yatırmış bulunan Fransız kapitalist firmalarının kârları için ülkenin ekonomik sömürüsüne hizmet ediyordu. Koloni, Fransız sanayi ürünleri için bir pazar ve ona ucuz hammadde ve işgücü sağlayıcı olmak durumundaydı. Bu nedenle geleneksel emtia ile rekabeti tehlikeli olan Fransız sanayi ürünlerinin ithalinde öncelik ve ayrıcalık tanıma, el işlerinin kaldırılışı, gelişmiş bir yerli sanayiin kuruluşunu inkâr, kömür, maden filizi, kauçuk gibi derhal ihracata dönebilecek sektörlerde Fransız sermayesinin temerküzü... gibi başvurulan her çare Vietnam kapitalist sanayiin doğuşunu engelledi. Gümrük duvarları Fransız ürünlerine Çinhindi pazarında bir yarı-tekel durumu sağladı. Üstelik de Vietnamlıların omuzlarına yüklenen ağır vergi yükümlülüklerine karşılık Fransız şirketleri çok hafif vergilere tâbi tutulup, yönetimle yapılan anlaşmalarla muafiyet ve tahsisat nimetlerinden yararlandılar — tabii bütün bu olanaklar Vietnamlılardan toplanan vergilerle sağlanıyordu.

Daha 1897'deyken özellikle avantajlı maden anlaşmaları Fransız şirketlerine paylaştırılmıştı; yüzyılın başlarında ise kömür (Quang Yen'de), teneke, altın, tungsten (wolfram) ve antimon sömürülmeye başlandı. Üretimin büyük bir kısmı ihraç ediliyordu. Fransız ürünleriyle rekabet edeceği korkusuyla processing (uzun ömürlü) sanayi çok az geliştirildi. Yüzyılın başlarında Cochinchina'da birkaç çeltik fabrikası ihracata hizmet amacıyla kuruldu ve bunlar yüzbinlerce ton pirinç işlediler. Tonkin'de çeşitli şirketler

kuruldu: 1900'de pamuk ipliği ve dokuma fabrikası, yine aynı yılda bir su ve elektrik şirketi, 1901'de bir bira fabrikası, 1909'da ormanları sömürmek için bir şirket ve kibrit manifaktürü, tuğla ocakları, sonra Hai phong'da bir çimento fabrikası, Dap cau'da bir kâğıt fabrikası, Hanoi'de bir sigara fabrikası. Annam'da Fransızlar daha az yatırım yaptılar; Vinh ve Thanh Hoa'da kereste ve kibrit fabrikaları, Huê'da bir kireç ocağı ve Phu Phong'da bir ipek dokuma fabrikası kuruldu.

Bu sanayi yalnız küçük miktarda ürün çıkarıyor ve kazancın çoğunu da sürümden değil, ücret düşüklüğünden elde ediyordu. Kâr Fransa'ya transfer edildiği için, bunun üstüne bir de Vietnam'daki Fransız görevlilerin tasarruflarını anayurda götürmeleri eklenince, gittikçe kötüleşen bütçe açığından yakınılıyordu.

Tarımda ise yönetim, Fransız sömürgecileri ve şirketlerinin verimli ve üzerinde az insanın yaşadığı topraklara sahip olmalarını kendi payına yararlı buluyordu. Tonkin'in orta bölgelerinde askerî harekâtlar sırasında bütün köyler boşaltılmış ve toprakları gaspedilmişti; Tay Nguyen dağlık bölgelerinde geniş topraklar sömürgecilere ve şirketlere peşkeş çekilmiş, Cochinchina'da Mekong deltasının kurtulması çalışmasının sonucunda elde edilen geniş araziler Fransız sömürgecileri ile sömürge yönetiminin Vietnamlı ajanlarına bağışlanmıştı. Bu şekilde Fransız sömürgecileri ve şirketleri, 1897'den 1913 yılına kadar, bir orman şirketine devredilen 90.000 hektarı saymazsak, Cochinchina'da 306.000 ile birlikte 470.000 hektar toprak gaspetmiş oldular. 1918'e kadar Fransız sömürgecilere tanınan imtiyaz topraklarının hemen hepsinde pirinç ekildi, çünkü Çinhindi ve özellikle Cochinchina büyük bir ihtiyaca cevap vermek durumunda idi — 1900'de 800.000 ton, 1920'de 1.200.000 ton.

Yine de, pirinç üretiminde hiç bir teknik yenilik getirilmedi, ve üretim dünyada en düşük oran olarak kaldı —hektar başına ortalama 1,2 ton. Sömürgeciler yalnız köylünün emeğinin sömürüsünü hızlandırmayı ve kıtlığın dayanılmaz hale geldiği yıllarda bile pirinç ihracatının devamını düşündüler.

Ticarette, bütün gümrük vergilerinden muaf olan Fransız emtiası pazara egemendi. Vietnam ürünü çok düşük fiyatla ihraç edilirken Fransız malları yüksek fiyatla satıldı. 1892'den 1913 yılına kadar ihracat 26'dan 102 milyon piastre'ağ ithalat 19'dan 110 milyona çıktı. Dış ticaret kârının çoğu birkaç büyük firma olan L'UCIA, Deniz Frères... gibi şirketlere aktı.

Sömürge yönetimi, özellikle Doumer zamanında, ekonomik ve stratejik amaçları için ulaşım araçlarının gelişimini kamçıladı. 1902'de Hanoi'dan Lang Son'a, 1905'de Hanoi'dan Vinh.e, 1906'da Huê'dan Da Nang'a, 1919'da Sai gon'dan Nha Trang'a, yine 1919'da Hanoi'dan Yunnanfou' ya dar ve tek hatlı demiryolları açıldı. Cochinchina'da pirinç tarlalarının alanını genişletmek ve pirinç ihracatını kolaylaştırmak için birçok kanallar kazıldı. Asrın ilk yıllarında ülke bütün sömürge düzeni döneminin en büyük gelişmesini ulaşım şebekesinde görmüş oldu.

VİETNAM TOPLUMU YAPISINDA OLAN DEĞİŞİKLİKLER VE ULUSAL HAREKETİN ALDIĞI YENİ BİÇİMLER

Sömürge düzeninin yerleşmesi geleneksel toplum yapısını giderek derinden bir değişime uğrattı, yeni sosyal sınıflar boy gösterdi, kolonyal sömürü ve işgalcilerin empoze ettikleri ağır yükler sayesinde yoksulluk ve sefalet korkunçlaşırken halkın zihnine yeni düşünceler girmeye başladı.

Köylülüğün Yoksullaşması

Uzun süren askerî harekâtlar yüzünden kırlık bölgeler

ağır biçimde tahrip edilmiş ve çok sayıda köy tamamiyle yok edilmişti. Sömürgecilerin ve kendilerini Fransızların hizmetine koşmuş mandarenlerin ve eşrafın toprak gaspı, artan vergiler, çoğalan talepler ve bunların taşıdığı küsgünlük, alkol ve tuz tekelleri, elişinin yıkılışı köylülerin sefaletini dayanılmayacak kadar ağırlaştırıyordu. Sömürge yönetimi ürünü doğal afetlerden korumak için sulama tesis çalışmalarından çok stratejik önem taşıyan ya da sömürgeci girişimlere yarayışlı kara ve demiryolları yapımıyla ilgilendi. Kuraklık ve su baskınları, periyodik kıtlıklarla noktalanan sürekli yoksulluk içinde yaşayan köylülerin kaderini daha da kötüleştiriyordu. Ancak birçok sel felâketinden sonra dikkatler set yapımına çekilebildi.

Sömürge düzeninin tüm yükünü taşıyan köylülerin bundan en küçük kazançları olmuyordu: Fransız sanayi ürünlerini satın alamayacak kadar yoksuldular ve kimse onlara tarımsal ürünlerini artıracak teknik bilgiyi öğretmiyordu. Üstelik de yönetimin ajanlarının dizginsiz vahşetine uğruyorlardı.

Sömürge düzeni tarafından engellenmek bir yana, feodal sömürü ve baskı daha da pekiştirilmişti. Toprak sahipleri ve eşraf giderek «düzeni» korumak ve kırlık alanlardan vergi toplamak için sömürge yönetiminin en iyi ajanları oldular. Tercümanlara, memurlara ve Fransızların güvenlik ajanlarına toprak bağışlanmak suretiyle yeni bir toprak sahipleri statüsü şekillendi. Toprak holdingleri temerküzü gittikçe yoğunlaştı.

Sömürge egemenliğinin birkaç yılı adam başına düşen pirinç tüketimini düşürmeye yetti: 1900'de 262 kilodan 1913'de 226 kiloya. Bir Fransız gözlemci bu yüzyılın başında şöyle belirtiyordu:

«Çinhindi'ne gezi yapanlar ahalinin korkunç sefaletiyle karşılaşıyorlardı. Evlerin çoğu odun ya da çamurdan yapılıp samanla kaplanmış kulübelerden başka birşey de-

ğildi. Duvarlara asılmış sarı-kırmızı kurdele ve Çin yazmalı kâğıtlar, ağaç ya da pirinçten yapılmış birkaç alet edavat, yitirilmiş bolluk kalıntıları olarak atalarının tapınaklarını süslüyordu.»

(Albay Bernard, Çinhindi, Hatalar ve Tehlikeler).

Feodal düzen altında zaten yeterince kötü olan köylülerin mukadderatı daha da kötüleşiyordu.

İşçi Sınıfı, Burjuvazi ve Yeni Aydınlar

Kolonyal sınaî ve ticarî girişimlerin kuruluşu, demiryolu ve diğer ulaşım araçlarının inşası, beraberinde işçi sınıfının doğuşunu getirdi. Avrupalı yoldaşlarıyla kıyaslandığında nicelik yönünden hiç önemsiz görünen Vietnam işçi sınıfının oynayacağı çok daha önemli bir rolü vardı, çünkü ulusal burjuvaziden daha önce doğmuştu ve yazgısı da sömürgeleşme sürecinin yazgısıyla sıkıca bağlıydı. Henüz doğar doğmaz madenlerde, yapı şantiyelerinde ve fabrikalarda acı sömürge gerçekleriyle doğrudan ilişkide bulunuyordu: Açlık derecesinde düşük ücret, güvencesiz yıpratıcı çalışma, vahşet.

Özellikle kara ve demiryolu gibi kamu işleri için sömürge yönetimi resmen tüm köylülerin çalışmalarını istiyordu. Şantiyelerde «amele» olan bu köylüler aşağılatıcı koşullar altında çalışıyorlardı. Bir Fransız yazarı olan Jean Ajalbert'in bu konudaki raporu:

«Zorunlu çalışma burada kötü kamufle edilen sürgün oluyor... Kamu işleri dairesi tüm halkı, pek azının geri dönebileceği şantiyelere sürüyor. 1901'de, birkaç hafta kalacağım Lang Biang bölgesini gezdim. Kamu işleri hizmetlerini bir yüzbaşı temsil ediyordu. Ölüm oranı dehşet vericiydi. Pirinç levazımı çok düzensiz geliyordu. Ve 120 kilometre uzunluğundaki yola bir doktor düşüyordu.»

Hanoi-Yunnanfou demiryolu yapımı için çalıştırılan 80.000 kişiden 25.000'i hayatlarını kaybettiler. O sıralar he-

nüz bir sınıf bilincinden sözedilemezdi, ama mücadele hareketleri başlar başlamaz da karşı çıkmalar ve protestolar bu şantiyelerde patlak verdi.

Öte yandan, Vietnam burjuvazisi bir süre sonra ortaya çıktı; yüzyılın ilk yıllarında ancak çekirdek halinde birkaç unsur vardı. Geleneksel Vietnam toplumu ılımlı da olsa bir tüccar sınıfının oluşumunu engellemişti. Fransızlar bu durumda, ticarî işleri için Çinli tacirlerle iş yapmayı yeğlediler. Bununla birlikte, Fransız şirketlerinin bazı ajanları para yapmayı becererek komprador burjuvazinin ilk çekirdeğini biçimlendirdiler. Fakat birkaç girişimde bulunmayı deneyen Vietnam burjuvazisi ya korkutuldu ya da iflasa sürüklendi. Henüz doğmuş olan bu Vietnam burjuvazisi de çok geçmeden gerçekte hakettiği durum olan tefeciliğe düşerek ancak «raşitlik» bir burjuvazi olabildi.

Eski idare merkezlerinde (Hanoi, Nam Dinh) ve limanlarda (Saigon, Haiphong, Da Nang) yeni kentler boy gösterdi. Yeni bir hayat filizlendi: daha verimli ticaret hareketi, birkaç fabrika, birkaç gazete, elektrik ışığı. Fakat işçiler derin, sık sık da dehşet verici bir sefalet içinde yaşadılar. Doğrusu, nüfusun ancak çok küçük bir kesimi kentlerde yaşıyordu.

Bu kentlerde, ilk Fransız-yetiştirmesi aydınlar henüz dikkate değer bir rol oynamıyorlardı. Özellike Tonkin ve Annam'daki aydınlar bütün aydın tabakasının esasını oluşturuyorlardı, ancak bunların prestiji önemli ölçüde azalmıştı. Konfüçyüs öğretisinin artık ulusal bağımsızlığın yeniden kazanılmasında ve toplum kalkınmasında temel alınamayacağı anlaşılmıştı. Seleflerinin önerilerine göre davrananlardan çok, ulusal hareket için yeni yollar arayan modern aydınlar ortaya çıktı.

Modern Aydınlar ve Ulusal Hareket

1858'den 1898'e değin sürmüş olan silâhlı mücadele 1900'le birlikte kesilmişti; yalnız Hoang Hoa Tham'ın Yen

The'daki tecrit edilmiş direnme üssü kalmıştı. Ama bu direnme yeni düşüncelerden esilenerek, sömürgecilerin sömürü ve bask iiçin kullandıkları araçlarla çeşitlenip yeni biçimler kazanarak yürütüldü. Köylü yürüyüşleri ile ekonomik ve sosyal isteklerin açıkça ortaya konmasıyla desteklenen işçi grevleri sahnelenirken, kentlerde politik mücadele kendini gösterdi.

Yeni sosyal sınıflar —işçi sınıfı ve burjuvazi— hâlâ aydınların etkisinde olan ulusal harekete henüz önderlik edecek durumda değillerdi. Bununla birlikte ,aydınlar kendilerini yeni düşüncelerle donatmışlardı. Batının ne misyonerleri ve ne de askerleri beraberlerinde bilim ve demokrasi hakkında yeni düşünceler getirmemişlerdi; ve yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, sömürge yönetimi 18. yüzyıl Fransız edebî ve felsefî çalışmalarını okul çevrelerinden uzak tutmuşlardı. Bu yüzden Vietnamlı aydınlar yeni düşünce ve yapıtları —Özellikle Rousseau ve Montesquieu' nunkileri— Çince çevirilerden sağlıyorlardı. Batılı saldırganların canavarca baskıları altında Çinliler 19.' yüzyılın sonlarına doğru modern bir akım geliştirmişlerdi. Keng Yu-wei ve Liang Chi-chao gibi önde gelen aydınlar Çin'in geleneksel toplumunu yeniden filizlendirmek için bir reform hareketine önderlik etmişlerdi. Sonraları, bu yüzyılın ilk son yıllarında Sun Yat-sen'in daha devrimci düşünceleri Çin'in politika sahnesinde egemen oldu.

Yeni düşüncelerden etkilenen Vietnamlı yurtsever aydınlar artık eski monarşik düzeni ve Konfüçyüs ideolojisini koruyarak saldırganlara karşı ulusal bağımsızlık mücadelesi vermeyi savunmakla yetinmediler. Toplumsal ve ideolojik alanda reform programları koymaya başladılar. Ve gelenekçiler ve modernler olarak ikiye bölündüler. Modernlerden bazıları sömürge düzeninin reforme edilmesini istiyorlardı, diğerleri ise sömürgeciliğe son vermek için silâhlı mücadeleyi savunuyorlardı.

1905'de Japonya'nın Çarlık Rusyası üzerindeki zaferi bütün Asya'da gök gürültüsü gibi yankılandı. Bir Asya devleti kendini yenilemek suretiyle bir Avrupalı gücü demek ki bozguna uğratabiliyordu. Japonya'nın kapitalizme dönüştüğünü ve Taiwan ile Kore'yi ele geçirmiş bulunduğunu unutan Vietnamlı yurtseverler büyük bir hayranlıkla, Japonya'nın bir Asyalı devlet olarak kendilerine, parasal destek olmasa da, Fransız sömürgeciliğine karşı mücadelede yardım edeceğini umdular. Birçok aydın ve öğrenci öğrenim yapmak üzere Japonya'ya gitmeye çalıştı; bu Dong Zu (Doğuya git) akımı oldu.

Yüzyılın ilk yirmi yılının yurtsever hareketinde en göze çarpan kişi, Phan Boi Chau (1867-1940) oldu. Ünlü bir bilge olarak, 1900'den itibaren, ülkede güçlerin yeniden örgütlendirilmesini, yeni asker' ve politik teknikleri incelemek üzere yurtdışına adam gönderilmesini, silâhlı mücadeleye hazırlanılmasını savunan yeni bir örgüt olan Zuy Tan'ı (Yenilenme) kurmak üzere, başarısızlığa uğramış bulunan Can Vuong hareketinin partizanlarını toparlamaya başladı. Phan Boi Chau Japonlardan yardım alabileceğini sanıyordu. Aydınlanmış monarşiyi yönetmek ve başarıya ulaştırmak durumunda olan Kıraliyet ailesinden prens Cuong De, yetkililerle ilişkiye geçmek amacıyla Japonya'ya gönderildi. 1908'de, çoğu ulusal direnişte yeralmış aydınların çocukları olan 200 kadar öğrenci de oraya yollandı. Bunların öğrenimlerini sağlamak üzere ülkenin her yerinde fonlar kuruldu.

Phan Boi Chau Japonların ikiyüzülüğünü anlayamamıştı. 1900 yılında Japonya, malî çıkar alış-verişi için Asya'daki Fransız işgalinin varlığını tanıdığı ve Vietnamlı yurtseverleri kovdu. Bunu protesto eden Vietnamlı bir öğrenci intihar etti. Bunun üzerine Phan Boi Chau ve Cuong De önce Çin'e ve sonra Siam'a sığınmak zorunda kaldılar, diğer Zuy Tan üyeleri ise Fransız polisinin eline düştüler.

Modernistler Vietnam'da entellektüel yenilenme için büyük gayret gösterdiler. Toplanmış bulunan fonlar sayesinde, Luong Van Can ve Nguyen Quyen başkanlığında bazı aydınlar Mart 1907'de, Hanoi'da, halka ücretsiz ders verecek bir birlik olan Dong Kinh Nghia Thuc'ı (Tonkin Eğitim Kurumu) kurdular. Bu kuruluş birçok aydınlardan karşılıksız yardım gördü ve kısa zamanda öğrenci sayısını binlere yükseltti. Yeni dersler öğreten düzenli kurslar dışında açık konferanslar da, ekonomik ve toplumsal sorunları tartışmak ya da çeşitli gazeteleri dinlemek üzere gelen meraklı birçok dinleyiciyi topluyordu. Bilgelerden bir gurup, reformları savunan, modası geçmiş huy ve alışkanlıkları eleştiren, gerici eşrafı kınayan, sanayi ve ticarette kalkınmayı isteyen bir dergi: Dang Co Tung Bao yayınladılar. Aynı görüşleri yansıtan kitaplar da basıldı. Hareketin kaydettiği başarıdan ürken sömürge yönetimi Kurumu kapattı, önderlerin bir kısmını tutukladı, bir kısmını da sürgüne yolladı. Ama yalnız bir yıllık ömrüyle Dong Kinh Nghia Thuc, ülkenin entellektüel evriminde önemli bir dönüm noktasını betimledi ve gelecek için iyi tohumlar attı.

Phan Boi Chau'a benzemeyen diğer bir yurtsever bilge, silâhlı mücadelenin baş savunucusu Phan Chu Trinh, sömürge yönetimini, özellikle monarşiyi ve mandaren düzenini ortadan kaldırmaya yönelik reformlar getirmeye zorlayacak bir hareket öneriyordu. Ancak onun bu reformizmi de kendisinin 1909'da sömürge yetkililerince tutuklanmasına engel olmadı. Dahası, Fransız bakanlar araya girmeseydiler hayatını da kaybedecekti. Başlangıçtan beri Japonların ihtirasları Phan Chu Trinh'in hayatta kalmasını sağlamıştır.

Köylü Gösterileri Silâhlı Direnme

Hem ileri reformların ve hem de silâhlı eylemin partizanları, özellikle eski alışkanlıklara, eşrafın ve sömürge yetkililerin ölçüsüz isteklerine karşı genel bir mücadele aç-

mada aynı görüşü paylaşıyorlardı. Halk kitleleri aydınların attıkları sloganlara kısa zamanda cevap verdiler; sefalete sürüklenmiş ve vergiler altında ezilmiş bulunan köylüler de bu sloganlara derhal kendi öz isteklerini eklediler: vergilerin indirilmesi ve angaryanın ortadan kaldırılması. Böylece sömürge yetkilileri ve kitleler arasında sürtüşme kaçınılmaz oldu.

Şubat 1908'de atılan «Fransızlara artık vergi ödemek yok» sloganı hızla yaygınlaştı. Sömürge yönetimi ile suç ortağı ajanı Huê Sarayı bunun üzerine derhal sert baskı yöntemlerine başvurdu. Bununla birlikte hareket gittikçe hız kazandı. Quong Nam eyaletinin Dai Loc bölgesinde ilk köylü gösterileri patlak verdi: köylerden akan binlerce köylü Fransız vali konağının önünde toplanarak vergilerin kesilmesini istediler. Binlerce köylü paramparça giysileriyle ve nöbetleşe kamp kurarak haftalarca beklediler, konuşmacıları coşkuyla dinleyerek onları vergi toplanmasına karşı çıkmaya ittiler.

Dai Loc'dan hareket Quong Nam'ın diğer bölgelerine, oradan da komşu Quang Ngai eyaletine ve sonunda Binh Dinh, Phu Yen ve Thua Thien'e sıçradı. «Yerli milis» üyeleriyle birlikte gerici eşraf tutuklanıp idam edildiler. Phan Dinh Phung ayaklanmasını bastırmada Fransızlara yardım eden hain mandaren Nguyen Than'ın malikânesi yağma edildi. Huê'da çok sayıda gösterici Fransız valisinin sarayı önünde toplanarak orada iki gün kaldılar. Daha sonra hareket Ha Tinh eyaletine sıçradı ve orada dört ay sürdü. Halk kitleleri ilk kez olarak silâhsız bir politik mücadeleyi büyük gösteriler biçiminde yürütüyordu. Bu eylemler somut isteklerin ortaya konduğu gerçek kuvvet gösterileriydi.

Sömürgeci baskı kanlı oldu. Birçok gösterici vurularak öldürüldü. İçlerinde Tran Quy Cap'ın da bulunduğu yurtsever aydınlar ölüme terkedildiler; Phan Chu Trinh,

Huynh Thuc Khang (ki 1945'de DVC hükümetinde bakan olacaktır), Ngo Duc Ke, Le Van Huan... gibi diğerleri *Poulo Condor cezaevi adasına* sürüldüler. Tutuklanan binlerce insan yakıcı güneşin altında günlerce tutuldular. Birçok köy haritadan silindi. İşte 1908 yılında köylü kitleleri kendi güçlerini böyle ortaya koyuyorlarken, sömürge düzeni olayları zulmüyle besliyordu.

O yıllar süresince Hoang Hoa Tham, *Phan Boi Chau'* nın Zuy Tan'ı ve sömürge ordusundaki Vietnamlı asî askerlerle ilişkide olarak direniyordu. 1897'de imzalanmış olan anlaşmayı 1909'da bozan Fransızlar, 15.000 kişilik büyük bir sefer birliği ve büyük bir topçu bataryasıyla Yen The üssüne yürüdüler. Gerilla eylemleriyle yerieşik meydan savaşını birleştiren Hoang Hoa Tham on ay direnmeyi başardıysa da, fakat ülkenin diğer bölgelerinde silâhlı ayaklanmaların olmayışı, sömürge yönetiminin kuvvetlerini Yen The'ya karşı konsantre etmesini ve sonunda burasını ele geçirmesini mümkün kıldı. Hoang Hoa Tham, 10 Şubat 1913 yılında bir hain tarafından suikaste kurban gidinceye değin daha üç yıl direnişini sürdürdü. Yen The üssü direnmesini, köylü kitlelerince desteklenen gerilla savaşını ustalıkla uygulaması sayesinde 1889'dan 1909'a kadar sürdürebilmiştir.

Yüzyılın ilk yirmi yıllarında dağlıların giriştikleri ayaklanmalardan da sözetmek gerekir. Aşağıda bazıları sayılan bu ayaklanmalar yazık ki deltalardaki yurtsever hareketlerle eşgüdüm sğlayamadığı için başarısızlığa uğramıştır:

— Hoa Binh'deki Muong ayaklanması (1909-1910)

— Ha Giang'daki Meo ayaklanması (1911-1912)

— Sedang, Hre Bahnar, Jarai... gibi çeşitli azınlık guruplarının Tay Nguyen dağlık bölgelerindeki ayaklanmaları.

Ne Zuy Tan başarısızlığı, ne de De Tham fiyaskosu, sömürge düzenini kovmayı ve bir Vietnam cumhuriyeti kur-

mayı amaçlayan yeni bir birlik, Viet Nam Quong Uhuc'u (Vietnam Yeniden Kuruluş Birliği) 1912 yılında kuran Phan Boi Chau'ı yıldırmadı. 1911'deki Çin devriminin zaferinden sonra Çin'e sığınmış olan Phan Boi Chau'ın düşünceleri cumhuriyetçi bir çizgide gelişti. Nitekim, ayaklanma ve gösteriler haşin bir şekilde bastırılınca, Quong Tuhuc kamuoyunun dikkatini çekmek için görkemli kıyımlara başvurulmasını önerdi, bunun için de genel Vali Albert Sarraut ve hain mandarenlerden Hoang Trong Phu ve Nguyen Duy Han haklarında ölüm cezası hükmünü verdi. Bunlardan sonuncusu 1913 yılında bir bomba ile öldürüldü; aynı yıl Hanoi'da bir oteli bombalayan bir yurtsever iki Fransız subayını öldürdü. Bu girişimlerin ardından birçok kişi tutuklandı ve Phan Boi Chau hakkında gıyabî ölüm cezası verildi. Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman, Quong Phuc, Çin-Vietnam sınırında girişilen bazı silâhlı eylemlerin başarısızlığının ardından sona erdi.

Birinci Dünya Savaşı Sırasında Vietnam (1914-1918)

Fransa Çinhindi'nin tüm doğal ve insan kaynaklarını savaş için emme yollarını ararken Vietnam halkının yurtseverce kımıldanışlarını vahşete bastırmayı tavsamadı. Çinhindi —Vietnam başta— kırlık alanlarda kıtalara ayrılarak Fransa'da çeşitli cephelere gönderilecek 50.000 kişilik savaş birliği ve 49.000 işçiyle savaşı takviye etmek zorunda bırakıldı. Çinhindi aynı zamanda 184 milyon piastre ile 336. 000 ton yiyecek yardımında bulundu. 1914'den 1917'ye kadar süren bu yük, birçok tarım felâketlerinin getirdiğinden ağır olmuştur.

Nitekim, derin kökler salmış olmasına rağmen birleşik bir ulusal örgütten yoksun bulunan Vietnam ulusal hareketi, hem Fransa'nın empoze ettiği savaş gereksinmelerini beslemek ve hem de büyük ayaklanmalar düzenlemek olanağından yoksundu. Aydınlar hareketi gücünü yi-

tirmiş, buna karşılık, yeni sosyal sınıflar güçlü hareketler koyacak olgunluğa henüz erişmemişti.

Herşeye rağmen, Quang Phuc, Hanoi'u, içeriden yurtseverlerle ve dışarıdan devrimci bir orduyla ele geçirmeyi planladı. Fakat girişim öğrenildi ve birçok unsur tutuklandı, geride kalanlar çeşitli örgütler kurdular, ilkel silâhlarla donandılar, ve «yerli milis» askerlerini saflarına çekmeye çalıştılar. 6 Ocak 1913'de 150 silâhlanmış yurtsever Phu Tho'ya saldırırken, Ninh Binh'deki Nho Quan, Çin sınırına yakın olan Mong Cai gibi çeşitli kalelere de saldırıldı. Fakat bütün bu saldırılar başarısızlıkla sonuçlandı. Quang Phuc, Tonkin'de birçok askerî ve idarî merkezlere bir dizi saldırılar planladı, fakat bu proje de suya düştü.

Yine de, 31 Ağustos 1917'de Tonkin'de, Hoang Hoa Tham'ın eski partizanı teğmen Trinh Van Can ve Quang Phuc üyesi Luong Ngoc Quyen önderliğinde Thai Nguyen garnizonu ayaklandı. Bunlar birçok askeri saflarına kazanmayı, Fransız komutanını öldürmeyi, çok miktarda silâh ve cephaneyi ele geçirmeyi ve ilerde saflarına katılacak olan birçok politik tutukluyu kurtarmayı başardılar. Thai Nguyen kurtarıldı. İsyancılar durumu tartıştıktan sonra, eylemlerini diğer illere de yaymak yerine, güçlerini pekiştirmek için kente yerleşmeye karar verdiler.

4 Eylül'de Fransızlar kenti geri aldılar. Bunun üzerine Thai Nguyen'in çevre dağlarına dağılan isyancılar, 2.000 kişilik Fransız kuvvetlerine karşı mücadeleleiini 6 ay sürdürdüler.

Annam'da en çarpıcı olay, Kıral Zuy Tan'ın girişimiydi. 1907 yılında 7 yaşındayken taç giyerek yurtsever mandaren ve aydınların, özellikle Thai Phien ve Tran Cao Van'ın danışmanlığıyla, hareket eden kıral, halkı ayaklanmaya çağırdı. Güvendiği temel güç, Fransa'ya gönderilmek üzere Huê'da toplatılmış bulunan askerlerdi. Ayaklanma işareti 3 Mayıs 1906'da verilecekti. Fakat ne yazık ki sır öğrenil-

di ve Fransızlar kararlaştırılan günden önce askerleri silâhsızlandırdılar. Zuy Tan başkentten kaçmayı denedi, fakat yakalanarak Reunion adasına sürüldü. Tecrit edilmiş olan silâhlı guruplar da çok geçmeden Fransızlar tarafından dağıtıldılar. Thai Phien ve Tran Cao Van idam edildiler.

Cochinchina'da, Yurtsever eylemler kendilerini, yüzyılın başlarında, gizli dernekler kurma biçiminde gösterdiler. Bunların en önemlisi, şubeleri Saigon çevresinde birçok eyaletleri kapsayan Thien Dia Hoi (Cennet ve Yeryüzü Derneği) idi. Bu dernekler daha çok dinsel-politik örgüt biçimindeydi, ve başlıca eylemleri Fransız hizmetindeki hainleri cezalandırmaktı.

1913 yılında ,eskiden bonze olan Phan Xich Long, bu gizli derneklerle temas halinde bir harekete girişti. Beyaz giysi ve sarıklı partizanlar, ilkel silâhlarla donanarak kentlere saldırılar düzenlediler. Phan Xich Long Fransızlar tarafından yakalanarak idam edildi. Cochinchina'daki gizli dernekler de 1916'da, özellikle Saigon merkez cezaevine ve Cochinchina vali konağına olmak üzere birkaç idare merkezine saldırılar düzenlediler. 14 Şubat 1916 gecesi, muskalı ve bıçaklı binlerce kişi gizlice Saigon'a girdiler, ancak başarısız çarpışmalardan sonra Fransız polisi ve birlikleri tarafından püskürtüldüler.

Sömürge yönetimi bir yandan ulusal hareketi haşin bir şekilde bastırırken, öte yandan gönülsüz olarak bir iki reform, ve bazı ünlü «liberal» genel valilerin ağzından, savaştan sonra önemli değişiklikler yapılacağına dair söz vermek suretiyle «elit» tabakayı avutmaya çalıştı. Verilen bu sözler doğal olarak hiç bir zaman yerine getirilmedi. İşte Fransa'nın Vietnam üzerindeki egemenliğini savaşın devamı süresince de koruyabilmesinin baş nedeni, ulusal hareketin güçsüzlüğüydü. Her ne kadar isyan düzeyini yükselten yurtseverler bulunuyorduysalar da, henüz emb-

riyon halinde olan yeni sosyal güçler ulusal harekete hız ve özgürlük kazandıracak yetenekten yoksundular. Ulusal hareketin büyümesi ve yeni boyutlar kazanması için, bu güçlerin gelecek on yıllarda gelişmesini beklemek gerekiyordu.

EKONOMİK DEĞİŞİMLER VE MİLLÎ DEMOKRATİK DEVRİMİN İLK BELİRTİLERİ 1919 — 1929

Birinci Dünya Savaşı'nın bitimini izleyen on yıl, Fransız sömürgecilerinin, Vietnam toplumunda önemli yapı değişikliklerine yolaçan ülkenin ekonomik sömürüsünü yoğunlaştırmalarıyla karakterize edilebilir. Öte yandan, yeni sosyol güçlerin etkisiyle yeni biçimler alan ulusal hareket gelecekteki millî demokratik devrimin muştası oldu.

Sömürgeci Ekonomik Sömürünün Yoğunlaşması

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, Fransız emperyalizmi, kendi ekonomik sağlığını düzeltmek için çılgınca sömürgelerinin kalkınmasını kolladı. Frank'ın düşüşü ve dünya pazarındaki kauçuk spekülasyonları Çinhindi'ne Fransız yatırımlarını hızlandırdı.

Banque de l'Indochine sermayesini 48 milyondan 72 milyon piastre'a yükseltti. Önemli Fransız sanayi ve malî guruplarının kurduğu ve aynı zamanda bir mevduat bankası olan bu banka, Çinhindi'nin temel ekonomik ve malî aktivitesini denetliyordu. Yani bu banka tüm ülkenin ege-

menliğini elinde tutuyordu. Credit Foncier (Toprak Bankası)nin sermayesi 1923'de 6 milyondan 1925'de 50 milyona; Maliye ve Koloni Şirketi'ninki de 1920'de 5 milyondan 1926'da 50 milyona yükseldi.

1888'den 1918'e kadar Çinhindi'ne yapılan yatırım 490 milyon frank iken, 1919'dan 1929'a kadar 8.000 milyon frank oldu. Bu yatırımlar bölgesel ekonomiye yararlı olmaktan gerçekten uzaktı. Sermaye akışı ülkenin gereksinmelerini değil, bu yatırımlardan kâr elde etmek isteğinde olan yatırımcıların çıkarlarını karşılıyordu. Bu yatırımların yarısından fazlası, sözleşmelerin gerçekleştirilmesi ve malî işlemler için Fransa'da alıkonuluyordu. Yatırımlar başlıca madencilik ve kauçuk üretimine, yani ülkenin önemli nicelikteki ham maddelerini ihracat için emmeyi amaçlayan girişimlere yapılıyordu. İş kârlarının, Fransız subaylarının mevduatlarının, diğer ödeme ve borç faizlerinin Fransa'ya dönüşü, ülkede sürekli bir bütçe açığı yaratıyordu. O kadar ki, Fransız yatırımları ülkeye yeni malî kaynaklar sağlamaktan uzak, Vietnam ekonomisinde bir emici pompa rolü oynuyordu.

Bu yatırımların sanayi kesiminden uzak durarak tüm iktisadî aktivitesini kömür ve maden ocaklarında toplaması, ulusal ekonomiyi kamçılamak yerine, onu dünya pazarının dalgalanmalarına bağımlı kılıyordu.

Kauçuk, beraberinde büyük bir hamle getirdi; Kamboçya ve Nam Bo platosunun kızıl çamur alanındaki büyük plantasyonlar, içlerinde Michelin de bulunmak üzere Fransız şirketlerine peşkeş çekildi. Kauçuk ağacı dikili tarla alanı 1924'de 15.000 hektardan 1930'da 120.000 hektara, ve plantasyonlarda çalışanların sayısı da 3.000'den 80.000'e yükseldi. Üretim 1915'de 298 tondan 1929'da 10.309 tona yükseldi. Aynı zamanda kahve ve çay plantasyonları da kuruldu.

Çinhindi bir de «madencilik humması» geçirdi. 1923'de 496 adet olan madencilik ruhsatı sayısı 1924'de 1347'ye, 1928'de 8185'e ve 1929'da 17685'e yükseldi. Madenlerin çoğu Bac Bo'da bulunuyordu. 1913 yılında 501.000 ton kömür çıkarılmıştı, 1924'de ise bu rakam 1.972.000 tona yükseldi. Ayrıca teneke, tungsten ve kurşun madenleri de işletiliyordu. Demir madeni yoktu. Ve bütün maden filizleri ihraç ediliyordu.

Diğer yandan, ağır sanayi gelişme nedir bilmedi; yalnız Fransız sanayii ile rekabet etmeyen, temelde Fransız yönetimi altında olan ve içinde ulusal burjuvazinin hiç bir payı bulunmayan sanayiler varlıklarını sürdürebildiler. Örneğin pirinç değirmenleri, Nam Dinh Tekstil fabrikası, Haiphong Çimento Ocağı, Kiremit, ve Tuğla ocakları. Ayrıca, çoğunlukla Saigon, Cholon ve Haiphong bölgelerinde bulunan birkaç girişim daha. 1929 yılında buralarda 86.000 işçi çalışıyordu.

Şişkin kazançlar ücretlerin aşırı düşüklüğüyle orantılıydı. 1925 yılında Bank de L'Indochine 72 milyonluk sermayeye karşılık 36 milyon kâr ilân etti; Compagnie Financière des Caoutchoucs 100 milyonluk sermayeye karşılık 31 milyonu cebe indirdi. Bu kârlar girişimlerin genişletilmesi için yatırılmıyor, Fransa'ya transfer ediliyordu.

Bütçe, yaşama ve toprak vergileriyle, üç devlet tekeli olan alkol, tuz ve afyon gelirleriyle, kısacası bu havaleli yönetimin asker ve polis mekanizmasının devamı için yoksul halkın omuzlarına yıkılan vergi ve bağışlarla beslenmeye devam etti. Bu bütçenin yüzde yetmişi görevlilerin ve polisin maaşları için ayrılıyordu. Çünkü Çinhindi Üniversitesi'nde çalışan Fransız odacı bir Vietnamlı profesörün üç katı kazanıyordu. İthal malları gümrük duvarları yüzünden çok pahalıya geliyor, Vietnam pirinci ve kauçuğu Fransa'da iyi fiatla gidiyor, ve Çinhindi'nin «kalkınması» yalnız büyük sömürgeci firmalara tatlı kazançlar sağlıyordu.

Sömürge yönetimi, ülkede yerleşen Fransızlara karşılıksız büyük araziler sağlıyordu: yalnız 1930'da 910.000 hektar...

Siyasal alanda ise ,savaş sırasında yüksek sesle verilen sözler yerine getirilmediği gibi, düzen eskiden olduğu gibi baskıcı niteliğini korudu. Bununla birlikte, sömürge yönetimi, «liberal» ve demagog genel valilerin cezbereli dillerine güvenerek, küçük bir seçkinler tabakasını tumturaklı söylevler ve ılımlı reformlarla kendi safına çekmeye çalıştı: Çinhindi Büyük Ekonomik ve Maliye Konseyi ve Valinin danışmanı olarak bir Ziraat Odası'nın kuruluşu, vb.. Bunun gibi, Cochinchina'da, Fransa valisinin danışma organı olan Sömürge Konseyi'nde Vietnamlı toprak ağaları ve burjuvalarının delegeleri Fransız delegeleriyle eşit şekilde oturabileceklerdi. Annam ve Tonkin'de ise, bir azınlık tarafından seçilen Halk Meclisleri Fransız valilerinin denetimleri altında danışma görevi yürüteceklerdi.

Dikkatlice ayıklanmış bulunan bu delege ve mebuslar yalnız perde görevi yapıyorlar ve halk içinde nghi gat («evet efendimciler») diye adlandırılıyorlardı. Sömürge yönetimi Vietnamlı burjuva ve feodallere en küçük bir iktidar olma olanağı tanımak istemediler. Kıralın kendisine bile sadece köy ileri gelenlerine onur ünleri ve rütbeleri sunma ayrıcalığı kalmıştı.

Vietnam, değişik düzende ,ama hiç birinde en küçük demokratik özgürlükler bulunmayan üç «ülke»ye bölünmüş kaldı. Ne dernek kurma özgürlüğü, ne basın ne fikir ve giderek ülke içinde hareket özgürlüğü kalmadı. Şakşakçılığı yapılan tek din ise Katolik diniydi.

Feodaller ve Köylüler

Yüzyılın ilk bölümünde başlayan toplumsal yeniden şekillenme savaş sonrası yıllarında hızlandı.

Feodaller, toprak ağalarından ve eski devlet aygıtının üyelerinden —kıral, mandarenler ve eşraf— oluşuyordu; bunlar ayrıcalıklarını sürdürebilmek için sırtlarını, halkı baskı altında tutmak ve onlardan vergi toplamak için feodal aygıtı kullanan sömürge yönetimine dayadılar. Mandarenler ve eşraf, güçlerini, köy belediyelerine ve köylülere ait verimli toprakları ele geçirmek için kullandılar. Toprağın ağaların çoluk çocukları arasında parsellenmesine rağmen, ağır vergi yükünden dolayı gittikçe yoksullaşan köylülerin, ellerinde kalan son toprak parçasını da satmak zorunda kalmaları sayesinde, toprak mülkiyeti az elde toplandı. Bakir toprakların işletmeye açılması kadar, hızla artan ihracat sayesinde pirinç fiatının yükselmesi de ağalara büyük kazançlar sağladı. Toplam nüfusun yüzde üç ilâ beşi arasında sayılan toprak ağaları sınıfı, toprağın yaklaşık olarak yüzde ellisini ele geçirmiş bulunuyordu. Toprağın küçük parçalara bölünmüş olduğu Tonkin'de, ağalar, dağınık halde bulunan bu arsaların büyük bir kısmına sahip idiler. Annam'da, geniş komün toprakları ilke olarak periyodik bir şekilde değişik kişiler tarafından işletiliyordu, fakat köy eşrafı burada da en iyi pirinç tarlalarını kendilerine ayırıyorlardı. Cochinchina'da, özellikle Mekong deltasının batı ve güneyindeki büyük işletmeler sömürge düzeninde yaratıldı. Halkın kanal kazma ve diğer çalışmalarıyla verimli hale getirdiği topraklar sömürge yönetiminin sadık uşaklarına dağıtıldı. 50 hektar ve daha geniş topraklar, toplam olarak tüm toprakların yüzde ellisi, 1930 yılında, tüm nüfusun ancak yüzde 2,5'unu oluşturan 6.500 toprak ağasının mülkiyetinde bulunuyordu. Bazı ağalar birkaç bin hektara yaklaşan büyüklükte toprağa sahiptiler. Fransız sömürgecileri Cochincihna'da 200.000 hektardan geniş pirinç tarlasını gaspettiler. Burada ağalar, işletmeleri ne büyüklükte olursa olsun, elde edilen ürünün değerinin yüzde ellisi tutarında kira ile tadilen (yarıcı-

ya) veriyorlardı. Kiralar Cochinchina'da nakit, Tonkin ve Annam'da ise ayni olarak ödeniyordu, Cochinchina'da Vietnamlı büyük ağalar ile Fransız göçmenleri bir «Pirinç Üreticileri Derneği» kurdular.

Büyük işletmelerin bu görünümü kadar, Fransız göçmenlerin varlığı da geri tarım tekniğinde hiç bir değişiklik yapmadı. Toprak sahipleri yalnız köylüleri gaddarca sömürme yollarına başvurdular ve hiç bir zaman tekniği geliştirme çarelerini araştırmadılar. Tek tip ürün olarak pirinç hâlâ başta geliyordu. Ürünün artışı ise toprağın genişletilmesine yol açıyor ve ihracata büyük kazançlar sağlıyorken, bireysel pirinç tüketimi hızla azalıyordu. Var olan birkaç pirinç değirmeni ve motorlu ulaşım araçları yalnızca ihracata çalışıyordu. Diğer yandan, Fransız coğrafyacısı Gourcu, yaptığı bir gözlemde, Tonkin deltasının tamamında bir tek tarım makinasının bulunmadığını ortaya koydu.

Köylülük, nüfusun yüzde doksanını oluşturuyordu.

Para ekonomisinin gelişmesiyle, kendi çiftliklerini tarım işçilerinin yardımıyla işleten zengin köylülerin sayısı arttı. Bunların amacı kapitalist olmak değil, toprak sahibi olmaktı. Bu arada ise, toprak mülkiyetinin az ellerde toplanması ,ellerinde ancak yaşamlarını sürdürebilecek miktarda toprak bulunan orta köylülerin sayıları azaldı.

Az topraklı ve topraksız yoksul köylüler nüfusun ezici çoğunluğu haline geldiler. Cochinchina'da ta dien tamamiyle topraksız köylülerdi; Tonkin ve Annam'da küçük toprak sahipleri çoğunluktaydı; ama giderek toprakları, mandaları ve tarım aletleri gaspedilen milyonlarca köylü, sanayiin gelişmediği kentlerde iş bulamayarak, ağalardan ve sömürgecilerden toprak kiralamak zorunda kaldılar. Bu yüzden toprak kiraları yüksek tutuldu. Kırlardaki aşırı nüfus dramatik boyutlara ulaştı, maden ve plantasyonlar-

da çalıştırılmak üzere «amele» toplayan ajanlar insafsız koşulları kabul ettirebildiler. Üstelik doğal afetlerin yolaçtığı kıtlıklar sık sık başa geldi. Hasat zamanları, pazar yerleri, kendilerini kiralamak için toplanan binlerce topraksız köylüyle doldu taştı. Diğer binlercesi, kesat mevsimlerde iç bulmak umuduyla kentlere inip, yalnız hasat zamanı köylerine döndüler.

Yüksek toprak kiralarına ek olarak, köylüler, aldıkları borcun karşılığı olarak ağalara ve diğer tefecilere aşırı faiz (ortalama ayda % 10) ödemek zorundaydılar. Hastalık ve kaza hallerinde, hayatlarını kurtarmak için ömür boyu borcun altına giriyorlar, üstelik yüksek faiz yığınlarını yükleniyorlardı. Bunun için de sık sık çocuklarını ya da topraklarını satmak zorunda kalıyorlardı. Her bayram ve ailevî törenlerde (yıldönümleri, düğünler) toprak ağaları onları aynî armağanlar vermeye zorluyorlardı.

Yoksul köylüler aynı zamanda, kır mandarenlerinin ve sömürge yönetiminin yükledikleri angaryaları da yerine getirmek zorundaydılar. Bir aylık çalışmanın karşılığı tutarındaki yaşama vergisinin ödenişi de ağır bir yüktü. Her yıl, sömürge yönetiminin mandarenlerin ve eşrafın ajanlığı aracıyla topladığı vergi zamanı, köyler çaresizlik inilti ve ağlayışlarıyla çınlıyor, yüzbinlerce köylü tutuklanıyorlar ve aileleri yaşama vergisi borçlarını ödeyinceye kadar kamçılanıyorlardı.

Sömürge yönetimi bu şekilde feodal yapıları güçlendirmiş oldu: köylülerin artan bir sefaletle yoksullaştırılması ve eski âdetlerin kaybolmasıyla köyler tüm canlılıklarını yitirdiler. Hiç bir yenilik ,halkının ezici çoğunluğunun okuma-yazma bilmediği sefil köylere hiçbir yeni ışık getirilmedi. Feodal ve sömürge sosyetesi, milyonlarca yoksul köylünün omuzlarına tüm ağırlıklarıyla yüklendiler. Varı-yoğu ellerinden alınmış ve gaddarca baskı altında tutulan bu köylüler, bir kez ileri görüşlü bir önderliğe kavuştular mıy-

dı, millî demokratik devrimin temel itici gücü olmaya hazırdılar.

Proletarya, Geleceğin Gücü

Daha önce gördüğümüz gibi, ulusal burjuvaziden önce doğmuş olan işçi sınıfı, yeni bir gelişmenin deneyini görüyordu. 1929 yılında yaklaşık olarak 220.000 işçi vardı: bunların 53.000'i madenlerde, 86.000'i fabrikalarda, 80.000'i de başlıca kauçuk olmak üzere, plantasyonlarda çalışıyorlardı. Fransız girişimlerinin çoğu Kamboçya, Laos ve Yeni Kaledonya'da, sayıları birkaç onbini bulan Vietnamlı işçi çalıştırıyordu.

Nicel olarak, işçi sınıfı, nüfusun çok küçük bir kesimini oluşturmakla birlikte, sömürge ekonomisinin canlı olduğu madenlerde, kauçuk plantasyonlarında, büyük kentlerde toplanmıştı. Bu sınıf, günlük ekonomik sömürü ve modern üretim tekniğiyle dolaysız ilişki halinde bulunan tek dosyal sınıftı. Bu yüzden de Vietnam topiumunda, çok büyük önemde bir «stratejik» rol oynuyordu.

Düzenli işi olan uzman ve kalifiye işçilerin sayısı düşüktü; birçokları düzensiz işlerde çalışıyor, iş bittiği ya da sözleşmeleri sona erdiği zaman köylerine dönüyorlardı. Böylece işçilerle köylüler arasında yakın bir bağ kurulmuş oluyordu. Ömürlerinin bazı anlarında sömürgeci girişimlerde bir kez olsun çalışmış olan insanların sayısı *resmî makamların çok üzerindeydi.*

İşçiler korkunç bir şekilde sömürülüyorlardı. Birçok kadın ve çocuk, ağır işlerde çalıştırılıyordu. Adam toplayan ajanlar kırlık alanları tarıyorlar, okuma-yazma bilmeyen köylülere (sözde okuttuktan sonra) sözleşmeler imzalatıyor ve onları üç-beş yıl madenlerde ve plantasyonlarda çalışmak zorunda bırakıyorlardı. Ajanlar da topladıkları adam başına belirli bir ücret alıyorlardı. Kiralanan emekçiler, Cochinchina'daki kauçuk plantasyonlarına ve

çok ağır koşullar altında yaşayıp çalıştıkları Yeni Kaledonya nikel madenlerine gönderiliyorlardı. Çalışma gününün sınırı yoktu; işçiler kötü besleniyor ve sıtma hastalığına yaklanıyorlardı. Cai (müfettişler) onları sıkı gözetim altında bulunduruyor, sık sık bedenî cezalar uyguluyor, zaten az olan gelirlerini ücretlerinden cezalar kesmek suretiyle iyice düşürüyorlardı.

Madenlerin ve plantasyonların kendi hücreleri vardı ve işçiler sorgusuz sualsiz buralara dolduruluyorlardı. Fransız yönetici, dilediği zaman işçilerin hayatına son verecek yetkiler taşıyordu. İşçiler, yiyecek ve diğer ihtiyaç maddelerini, şirketlerin işlettikleri kantinlerden satınalmak zorundaydılar. Böylelikle ücretleri dönüp dolaşıp şirkete geri akıyordu. Birçok işçi hastalık ve kötü davranıştan ölüyor, kaçmaya yeltenenler ise acımasız polis tarafından vuruluyordu. İşçileri koruyacak ne hukuk, ne de sendikalaşma özgürlüğü yoktu; grev, cinayet suçu gibi, tutuklama, işkence ve sürgünle cezalandırılıyordu. Bu, bazı Fransız gazetecilerinin (örneğin Les Jauniers muhabiri Louis Roubaud) şiddetle kınadıkları, gerçek bir kölelik idi.

Önemli bir nokta da, Vietnam işçi hareketine uydurulacak bir reformist eğilimi olduğu kadar şöven eğilimleri de engelleyecek, «işçi aristokrasisi»nin yokluğuydu. Ağır yaşama ve çalışma koşullarının getirdiği sefalet eşitliğinden dolayı. Sömürge yönetimi altında Vietnam işçi sınıfı homojen bir yapı taşıyordu. Az çok önemli işletmelerde çalışan işçilerin yanısıra, kentlerde ve limanlarda, ev hizmetlerinde güvencesiz işlerde çalışan ve ömürlerinin çoğunu kronik işsizlikle geçiren birçok yoksul işçiler de vardı.

Vietnam burjuvazisi, önceki döneme oranla, 1919'dan 1929'a kadar bazı gelişmelere tanık olmakla birlikte, bir yandan Fransız şirketlerinin tekelleri altında ezilerek ve öte yandan Çin tüccarının rekabetinden zarar görerek da-

ima çarpık (rüşitik) kaldı. 1924'den 1929'a kadar bazı Vietnam kapitalist firmaları ortaya çıktı, ama bunlar hiç bir zaman Çin ve Hint burjuvalarının girişimleri hacmine ulaşamadı. Vietnam burjuvazisi, bir bakıma, iç ticaret, ulaşım, hafif sanayi ve yap işlerinde bazı konumlar elde etmeyi başardı, ama dış ticaret, ağır sanayi ve madencilikten uzak tutuldu. Sözü geçen firmalar ise pek seyrek olarak bir kaç düzineden çok işçi çalıştırabiliyorlardı.

Ulusal ekonomiyi kalkındırmaya kalkışan burjuvalar, sömürge yönetiminin güçlü muhalefetiyle karşılaştılar; bunlar bağımsızlık akımını besleyen ulusal burjuvalardı. Diğerleri çoğunlukla Fransız mallarının dağıtıcıları ve kamu işleri müteahhitleriydiler, yani komprador burjuvalardı. Fakat bu iki gurup arasında kesin bir çizgi yoktu; aynı burjuva zaman zaman birinden diğerine geçiyordu. Boğulan ve ezilen bu Vietnam burjuvazisi kazancını çoğu zaman, feodal tarzda sömürdüğü tarım işletmelerine yatırıyordu. Vietnam'da zaten önemli sayılabilecek bir burjuva sınıfı hiç bir zaman gelişmedi.

Kent küçük burjuvazisi nicel yönden daha önemli bir yer tutuyordu. Bunun içine küçük tüccar, el zanaatçıları, yeni okullardan yetişmiş olan öğrenci ve aydınlar giriyordu. Bunlardan öğrenciler, siyasal ve sosyal eylemlere sık sık katılıyorlardı. Öğrenci sayısı büyük olmamakla birlikte, bunlar aktiftiler ve küçük kent merkezlerindeki küçük tacirler gibi olaylardan çabuk etkileniyorlardı. Aydınların çoğu —profesörler ,avukatlar, doktorlar, gazeteciler— Fransız ilericilerinin güçlü etkileri altındaydılar.

Hem kentlerde hem de kırlarda yaşayan zanaatçıların sayısı 200.000 ilâ 2 50.000'i buluyordu. Tonkin'in bazı köylerinde olduğu gibi, birçok kent semtleri elişlerinde uzmanlaşmıştı. Fransız manifaktür ürünleri ile zalim rekabet ve ağır vergilemeyle karşı karşıya olan bu üreticiler, emeklerinin karşılığı olarak ancak çok küçük kazançla

yetinmek koşuluyla varlıklarını sürdürebiliyorlardı. Bunların çoğu, kazançlarının hacmini törpüleyen kapitalist firmalara iş yapıyordu.

Küçük burjuvazi, özellikle alt kesimi, sömürge yönetiminin verdiği acıyı ve getirdiği horlamayı yüreklerinde hissediyor ve ulusal havası kolayca devrimci fikirlere dönüşüyordu.

Ulusal Harekette Yeni Bir Kabarış

Vietnam toplumunda zamanın içsel oluşumları yanısıra derin değişiklikler olurken, bazıları savaş sonrası ilk yıllarında belirleyici önemli dış etkenler de yer alıyordu.

Tarihte yeni bir çığ açan ve kapitalizmin şifa bulmaz genel krizini muştulayan Ekim 1917 devrimi yeni koşulları filizlendirerek sömürgelerdeki ulusal kurtuluş hareketlerine yeni görüş ufukları kazandırdı. Bu hareketler Hindistan'da, Endonezya'da, Mısır'da yeni bir hız kazandı. Çin'de işler süratle gelişirken, Fransa'da Fransız Komunist Partisi'nin kuruluşu, (1920), işçi hareketinde yeni bir aşamayı betimledi.

1918-1921 yılları arasında hâlâ silâhlı ayaklanmalar patlak veriyordu, ama bunlar, Kuzeydoğudaki Nung ve Man askerlerinin, Kuzeybotıdaki Meo halkının ayaklanışları gibi, Tonkin dağlık bölgelerinde kıstırılmışlardı.

Burjuvazi 1919'da Fransız mallarını değil de Çin girişimlerini boykot etmek suretiyle —çünkü hareket işgalcilerle doğrudan yüzyüce gelmek için henüz çok güçsüzdü— siyasal yaşantısının belirtilerini göstermeye başlamıştı. Çinli firmalarına karşı toplantılar düzenleyen, şiddet kullanan bu hareket yine de sözü edilmeye değer bir büyüklüğü hiç bir zaman kazanamadı. Sömürge yönetiminin bu harekete kuşku ve güvensizlikle bakmaması işin anlamını gözlerden kaydırdı, ve halk atılan sloganlara kitle halinde karşılık vermedi. 1923'de Saigon burjuvazisi

bir Fransız şirketine Saigon limanından ithalât-ihracat tekel hakkı bahşeden bir projeye açıktan açığa karşı çıktı. Bu hareket, Çin tüccarı, kamuoyunun bir kesimi ve Fransa'daki solcu milletvekilleri tarafından desteklendi. Bunlar projeyi saptırmayı başardılar. «Anayasa Partisi» üyelerini, çoğunlukla pirinç üretiminden zengin olan eski sömürge yönetimi memurlarının oluşturduğu bu burjuvaziden topluyordu. Bu partinin yaptığı tek şey de, burjuvaziye sömürgeci düzen içinde daha iyi bir durum sağlamaya çalışmaktı.

Çok daha önemli olan şey, işçi sınıfının ve kent küçük burjuvazisinin genel bir kaynaşma içinde bulunmasıydı. Cochinchina'da gerek yerli dilde ve gerekse Fransız dilinde şu çeşitli gazeteler çıkıyordu : Fransa'dan dönen bir aydın olarak esinlerini Fransız Devriminin kahramanlarından alan Nguyen An Ninh'in yayınladığı La Cloche fêlée (Çatlak Kampana), yetişkin bir ilerici olan Phan Van Truong'un yayınladığı L'Annam (her ikisi de Fransızca dilinde); Saigon'da ise: Tran Huy Lieu'nun yayınladığı *Dong Phap Thoi Bao* (Fransız Çinhindi Zamanları); Hanoi'da: Ngo Duc Ke'nin yayınladığı Huu Thanh; Hu"da: Huynh Thuc Khang'ın yayınladığı Tieng Dan (Halkın Sesi) gazeteleri (ki bunların üçü de Vietnam dilinde yayınlanıyordu). Yeni yeni yayınevleri kuruluyor, halkı yurtsever mücadeleye çağıran, politik ve bilimsel bilgiyi yaygınlaştıran kitaplar basılıyordu. Siyasal örgütler, yeni partiler ve guruplar kuruluyor, bunlar hiç durmadan siyasal ajitasyon hareketleri düzenliyorlardı: toplantılar, yürüyüşler, bildiriler, grevler... Politik eylemler giderek modern biçimlere büründü, şu özellikle ki, sömürgeci baskı yöntemlerine uyularak yeraltı çalışmasına girişildi. Öte yandan basın, sansür, toplama kararları, kapatmalar, gazetecileri sık sık cezalandırma ve sürgüne yollamalar gibi türlü kısıtlamalara uğradı.

Savaş sırasında yürütülen silâhlı ayaklanmaların başarısızlığa uğramasıyla Çin'e sığınmış olan yurtsever örgütler bölündüler. Önderleri Phan Boi Chau, 1925'de tutuklanıp Vietnam'a geri getirilinceye kadar Çin'de yaşadı. Bu süre içinde Marksizm-leninizmi incelemiş, komünistlerle ilişki kurmuş, bunlarla barışma girişiminde bulunmuştu. Adı geçen örgütlerin en genç ve en dinamik üyeleri birleşerek 1924 yılında, büyük yankı uyandıracak bir eylem başaracak olan Tam Tam Xa'yı kurdular. Genç üye Pham Hong Thai, Kanton'dan Japonya'ya gitmekte olan genel vali Merlin'e bomba attı. Kıyamın başarısızlığa uğramasıyla Pham Hong Thai kendini suda boğmak suretiyle intihar etti, ama bu atılım geniş yankılar uyandırdı. Fransa'ya okumaya gitmiş veya savaş için seferber edilmiş olan 100.000'lerce Vietnamlı, Fransa'daki siyasal akımların etkisine kapıldı. Bazıları, devrimci olmayan Fransız solcu partilerinin etkisi altında kalarak burjuva demokratik fikirleri benimsediler. Bunların en önde geleni, önce Poulo Condor'a sürülen ve oradan da sömürge yönetimi tarafından Fransa'ya getirtilen yurtsever bilge Phan Chu Trinh idi. Bu kişi, feodal kurumların tasviyesini ve sömürge düzeninde demokratik özgürlüklerin kazanılmasıyla giderek özerkliğe kavuşulmasını önererek silâhlı mücadele fikrini hasıraltı etti. Herhangi bir siyasal parti de kurmadı.

İkincisi ise, Fransız işçi sınıfının yarattığı ortam dolayısiyle doğrudan Ekim Devriminden etkilenen eğilim idi. Bu eğilimin en renkli temsilcisi, sonradan Ho Şi Min adını alacak olan Nguyen Ai Quoc idi. Fransa'ya gelip birçok işe girip çıktıkça Fransız sol kanat partileriyle, kişilerle, Asya ve Afrikalı birkaç militanla ilişki kurdu. İngiltere ve Amerika'yı da gezmişti. Ekim Devrimi ve Lenin'in yazıları ona, sömürge halklarının kurtuluşunun tek anahtarının Marksizm-Lleninizm olduğunu öğretti. Fran-

sız Sosyalist Partisi'nin bir üyesi olarak, 1920 Aralık ayında yapılan Tours Kongresinde, Üçüncü Enternasyonal'e katılmayı ve Fransız Komünist Partisi'ni kurmayı önerdi. Fransız gazeteleri L'Humanité'ye, 'La Vie Ouvriere' düzenli yazılar yazdı, Le Paria'yı yayınladı, Sömürge Halklar Birliği'ni kurdu, Fransız Sömürgeciliği Yargılanıyor adlı broşürü kaleme aldı. Militan eylemleri ve yazıları Fransa'da yaşayan Vietnamlılar ve diğer insanlar üzerinde, Vietnam'da ise kamuoyu üzerinde derin izler bıraktı. 1923'de Sovyetler Birliği'ne gitmek üzere Fransa'dan ayrıldı, 1924 yılında Kanton'a gelip orada yeni tip bir devrimci örgütün temelini attı.

Düşünüşü ve siyasal örgütü yenilenmiş olan işçi sınıfı, her zamankinden daha geniş çapta bir mücadeleye başladı. Sık sık grevler başgösterdi. 1919 ve 1920 yıllarında denizciler ve tayfalar Fransız gemilerinde grev yaptılar. Fransa ve Çin'e yaptıkları geziler sayesinde, gemiciler, dünya devrimci hareketiyle ilişki kurabiliyorlardı. 1924 -1925 yılları, Cholon, Nam Dinh, Hai Duong ve Hanoi'de uç veren büyük grevlerle betimlendi. Saigon tersanelerinde siyasal nitelikte bir grev oldu: Çin'e gitmek üzere iki Fransız muhribi tamirat için demirlediği zaman, işçiler, Çin Devrimi'ne yardım edebilmek için tamiratı erteleldiler. Bu işçiler aynı zamanda, ücretlere % 20 zam ve otuz dakikalık dinlenme paydosu istediklerinden dolayı işten atılan işçilerin yeniden işe alınmaları isteminde de bulundular. 8 gün süren bu grev birkaç bin işçiyi kucakladı ve parlak bir başarıyla sona erdi. İki Fransız gemisi Saigon' dan ancak dört ay sonra ayrılabildiler. Grevin önderlerinden birisi de, Fransa'da Fransız işçileriyle birlikte birçok hareketlere katılmış ve 1918'de Sovyet Devrimini kırmak amacıyla Karadeniz'e gönderilen Fransız denizcilerinin isyanında bulunmuş olan Ton Due Thang'dı. Kendisi şu anda Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin başkanıdır.

1925 ve 1926 yıllarında ulusal planda üç önemli hareket konuldu: bunların ikisi, Phan Boi ve sonra Nguyen An Ninh'in serbest bırakılmaları istemi ve üçüncüsü de Phan Chu Trinh'in cenaze töreni sırasında çıkarılan olaylardı. Sömürge yönetimi, ölüm hükmü giydirdiği Phan Boi Chau'u salıvermek zorunda kaldı. Bu olay dolayısiyle onbinlerce kişi büyük kentlerde, özellikle de Saigon'da gösteriler düzenlediler.

Kitlelerin siyasal olgunluğunu ve cesaretini, gösterilerle grevleri örgütlemiş olan önderleri doğru değerlendirebilmek için, sömürge yetkililerinin uyguladıkları baskının insanlık dışı karakteri her zaman anılmalıdır.

Yurtsever ve Devrimci Güçlerin Yeniden Toparlanışı

Bu yurtsever kaynamaya karşı sömürge yönetimi, halkın heyecanını yatıştırmak ve bazı oportünist unsurları kendi yanına çekmek için birkaç küçük reformu uygulamaya girişti. Sosyalist Varenne bu görevden çekildi, fakat Saigon'daki büyük pirinç üreticilerinin «Anayasa Partisi» bu ufak kırıntılarla yetindi. Yurtseverler ve devrimciler, dişe-diş mücadeleye başlamak için içten içe kaynayan kitleleri örgütlemek gerektiğini, bunun ilerleme ve kurtuluş için kaçınılmaz olduğunu anladılar. Böylece, 1925'den itibaren, yeni yurtsever ve devrimci örgütler uç vermeye başladılar.

Kanton'da, Nguyen Ai Quoc, çekirdeği Tam Tam Xa olan Thanh Nien Cach Mang Dong Chi Hoi'ı (Genç Devrimciler Derneği), kısa adıyla Thanh Nien'i kurdu. Anayurttan ve bir Vietnam Kolonisinin bulunduğu Siam'dan Nguyen Ai Quoc'un örgütlediği devrimci yetiştirme kurslarına katılmak üzere Çin'e gelen gençler, daha sonra, devrimci üsler oluşturmak için yurda geri gönderildiler. Thanh Nien ,ortaya attığı açık bir teori ve örgüt ilkeleriyle diğer örgütlerden üstün bir durum ve bu durum onun kitleleri

hızla kazanmasını ve sağlam örgütler kurmasını sağladı. Savaşçılar, Nguyen Ai Quoc'un kitapçığında özetleyerek Vietnam koşullarına uyarladığı Marksizm-Lieninizmin temel ilkelerini öğrendiler. Bu kitapçığın adı: Duong Kach Menh (Devrim Yolu). Yurtsever ve devrimci hareket için yepyeni üç ilke ortaya atıldı:

1. Devrim birkaç kahramanın değil, işçi ve köylü kitlelerinin işidir ve bu yüzden onları örgütlemek ve mücadeleye sokmak gerekir.

2. Zafere giden yol Marksist-Leninist bir partinin önderliğinden geçer, ve bu yüzden yeni tip bir partinin kurulması gerekir.

3. Ulusal devrim dünya devrimiyle bütünleştirilmeli, Vietnam halkı dünya proletaryası ile eşgüdümlü davranmalı ve bunun için Üçüncü Enternasyonal siyaseti onaylanmalıdır.

Yeraltı gazetesi basabilecek tek örgüt Thanh Nien'di. Üyeleri, atölyelerde, plantasyonlarda, madenlerde çalışma ve köylüler, öğrenciler, küçük tacirler, aydınlar arasında eylem koyma emri almışlardı. Marksizm hakkında biraz bilgileri ve küçük çapta deneyimleri olmasına rağmen burjuvazi ve küçük burjuvazinin reformist ve şovenist anlayışlarını başarılı bir biçimde eleştirebiliyorlardı.

Thanh Nien'in ilk büyük sınavı, Aralık 1927 Kanton komününün başarısızlığı oldu; üyelerinden birçoğu tutuklandı; Kuomintang onu ulusal çizgiye sokmaya çalıştı. Ama Thang Nien davasını başarıyla sürdürdü ve Çin'de, Vietnam'da, Siam'da yaşayan Vietnamlılar arasında kitle örgütleri ağını geliştirmeye devam etti. 1928 yılında, ülkenin en güçlü yeraltı örgütü oldu.

Thanh Nien ile aynı doğrultuda marksist eğilimli bir parti olan Than Viet kuruldu. Bu partinin amacı, bir yandan genç öğrencileri ve diğer yandan Poulo Condore'dan salıverilen siyasal tutukluları toparlamaktı. Örgüt, arala-

rında Tran Phu'nun da bulunduğu birkaç üyesini, Nguyen Ai Quoc önderliğinde devrimci bir eğitimden geçmeleri ve iki partinin birleşmeleri konusunu görüşmeleri için Kanton'a yolladı. Tan Viet daha sonra Thanh Nien'inkilere benzeyen bir program ile kurallar çıkardı.

Cochinchina'da, Nguyen An Ninh, Saigon'lu küçük aydınlardan oluşan bir yeraltı partisi kurdu; ama bunun gevşek örgütü ve kötü düzenlenmiş programı, önderinin, ilki 1925 ve ikincisi 1928'de olmak üzere iki kez tutuklanmasını kaldıramadı.

Milliyetçi eğilim ise ifadesini, her ikisi de aynı göbekten çıkmak üzere, Viet Nam Quoc Zan Dang'ı (Vietnam Milliyetçi Partisi) ve temel eylemi yurtsever kitaplar basmak olan Nam Dong Thu Xa'yı kurmakta buldu. Bu yayınevi sömürge yönetimi tarafından kapatıldı; silâhlı mücadele görüşü ağır bastı ve Nguyen Thai Hoc önderliğinde, 25 Aralık 1927'de, Quoc Zan Dang kuruldu. Üyeleri başlıca aydınlar, öğrenciler, küçük memurlar ve yurtsever düşünceli eşraftı. Bu örgüt, kitle örgütleri kurmaya çalışmak yerine, silâhlı mücadeleye hazırlık için askerleri safına kazanmaya uğraştı. Çin Kuomintang'ının son derece etkisinde ,ulusal bağımsızlığın kazanılması ve demokratik bir iktidarın kurulması amaçlarına yönelik bir program ortaya attı, ama örgütün sosyal programı çok kötü olarak kaldı. Kuomintang'ın etkisi altında olduğu için anti-komünist bir eğilim taşıyordu. Üslerini Tonkin'de kurmuş olan bu örgüt, orta ve güneyde bilinmiyordu.

Güneydeki en geniş hareket, Cao Dai'dı. Hıristiyanlık, Budizm, İslâm gibi birçok dinlerin geniş tabanlı unsurlarının bir araya yığılmasından oluşan ve bir çeşit özgün dinsel-politik topluluk olan bu hareket, çeşitli öğretilerden, çeşitli tanrıların mezheplerinden, İsa'dan Victor Hugo'ya kadar her çeşit tarihsel kişilerden esinleniyordu. Uygulaması, katolik ayinlerinden alınmış dualarla bezen-

miş ruhçuluktan ibaretti. Fakat Cao Dai'ı karakterize eden başlıca şey, katolik kilisesinden kaynaklanan ve başında bir «papa»sı bulunan sıkı kademe basamağı ve iyi örgütlenmiş bir rahipler zincirlemesiydi. «Kutsal Deniz»i Tay Ninh'deydi ve küçük burjuvazi ile köylülük tarafından benimseniyordu.

Bu hareketin geniş etkisi, henüz devrimci hareketten etkilenmemiş bulunan köylülerin dinsel şartlanmalarına ve bazı politikacıların yaptıklarını kamufle etme zorunluluklarına uygun düşüyordu. Ama sömürge yönetimi de bunların içine ajanlarını yerleştirmek suretiyle hareketi denetleme ve ona belirli bir yön verme olanağına sahipti. Cao Dai'ın bir milyonu aşkın taraftarı ve yüzlerce kilisesi vardı. Üst kademe daha çok toprak ağalarının ve yüksek memurların ellerindeydi.

Bütün bu partilerin, örgütlerin ve gazetelerin varoluş nedeni, harekete gittikçe güçlenen bir eylem üssü oluşturmaktı. Özellikle 1927-1929 arası, Haiphong, Nam Dinh, Saigon ve kauçuk plantasyonlarında olan bir dizi grevle betimlendi. Huê'da bile, monarşik ve sömürgeci yönetimin altında ezilen liseli ve üniversiteli öğrenciler gittikçe tedirgin oluyorlardı. Bütün bunların üzerine, sömürge yönetimi, Varenne'in vazettiği liberalizm gösterisinden vazgeçerek çıplak bir baskı uygulamasına koyuldu. 1928 yılında Varenne, bir sömürge subayı olan Pasquier'nin emrine atandı. Sömürge yönetimi ile Vietnamlı yurtsever ve devrimci güçlerinin karşı karşıya gelmesi artık uzak sayılmazdı.

Quoc Zan Dang'ın Başarısızlığı ve Ortadan Silinişi

Yen Bai :

Terörist eylem ve kıyım taktiklerine bağlı olan Quac Zan Dang, Şubat 1929'da, plantasyonlara ve madenlere çalışacak «amele» toplayan Bazin'e bir suikast düzenledi.

Polis bu milliyetçi partiyi bastı ve alt üst etti. Parti buna karşılık, katı düzenceli hücrelere bölünmek, içine sızan hainleri tenkil etmeye çalışmak, üyelerinin asker içindeki sayısını artırmak ve silâhlı mücadele hazırlıklarına girişmek şeklinde tepki gösterdi. Fakat hiç bir kitle eylemi koymayı başaramadı. Silâh depoları sömürge polisi tarafından bulundu; dönekler asker barakalarından örgütlenmiş olan birçok seksiyonu ihbar ettiler. Partinin önderleri bunun üzerine, silâhlı eylemi hızlandırmanın gerektiği sonucuna vardılar. Koşulların henüz olgunlaşmadığını biliyorlardı, ama «devrim başarısızlığa uğrayacak olsa bile hiç değilse onur kurtarılmış olur» şeklinde düşündüler. «Vietnam halkının henüz dinçliğini yitirmeden yaşadığını dünya halklarının bilmesi için ölmek» üzere yemin ederek, eylemi başlatmaya karar verdiler.

1930 Şubat'ının 9'unu 10'una bağlayan gece, Kızıl Irmak deltasının kuzeybatısındaki Yen Bai garnizonunun Vietnamlı askerleri başkaldırdılar, Fransız subaylarını öldürerek silâh deposuna el koydular. Phu Tho ve Son Tay komşu subaylarını öldürerek silâh deposuna el koydular. Phu Tho ve Son Tay komşu eyaletlerinde de benzeri eylemler konuldu, Hanoi'de birkaç bomba patladı. Hai Duong ve Kien An eyaletlerinin bazı bölgelerinde halk ayaklandı. Fakat ülkenin geri kalan kesimi, giderek başkaldırmaların görüldüğü kent ve eyaletlerinde halk kitleleri yerlerinden kıpırdamadılar. Asiler Yen Bai kentini ele geçirmeyi başaramadılar. Ayaklanma sürmedi. Parti önderleri tutuklanıp idam edildiler, bunlar ölüme giderken büyük yüreklilik örneği verdiler. Yen Bai ayaklanması yine de, Vietnam ve Fransız kamuoyunu harekete geçirmiş oldu. Henüz kurulmuş bulunan Çinhindi Komünist Partisi ayaklanmaya arka çıktı. Fransız Komünist Partisi de parlamentoda bunu destekledi.

Bastırma kanlı oldu. Quoc Zan Dang önderler kadrosunu bütünüyle yitirdi. Temel örgütleri yerle bir edildi. Yen Bai eylemi bu örgütün ilk ve son yiğitliği oldu. Halk kitleleri içinde derin kökler salmamış olduğu için, ne baskıya karşı çıkabildi ve ne de kendini yeniden örgütleyebildi. Genç ve ateşli unsurları hızla diğer devrimci yollara yöneldiler. Önderler ve savaşçılar, Çan Kay Şek'in egemen olduğu Çin'e sığınarak orada partilerini yeniden örgütlemeye boşuna çabaladılar. Böylece Quoc Zan Dang siyaset arenasından silinmiş oldu; 1945'de Çan Kay Şek birliklerinin vurgunlarında ülkeye dönenlerin Yen Bai yurtseverleriyle artık hiç bir ortak yanları kalmamıştı.

Komünist Partisinin Kuruluşu

İşçiler, köylüler ve aydınlar arasındaki ulusal ve sosyo-ekonomik mücadelelerinin gelişmesi, Quoc Zan Dang'ın başarısızlığı ve sonra silinip gitmesi, harekete önderlik edecek ve çeşitli mücadeleleri eşgüdüm içinde yönetecek yetenekte bir partinin yaratılmasını her zamankinden çok gerekli kılıyordu. Thanh Nien'in bu mücadelelere katılmış olan üyeleri bir marksist-leninist partinin acil gereksinmesini duyuyorlardı. Bu şekilde, Mart 1929'da, Hanoi,'de ilk komünist hücre kuruldu. Aynı yılın Mayıs ayında, Thanh Nien Ulusal Kongresine katılan delegeler, bir Komünist partisinin kurulmasını önerdiler. Buna karşı çıkış olmadı, fakat karar, gerekli hazırlıkların yapılması için yeterli zamanı kazanmak üzere, çoğunluk tarafından ertelendi. Öneriyi vermiş olan Kongrenin Tonkin delegeleri, dönüşte, kendi insitiyatiflerini kullanarak, Dong Zoung Cong San Dang (Çinhindi Komünist Partisi)ni kurdular, bir manifesto yayınladılar, Thanh Nien üyeleri arasından üye topladılar Bua Liem (Orak Çekiç) adlı bir gazete çıkardılar ve basına ilân vermek suretiyle, başlıca Tonkin ile Annam'da büyük etki yaratacak olan sendika federasyonunu kurdular.

Thanh Nien Merkez Komitesi, sırası geldiğinde, Annam Cong Sang Dang (Alman Komünist Partisi)ni kurmaya karar verdi. Tan Viet de yeni bir partiye dönüştü: Dong Zuong San Lien (Çinhindi Komünist Birliği). Böylece, çimen gibi kök salmış olan militanların baskısı ve tarihsel zorlamayla üç komünist parti başarıyla günyüzüne çıkmış oldu. Tarihsel misyonlarını tamamlamış bulunan Thanh Nien ve Tan Viet, yeni partilere yol verdiler. Bu sonuncuların birleşmesi o saat ivedi bir zorunluluk oldu.

Şubat 1930'da, Kow loon (Çin) da üç partinin delegelerinin oluşturduğu bir konferansa Nguyen Ai Quoc başkanlık etti; 3 Şubat'ta, diğer kitle örgütleriyle birleşme kararı alındı ve birleşik bir partinin ilkeleri benimsendi: sendikalar, köylü birlikleri, komünist gençlik birlikleri, kadın dernekleri,, kızıl kurtuluş dernekleri bu örgütler arasındaydı.

Bu olay tarihte, yalnız işçi sınıfının değil, aynı zamanda Vietnam Ulusal Hareketinin büyük bir dönüm noktası oldu. Ulusal hareket şimdi, bilimsel teoriyle ve iyi denenmiş eylem ve örgütlenme ilkeleriyle silahlanmış, dünya devrimci hareketiyle sıkı bağları olan ve halk kitlelerine çok boyutlu mücadelelerde önderlik etmeye yetenekli, ulusun ve çeşitli sosyal sınıfların geleceği için yeni görüş alanları açan ve bu yolda iyiden iyiye incelenerek saptanmış bir proğramı olan —daha önceki parti ve örgütlerin yürüttükleri anti-emperyalist savaşta görülen trajik eksiklikleri tamamlamış bulunan bir parti tarafından yönetilecekti.

1930 Ekim'inde yapılan ilk plenumumda yeni partinin Merkez Komitesi örgüte Dang Cong San Dong Zoung (Çinhindi Komünist Partisi) adını verdi ve Parti'nin ilk genel sekreteri tarafından hazırlanan siyasal tezleri benimsedi.

Sömürge ve yarı-feodal Vietnam toplumunun somut tahliliyle, Partinin politik proğramı, Vietnam devrimini şöyle değerlendirdi: bu, temelde, bir burjuva demokratik devrimi olacak, fakat işçi sınıfının doğrudan önderliğinde ve kapitalist gelişmenin aşamalarından geçmeksizin sosyalist devrime yönelecektir. Bu yüzden şu iki temel görevi yerine getirmelidir:

— Fransız emperyalizmine karşı savaşarak ulusal bağımsızlığı kazanmak; ve

— Feodalizme karşı savaşarak köylüye toprak vermek.

Bu iki görev birbirine sıkıca bağlıdır. Burada ilk kez bir parti ulusal sorunu köylü sorunuyla açıkça birleştiriyordu. Oysa burjuva ve küçük burjuva partileri, açık bir tarım proğramını formüle etmekten aciz oldukları kadar, ulusal kurtuluş savaşını yürütme yeteneğinden de yoksundular.

Politik tezler, devrimin temel itici güçlerinin işçiler ve köylüler olduğunu açıklığa kavuşturdu. Eylem ilkeleri şunlardı: halk kitlelerinin politik bilincini ve örgütlenme düzeyini yükseltmek için onları çıkarları ve hakları doğrultusunda günlük mücadeleye sokmak ve, koşullar olgunlaştığı zaman da silahlı ayaklanma ile iktidarı ele geçirip bir işçi-köylü devleti kurmak. Başarının temel koşulu, doğru bir politik çizgi saptanmış, saflarında sıkı disiplin ve görüş birliği sağlamış, kitlelerle kopmaz bağlar kurmuş ve devrime kesin bağlılık gösteren önder bir Marksist-Leninist partinin varlığıdır.

Parti, işte bu temel üzerinde, onbeş yıl sonra iktidarı ele geçirmesiyle sonuçlanan karmaşık ve meşekkatli bir mücadeleye başladı.

IV

EKONOMİK BUHRANDAN II DÜNYA SAVAŞINA MİLLİ DEMOKRATİK GÜÇLERİN YENİDEN TOPARLANMASI

1930 ekonomik bunalımı sömürge ekonomisini yıkılma aşamasına getirerek halk kitlelerinin sefaletini büyük ölçüde artırmakla büyük değişimlerin koşullarını yarattı. Bunalımı izleyen yıllarda, dünyada faşizmin, özellikle Almanya'da Hitler rejiminin kuruluşu ve Çin'e karşı Japon saldırganlığı, bunun yanısıra gelişen anti-faşist mücadele, Fransa'da Halk Cephesinin ortaya çıkışı gibi olaylar Çinhindi'nde ve özellikle Vietnam'da derin yansımalara yol açtı. Ülkede en belirleyici faktör, ulusal ve demokratik hareketin yönlendirici örgütü olacak olan Çinhindi Komünist Partisi'nin kuruluşuydu. Ulusal halk hareketinin gelişmesiyle karşı karşıya kalan sömürge yönetimi geniş ve gaddarca bir baskı uygulamasına gitti, ancak hareketi denetimi altına alma yeteneğinden yoksun olduğunu da kanıtladı. Dünya Savaşı patlak verdiği zaman, Vietnam Ulusal hareketi yeni boyutlara ulaşmıştı.

Ekonomik Kriz

1930 ekonomik bunalımı, üstelik Fransa krizinin sonuçlarının bir kısmını sırtlamak zorunda kalan sömürge ekonomisinin doğuştan güçsüzlüğüne paralel olarak, Çinhindi'nde görülmemiş derecede vahim bir niteliğe büründü. Bunda «ana yurt» Fransa'nın, sömürgelerdeki sömürüyü hızlandırmak suretiyle açıklarını kapamaya çalışmasının da büyük payı vardı.

Ham madde, özellikle pirinç, kauçuk ve kömür fiyatlarının dünya pazarında düşüşü, Çinhindi ekonomisinin bu ürünlerin ihracatına dayanan «refahı»nı derinden etkiledi. 1929'dan 1932'ye kadar, ihracat 228 milyon piestre'den 102 milyona, ithalat ise 227 milyondan 94 milyona düştü. Kauçuk ve pirinç fiyatları aşağıdaki değişiklikleri gösterdi:

	1928 - 30	1930	1932
Pirinç (100 kg.)	10,8 piastre	6,72	4,25
Kauçuk (kg)	22 frank	5	3

Pirinç ihracatı 1928'de 1.900.000 tondan 1931'de 960.000 tona ve pirinç yetiştirilen toprağın alanı 2.200.000 hektardan 1.850.000 hektara düştü. Yüzlerce pirinç işleyen fabrika kapatıldı, binlerce işçi işsiz kaldı. 126.000 hektarlık kauçuktan ancak üçte biri kotarılabildi.

Madenlerde çalışan işgücü 1930'da 46.000 iken 1932'de 33.700'e düştü; işçilerin çoğunluğu yarım gün çalışıyordu. Kömür üretimi 1929'da 1.972.000 iken 1933'de 1.592.000 tona düştü. Co Dinh'deki krom madeni kapatıldı. Tüm yapım işleri durduruldu.

İşte Saigon'daki yapım endeksleri:

1922	1929	1930	1931
100	214	90	39

Normal üretimi sürdürebilen birkaç dal (elektrik, çimento, alkol) dışında tüm ekonomi tatile girdi. Yukarıda verilen rakamlar en çok sömürge sermayesi ile ilgilidir;

buyüzden Vietnamlı küçük üreticinin, köylünün, zanaatçının, küçük tüccarın ve küçük toprak sahibinin yıkılışını değerlendirmek zordu. Gözle görülür olan şey, işçileri, memurları ve küçük görevlileri ezen yığın halinde işsizlikti; işi olanlar bile, gelirlerinin kesin olarak düştüğünü görüyorlardı.

İşsiz kalan küçük Fransız memurlarının bir kısmı da Saigon sokaklarına dökülerek çek çek arabalarında çalışmaya düştüler. İşsiz kalan işçi ve memurların sayısı toplam nüfusun üçte biri kadardı; hiç bir yardım ve destek alamadıklarından, işsizlerin çoğu, gittikçe sefaletin batağına batan köylerdeki ailelerinin yanına dönmek zorunda kaldılar. Ücretler hızla düştü:

Günlük ücret	1931	1934	1936
Kömür madeni işçisi	0.7 piastre	0,4	0,38
Saigon'daki kalifiye işçi	1,5	1,22	1,13
Hai ve Phong'daki vasıfsız kadın işçi	0,31	0,21	0,17

Fransız iktisatçısı Paul Bernard'a göre, otuzlarda, yılda 6.200 frank kazanan Fransız işçisine ve 12.500 frank kazanan Amerikan işçisine karşılık Vietnamlı işçi 49 piastre ya da 490 frank kazanıyordu.

Görevliler güç anlar yaşadılar. İşler kesilirken iş zamanı uzatıldı, bu da, yeni toplanan işçilere ödenmek üzere aylıklarının yarısı kesilen görevli ve memurların çoğunun işsiz kalması sonucunu verdi. Yönetim, 1931'de personelin yedide birini işten çıkardı, aylıkları %25 indirdi ve görevlilerin birçoğunu zamanından önce emekliye ayrılmaya zorladı. Birçok lise ve hatta üniversite mezunu iş bulamadı ve özel okullarda öğretmenlik ya da gazetecilik yapmak zorunda kaldılar. Bunların çoğu sonradan devrim saflarına katıldılar.

Sömürge yönetimi, krizle baş edebilmek için, bunların başında, halkın en genel anlamda yoksullaşmasını getiren, azalan vergi gelirini yoluna koymak, büyük sömürge firmalarının imdadına koşmak gibi bir dizi tedbirler aldı; bu yeni yükler de, zaten ağır vergi yükünün altında inleyen halkın sırtına bindi. İthal malları üzerindeki vergi de artırıldı.

Kauçuk plantasyonlarına önemli krediler verildi —1.005 üreticinin kümelendiği 14 şirkete 100 milyon frank. Kredi alanlar, başlıca, ürettiği her kilo kauçuk başına 2-3 frank prim alan Fransızlardı. Borçlu pirinç üreticileri de kredi aldılar; ama krediler 5.000 piastreden aşağı hesaplanmadığı ve ipoteksiz verilmediği için, para çoğunlukla toprak sahiplerine gitti. Ta dien —krizden en çok zarar gören topraksız köylüler— ne yardım ve ne de destek gördüler. Tek sözle, yönetim, büyük şirketlere ve latifundistlere vereceği parayı, en yoksul tabakadan aldı. Kolonyal sömürü hiç bu denli çıplak bir görünüm almamıştı.

Çinhindi ekonomisi gittikçe Fransız ekonomisine daha çok bağımlı hale geldi; piastre franka ve altına bağlandı ve bir piastre 10 frank olarak saptandı. «Emperyal tercihi» oyuna sokan Fransa, sömürgelerindeki dış ticaret paylarını büyük ölçüde artırdı. Vietnam ekonomisi de buyüzden, kendi coğrafik ortamından kesilerek gittikçe Fransa'ya bağımlı kılındı; Paris'te oylanan istikrazlar sömürge yönetiminin kullanımına yeni kredi olanakları açtı, tabii bu borçların faizini halk ödeyecekti. Fransız sanayicileri de Çinhindi'nin sanayileşmesini engellemek için ellerinden geleni yaptılar. Nitekim küçük guruplar, özellikle Vietnamlılar tarafından kurulmuş olan şirketler birbiri ardından yok olurlarken, büyük şirketler, önemli zararlara uğramaksızın krizi atlattılar. «Özerk» ekonomik kalkınma hikayesi bütünyüle çatırdadı.

İlk bakışta, pirinç ihracatındaki düşmenin ülkedeki açlığı azaltacağı düşünülebilirdi. Fakat böyle birşey olmadı. Yoksul çiftçiler, vergilerini ödeyebilmek için, elde ettikleri pirincin üç dört katı miktarı satmak durumundaydılar; oysa 1920'de 15 iş günü gerekli vergiyi ödeyecek parayı kazanmaya yeterli gelirken, kriz yıllarında ik üç aylık çalışma aynı parayı kazanmaya yetmedi. Yiyecek kıtlığı Cochinchina'nın en varsıl eyaletlerinde, örneğin Bac Lieu'da bile başgösterirken, Annam'ın kuzey eyaletlerinde doğrudan doğruya kıtlık görüldü. Arazi fiyatları büyük ölçüde düştü; Cochinchina'da bir zamanlar hektarı 1.000 piestra eden pirinç tarlası 150-200 piastre'a satıldı. Borçlu çiftçiler topraklarını büyük toprak sahiplerine satmak zorunda kaldılar, bunlar da topraklarını Credit foncier (Toprak Kredi Bankası)na ipotek ettirdiler. Böylece, toprağın az elde toplanmasıyla halkın yoksullaşması atbaşı gider oldu.

Ekonomik durgunluğun diğer bir belirtisi de, Paul Bernard'ın raporunda belirtildiği üzere, yirmilere oranla para dolaşımının %35 düşmesiydi.

Ekonomik kriz, bu şekilde, sömürge ekonomisinin sakatlığını ve köleliğini bütün azametiyle açığa vuruyordu.

1930-1931 Yıllarının Geniş Çapta Mücadeleleri

Quoc Zan Dang'ın Yen Bai yenilgisi ulusal halk mücadelesinin gelişmesini hiç bir şekilde engellemedi. Ekonomik kriz yüzünden yaşama koşulları alt üst olan halk yığınlarının içinde Komünist Partisi, kurulur kurulmaz gerçek bir maya ödevi gördü. Parti, halkın mücadelerinin önderliğini eline alarak onlara coşku ve yeni biçimler kattı.

Partinin biçimlendirdiği yeraltı sendikaları 1930'da 10.000 kadar üye topladılar. Partinin politikası, kitlelerin devrimci hareketine önderlik edebilmesi için, işçi sınıfını örgütlemekti. Sorun, fabrikaların devrim üslerine dönüştürülmesiydi. Büyük grevler yapıldı. Sömürge yönetimi şu

rakamları veriyordu: Nisan 1929'dan Nisan 1930'a kadar 43, 1 Mayıs 1930 ile 1 Mayıs 1931 arasında 32 grev.

Grevlerin sayısından çok, onların sert mücadele karekteri, örgütlenme düzeyleri ve katılanların politik bilinçleri önem taşıyordu.

Avrupa'da grev yasaldır; Vietnam'da ise bir grevci, beş yıla kadar hapis cezasını, bazan da, eğer «komünist» olmakla suçlanırsa sürgün tehlikesini göze alıyordu. Polis ve askerî birlikler grevciler ve göstericiler üzerine ateş açmakta ikircillenmiyordu. Polisin vahşetine karşı grevciler sık sık güçlü tepkilerde bulunuyorlardı: Mart 1930'da Phu Rieng kauçuk plantasyonunda grevciler, bölge karakolunun askerlerini silahsızlandırdılar, ağaçları devirip yollara barikatlar kurdular; kadınlar üzerinde şiddet uygulayan ve onların ırzına geçenlerin gözlerini kireç ve kül karışımıyla kör ettiler.

Vietnamlı işçiler Mayıs gününü, ilk kez Nghe An eyaletinin Ben Thuy kentinde kutladılar. Fransız işveren ve polis, işçiler üzerine ateş açtı, 7 ölü ve 13 yaralı verildi.

Grevler, zaten çok yoksul olan işçi sınıfından büyük maddi fedekârlıklar istiyordu. Ama bu, 4.000 işçinin Nam Dinh tekstil fabrikasında üç hafta, Ben Thuy kibrit fabrikasında 1.200 işçinin, yalnız 1930 yılında, biri kırk gün süren iki grev yapmalarına engel olmadı. Grevcilerin yardımına yalnız diğer fabrikaların işçileri değil, komşu köylerden köylüler de geliyordu. İşçi ve köylü kitlelerine mücadelelerinde önderlik eden parti mahallî örgütlerinin çabalarıyla, işçi-köylü ittifakı güçlendi. Tüm grevlerde önderlik, yeraltı sendikalarının ve Komünist Partisi örgütlerinin ellerindeydi; milliyetçi partiler ve sarı sendikalar fabrikalarda üs kurmayı başaramadılar. Grevler, bunların sebepsiz yere ya da yalnız işçilerin çıkarları için yapılmadıklarını, aynı zamanda anti-kolonyalist yurtseverlik nitelikleri taşıdıklarını gören halkın diğer kesimi tarafından da

sempatiyle izlendi. 1930-31 grevleri aşağı yukarı tüm büyük fabrikalara sıçrayarak yurt çapına yayıldı: kauçuk plantasyonları, Haiphong çimento fabrikası, Nam Dinh tekstil fabrikası, Vinh ve Zi An'da lokomotif tamir atölyeleri, Saigon elektrik santrali, Shell ve Standard Oil şirketlerinin depoları, kömür madenleri bu grevlere tanık oldular.

İşçi grevlerinin yanısıra, özellikle Tonkin ve Annam başta olmak üzere, 25 eyalette, toplam aşağı yukarı yarım milyon insanın katıldığı köylü gösterileri oldu. Burada da önderlik, 1930 yılında Komünist Partisinin 70.000 üye toplayan köklü örgütlerinin, yani partinin kurduğu çiftçiler birliğinin elindeydi. Komünist Partisinin önderliğinde yürütülen işçi-köylü mücadeleleri arasındaki yakın birlik, ulusal harekette yeni ve temel öğe oldu. Ulusal mücadelede kesin rol oynayacak olan işçi-köylü ittifakını kurmayı daha önce hiç bir siyasal parti başaramamıştı.

İşçi grevleri kadar köylü gösterileri de, ekonomik ve politik nitelikte sloganlar altında yürütüldü: ücret artışı, iş saatlerinin indirilmesi, bedenî cezaların kaldırılması, sendika kurma ve işçilere grev özgürlüğü; belediye topraklarının adil dağıtımı, toprak kiralarının, faiz oranlarının ve vergilerin indirilmesi, borçların kaldırılması, kıtlığa karşı köylüye yardım, vb. Bazı yerlerde, «çiftçilere toprak» sloganı da atıldı. Köylüler varlıklı toprak sahiplerinin ellerinde bulunan borç ve tapu senetlerini yaktılar, devlet dairelerine baskınlar düzenlediler.

Mücadele en yüksek aşamasına Nghe An ve Ha Tinh (Nghe-Tinh) eyaletlerinde erişti. Ben Thuy kenti daha o zaman önemli bir işçi merkeziydi. Bölge köylüleri verimsiz topraklarda sefil yaşantı sürdürüyorlardı. Ulusal mücadele gelenekleri tavatır güçlüydü. Nghe-Tinh zaten birçok yurtsever aydının doğum yeriydi.

1 Mayıs 1930'da, Uluslararası Emek Günü kutlamalarında işçilerle köylüler birlikte gösteriler düzenlediler ve

bunu izleyen aylarda hareket yoğunlaşarak yükseldi. 22 Eylül'de Vihn kentinin yakınında 20.000 köylü gösteri yürüyüşü düzenledi. Sömürge yönetimi birliklerine ve uçaklarına, bunların üzerine ateş emri vermesiyle 217 kişi öldü, 126 kişi yaralandı. Bu teröre rağmen hareketin gelişmesi önlenemedi. Nghe - Tinh eyaletlerinin 6 kesiminde köy yetkilileri mühürlerini köylülere teslim ederken yöneticiler kente kaçtılar. Köylü birlikleri yönetimin görevlilerini teslim aldılar, böylece 100.000 insanın yaşadığı bir bölgede, devrimci iktidarın çekirdeğini yarattılar.

Devrimci iktidar burada komün topraklarını yeniden dağıttı, gerici ağalara ait toprakları yoksul köylülere bağışladı; toprak kiralarının ve faiz oranlarının indirilmesini, borçların yoksayılmasını ve varlık vergisinin kaldırılmasını emretti; üretimi de yeniden örgütleyerek geri huy ve alışkanlıklarla cehaletin yok edilmesi kampanyaları açtı. Halkın savunma milisleri kuruldu, hainler cezalandırıldı. Kurtarılmış bölgede bir coşku dalgası egemen oldu.. Kitlelerin sevincini belirten birçok şiirler yazıldı, şarkılar bestelendi. Halkın «Hghe-Tinh Sovyetleri» dediği bu yeni düzen, gerçek bir demokratik halk iktidarıydı.

Nghe Tinh Sovyetleri, sömürge yönetiminin birliklerine ve hava kuvvetlerine karşı aylarca direndi; ama zaferle sonuçlanacak bir ayaklanma için koşullar henüz olgun değildi. Hareket bu yüzden 1931 ortalarında son buldu. Nghe - Tinh Sovyetleri yine de, gelecekteki devrimin gerçek bir prelüdü, önemli bir işareti oldu. Öte yandan, Nghe - Tinh Sovyetlerine paralel olarak, Quang Ngai eyaletinde de bir köylü ayaklanması; Cochinçhina'da Sadec, Vinh Long, Soc Trang vb. birçok köylü gösterileri oldu.

Büyük Dönüm Noktası: 1945

1945 başlarında, Mihverin bozgunun kaçınılmaz olduğu anlaşıldı; Vich hükümeti düştü. Japonlar Pasifik'te ol-

duğu kadar Çin'de de bozgun üstüne bozguna uğradılar. Guallistler ve özellikle bunların askerî kanadı, Çinhindi sömürge düzenini korumayı düşünüyorlardı. 8 Şubat 1945'de Brazaville'de konuşan De Gaulle, Çinhindi'ne bazı özerklikler vermeyi vadetti. Yeni Fransız hükümeti, Fransız birliklerini, Uzak Doğu'daki Fransız varlığını korumak amacıyla kullanılacaktı. Gittikçe gelişen bir devrimci hareket ve muhtemel bir Fransız dönekliğiyle yüz yüze gelen Japonlar güç durumda kaldılar. Nitekim, Japonlar, Fransızlar üzerine yürüdüler. 9 Mart 1945'de cılız bir direnişle karşılaştıktan sonra onları silahtan tecrit ettiler. O gece «sömürge» şatosu yıkıldı. Bu sırada kıtlık gemi azıya almış yürüyordu. Pirince el konulması ve istifcilik ve sınırsız spekülasyonlar, zaten nazik olan durumu iyice bozdu. Kitleler bu olup bitenlere ateş püskürdü. Viet Minh, kuvvetlerine, gerilla savaşını başlatmayı ve köylülere de, Japonların pirinç depolarını ele geçirmeyi emretti.

Japon yanlısı partiler, özellikle Dai Viet, halkı Japonların «cömertliğine», Japon yardımıyla kazanılacak «bağımsızlık» efsanesine inandırmaya ve Japonların ileri attıkları sloganlara destek sağlamaya çalıştılar. Bu sloganlar: ekonomik işbirliği, ulusal bağımsızlık, Büyük Doğu Asya'nın yaratılması için askeri ittifak, idi. Ama bu propaganda sloganları, Viet Minh'e sempati besleyen halk üzerinde etkili olmadı. Kral Bao Dai'ın Fransızlarla imzalanmış bütün anlaşmaları feshederek bağımsızlık ilân etmesi ve Japonya ile ittifaka girmesi, durumda en küçük bir değişiklik yapmadı. Japonlar ve Bao Dai, uzun araştırmalar sonunda bir Başbakanı, Tran Trong Kim'i bulmayı başardılar. Birkaç aydının katılmasıyla 17 Nisan'da kurulan hükümeti, güncel sorunlar karşısında tamamiyle aciz kaldı. Kıtlık yıkımını sürdürdü, yeni hiçbir kurum kurulamadı, 10 tutukludan dokuzunu oluşturan «komünistler» siyasal affın dışında bırakıldılar. 13 Haziran'da yayınlanan bir ka-

rarname, haberleşme ağlarına, pirinç depolarına, diğer mal depolarına saldıranları ölüm cezasıyla tehdit ederek, 10 kişiden fazla insanın biraraya toplanmasını yasakladı. 15 Temmuz'da yayınlanan, bir diğeri ise sendikaların tüm siyasal eylemlerini yasakladı. Tran Trong Kim böylece kendisinin bir Japon ajanı olduğunu açığa vurdu.

Kendi payına Viet Minh, halkı özellikle küçük burjuvaziyi, Japonlarla yapılacak görüşmeler yoluyla ya da Bao Dai-Tran Trong Kim kukla hükümeti tarafından ulusal bağımsızlığın kazanılacağı aldatmacasına karşı uyardı. 9 Mart gecesi, Japon birlikleri Fransızları silahsızlandırırken Komünist Partisi Merkez Komitesi Hanoi'a 30 km. uzaklıktaki Dinh Bang'da toplanarak durumun doğru bir tahlilini yaptı ve son derece önemli kararlar aldı.

Fransızların olası dönüşlerini küçümsemeksizin, o andaki baş düşman olarak Japon faşizmini ilân etti. Çünkü Fransız yönetimi hezimete uğrarken, Japonların hizmetinde olan fraksiyonu henüz görev yapmaya başlamamıştı. Dünya savaşı, nitelik belirleyici bir aşamaya girdi. Japon bozgunu kaçınılmazdı. Ülkede açlık çeken ve işgalcilere karşı nefretten kaynayan halk eylem istiyordu. Devrim öncesi havası esiyordu. Partinin ve Viet Minh cephesinin, iktidarı ele geçirmek için kitleleri genel ayaklanmaya hazırlamaları zamanı gelip çatmıştı.

Kitlelerin ayaklanma öncesi seferberliği şu üç temel eylem alanından oluşuktu:

— Dağlık ve iç bölgelerde gerilla eylemlerinin geliştirilmesi;

— Köylülerin pirinç stoklarına el koymaları;

— Büyük kentlerde politik ajitasyon.

Devrimci iktidarın ilk biçimleri olan kurtuluş komiteleri, Ulusal Kurtuluş Komitesi önderliğinde ve köy, mahalle ve eyalet düzeylerinde kurdular. Nisan ayında devrimci silahlı kuvvetler, üyelerinin arasında Vo Nguyen Giap, Chu

Van Tan, Van Tien Dung'un bulunduğu Askerî Komuta kumandasındaki «Kurtuluş Ordusu» ile birleştirildi. Bir de askerî okul kuruldu.

9 Mart'ı izleyen günlerde gerilla birimleri Thai Nguyen, Bac Can, Tuyen Quang eyaletlerindeki önemli karakollara baskın yaptılar. Zindandan kaçmış olan siyasal tutuklular, Kuzey, Orta ve Güney'de, çevre ahalisini örgütlemeye koyuldular. Hainler cezalandırıldı, birçok bölgelerde devrimci iktidar kuruldu. Haziran 1945'de, Kızıl Irmak'ın kuzeyindeki altı eyaletten çoğu (Lang Son, Cao Bang, Bac Can, Ha Giang, Tuyen Quang, Thai Nguyen) kurtarıldı ve ülkenin temel devrimci üssü olarak hizmete girdi. Gerilla güçleri pusuya yatarak Japon birliklerine ciddi kayıplar verdirdiler. Hai Duong ve Quang Yen eyaletlerinde, bazı bölgelerde ayaklanmalar oldu ve devrimci iktidar kuruldu.

Merkezde, Ba To ve Quang Ngai eyaletlerinde silahlı ayaklanma oldu.

Gerilla savaşı gelişirken, Tonkin ve Annam'ın kuzey eyaletlerinde eşi görülmemiş ölçüde bir kıtlık çıktı: birkaç ay içinde iki milyon insan açlıktan öldü. Birçok köy, nüfusunun yarısını ya da üçte birini kaybetti; kentlerde sokaklar ölülerle doldu. Viet Minh, halka, ne Japonlara ve ne de kukla hükümete değil, kendi öz çabalarına güvenmesi çağrısında bulundu, ve kitleleri Japon pirinç stoklarıyla levazım konvoylarına el koymaya yöneltti. Bu, yavaş yavaş kendi gücünün bilincine varan halkın geniş ölçüde harekete geçmesini sağladı. Bu mücadele doğrultusunda savunma birimleri ve kurtuluş komiteleri kuruldu. Pirinç stokları ele geçirildi ve halka dağıtıldı, böylelikle kıtlığın getirdiği yıkım azaltıldı. Bu, gerçek bir devrim öncesi eylemiydi.

Kentlerde —Hanoi, Saigon ve özellikle Huê'da— politik ajitasyon büyük hız kazandı. Hanoi Parti İl Komitesi,

1941'den 1945'e kadar polis tarafından beş kez kapatılmış olmasına rağmen, 1945'de her fabrika, kendi ulusal kurtuluş işçi örgütüne sahipti. Savunma birimleri de kuruldu. Büyük fabrikalarda grevler çıkarıldı; caddelerde, konuşmacıların silahla korunduğu mitingler düzenlendi, aynı şey okullarda, fabrikalarda ve kenar mahallelerde de oldu. Japon yanlısı mitingler giderek devrimi destekleyen mitinglere dönüştü. Tecrit olan Japon askerleri silahsızlandırıldı ve hainler kentin göbeğinde cezalandırıldı. İşçilerle aynı doğrultuda hareket eden Hanoi civarı köylüleri de pirinç stoklarını ele geçirdiler.

Saigon'da 9 Mart'ın akabinde işçi örgütlerinin 120.000 üyesi vardı (bu tarihten önce 3.000 idi). Dr. Pham Ngoc Thach ve avukat Thai Van Lung gibi pek ünlü aydınların önderliğindeki Muhafız Gençlik'in yalnız Saigon'da 200.000 ve tüm Cochina'da 1.000.000'un üzerinde üyesi bulunuyordu.

Ağustos Devrimi

1945 yazında tüm ülkede, Kuzeyde, Güneyde ve Merkezde, kırlarda ve kentlerde, hatta dağlık bölgelerde yaşayan azınlıklar arasında kaynayış son sınırına dayanmış; devrimci politik ve askerî hareket gittikçe yükselmekteydi. Burada en belirleyici öğe, bütün bu eylemleri tüm ulus çapında Viet Minh'in yönetip sevketmesiydi.

Sovyet Ordusu tarafından Kwantung ordusunun yok edilişi ve Hiroşima ile Nagasaki üzerine atom bombasının atılışından sonra Japonya 13 Ağustos'ta teslim oldu. Aynı gün, Çinhindi Komünist Partisi Ulusal Kongresi şu sloganları atmaya karar verdi:

— Yabancı saldırıya son;
— Ulusal bağımsızlığın kazanılması;
— Halk iktidarının kurulması.

Politik ve askerî eylemlerin birleştirilmesi, düşmanın moralinin bozulması, onun teslim oluncaya kadar kovalan-

ması ve çabaların en önemli merkezlerde yoğunlaştırılması yolunda talimatlar yayınlandı.

16 Ağustos'da Viet Minh, çeşitli parti ve örgütlerin, değişik azınlık ve din guruplarından delegelerin biraraya geldiği Ulusal Kongre toplandı. Kongre: **«Müttefik birlikleri Çinhindi'de varmadan önce iktidarı Japonların ve kukla hükümetin elinden almaya, ve Japonları silahsızlandırmaya gelecek olan bu birlikleri, ülkenin gerçek efendileri olarak bizlerin ağırlayacağına,»** karar verdi. Bütün sorun, herbiri kendi çıkarını düşünerek Çinhindi'ni işgal etmeye niyetlenen «Müttefik Kuvvetler»den (Çan Kay Şek, İngilizler, Fransızlar ve Amerikalılardan) önce davranmaktı.

Kongre bunun için 10 maddelik bir proğram benimsedi:

1. İktidarı ele geçirmek, tam bağımsızlık temeli üzerinde bir Vietnam Demokratik Cumhuriyeti kurmak.

2. Halkı silahlandırmak. Kurtuluş Ordusu'nu güçlendirmek.

3. Emperyalistlerin ve hainlerin topraklarına el koymak; bu toprakları ya millileştirmek ya da yoksullara dağıtmak.

4. Fransız ve Japonların koydukları vergileri kaldırmak ve bunların yerine adil ve hafif bir vergi politikası uygulamak.

5. Halkın temel haklarını ilân etmek:
   — İnsan hakları.
   — Mülk edinme hakkı.
   — Medenî haklar: genel seçim, demokratik özgürlükler, tüm azınlıklar ve kadınla erkek arasında eşitlik.

6. Hazine topraklarını adaletli olarak dağıtmak, toprak kiralarını ve faiz oranlarını düşürmek, borçların ertelenmesi için bir karar çıkartmak, afetzadelere yardım vermek.

7. İş kanununun çıkarılması: 8 saatlik iş günü, asgarî ücret, sosyal güvenlik.

8. Bağımsız bir ulusal ekonomi kurmak ve tarımı kalkındırmak için bir Ulusal Banka kurmak.

9. Ulusal bir eğitim düzeni kurmak: cehaletin yokedilmesi, zorunlu temel öğrenim. Yeni bir kültür yaratmak.

10. Müttefik kuvvetlerle ve bağımsızlıkları için savaşan ülkelerle dostluk ilişkileri kurmak.

Ho Şi Min başkanlığına, geçici hükümet gibi hareket eden bir Ulusal Kurtuluş Komitesi kuruldu, ve canlandırıcı şu çağrıyı yaptı:

«Ulusumuzun geleceğini belirleyecek olan saat gelip çatmıştır! Ayağa kalkarak kurtuluşumuz için savaşalım. Dünya üzerinde birçok halklar, bağımsızlıklarını kazanmak için ayaklanıyorlar. Bizler geride kalmamalıyız.

«İleri! Viet Minh bayrağının altında cesaretle, ileri marş!»

Kurtuluş Ordusu derhal Thai Nguyen'i kurtardı. Halk örgütleri, gerilla ve savunma birimleri heryerde eyleme geçtiler. Devrimci bir med dalgası bütün ülkeyi kucakladı. Her köy ve kentte ayaklanan ve silahlı birimler tarafından desteklenen halk, 14 Ağustos'dan 25 Ağustos'a kadar yönetim merkezlerini vurdu. Bölgesel yetkililer kâh kaçtı kâh yetkilerini devrimci güçlere devrettiler. Morali bozulan Japonların ve kukla birliklerin çoğunluğu silahlarını indirdi. Yalnız birkaç eyalet kenti henüz kurtarılamamıştı: Japon coup de force'u sırasında sığınma çarelerini aradığı Çin' den dönen kuvvetli Fransız kolordusunun işgali altındaki Lai Chau; Çan Kay Şek ajanları tarafından işgal edilmiş bulunan, Çin-Vietnam sınırındaki Mong Cai, Ha Giang, Lao Cai.

En önemlisi, üç büyük kent olan Hanoi, Huê ve Saigon ayaklanmalarının çabuk başarısıydı. Hanoi'de devrimci harekete karşı çıkma girişiminde bulunan Japon yanlısı un-

surlar bir «Ulusal Kurtuluş Komitesi» kurdular, ama halkı saflarında toplamayı başaramadılar. 17 Ağustos'da, Sivil Hizmetliler Federasyonu tarafından kukla hükümeti desteklemek amacıyla düzenlenen bir miting, Viet Minh yararına dev bir kitle toplantısına dönüştü; genel grev ilân edildi; 19 Ağustos'da, 100.000'i aşkın insanın sokakları tutmasıyla kukla hükümet çekilmek ve iktidarı devrimcilere teslim etmek zorunda kaldı.

Huê, monarşinin ve Japon yanlısı kukla hükümetin başkenti olagelmişti. Viet Minh, kan dökülmesini önlemek için, Bao Dai'ı tahtı terketmeye ve başbakanı Tran Trong Kim'i çekilmeye ikna etti. İktidardan vazgeçmek istemeyen gericiler, Japonlardan 5.000 güçlü muhafız istediler. Buna engel olmak isteyen Huê ve çevre köylerin halkı, silahlı birimlerin desteğinde sokakları tutarak çeşitli bakanlıkları işgal ettiler. Bu 23 Ağustos'da oldu. Bao Dai saltanatı bırakmaya razı oldu; Tran Trong Kim hükümeti bozguna uğradı. Ayın 25'inde, Tran Huy Lieu başkanlığında Hanoi'den gelen halk hükümeti delegasyonu, kraliyet iktidarının simgesi olan hanedan mührü ile kılıcını Bao Dai'ın elinden aldı. Bao Dai, yurttaş Vinh Thuy oldu.

Japon yanlıları 14 Ağustos'da bir Birleşik Ulusal Cephe kurdular. Huê'dan gönderilen kıral delegesi Nguyen Van Sam, Japonlardan, cepheyi silahlandırmalarını istedi, ama halkın baskısı karşısında cephe derhal çöktü. 25 Ağustos' da, silahlı gruplarca korunan bir milyon insan, Saigon ve başlıca bölgelerde sokakları tutarak devrimci iktidarı kurdular.

Ayaklanma tüm yurtta tam zaferi kazanmıştı.

Ağustos 1945 devrimi, 80 yıl süren sömürge egemenliğine son verdi, monarşiyi ortadan kaldırdı ve Vietnam'ın ulusal bağımsızlığını yeniden kurdu. Sömürge sistemi üzerinde bir muştu rüzgârı estirerek, dünyadaki diğer hareket-

lerle birlikte, sömürge imparatorluklarının yıkılış çağını açtı.

Gelişme süreci içinde Ağustos Devrimi, politik mücadelenin silahlı mücadele ile uygun biçimde kaynaştırılmasıyla, bunların birbirini desteklemesiyle ve duruma göre birinden birine ağırlık verilmesiyle nitelendi. Kitlelerin eylem yeteneği ve siyasal olgunluğunu, Viet Minh Cephesi ve Komünist Partisi'nin yetkin önderliğini kanıtladı. Zafer, zamanında doğru çizgiyi izleyen, zamana ve alana en uygun mücadele biçimini seçen önderliğin sonucu; aynı zamanda, İkinci Dünya Savaşının patlak vermesinden hemen sonra başlayan uzun politik ve askercil hazırlıkların sonucu oldu. Bu hazırlıklar, sıkı işçi-köylü ittifakı temelinde sağlam bir ulusal birliği doğurtmuş ve halkı her türlü güçlüğe karşı koyabilecek bir savaşçı ruhuyla esinlemeyi başarmıştır.

V

DEMOKRATİK VİETNAM CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞU (1945-1946)

Ağustos Devriminin zaferinden sonra, iktidara, karşı konmaz bir devrimci yükselme dalgası getiren isyancı Geçici Hükümet, 2 Eylül 1945'de, Hanoi Ba Dinh alanında kendini halka tanıttı. Dev gibi ve coşkun kalabalığın önünde Başkan Ho Şi Min ülkenin bağımsızlığını açıkladı:

«Fransızlar kaçtı, Japonlar teslim oldular, İmparator Bao Dai çekildi. Halkımız, yüz yıla yakın bir zamandır bizleri bağlayan zincirleri kopardı ve Anayurdun bağımsızlığını kazandı. Bağımsızlık Vietnam'ın hakkıydı ve şimdi de bağımsızdır. Tüm Vietnam halkı özgürlük ve bağımsızlığını korumak için bütün doğal ve ulusal gücünü seferber etmeye, hayatını ve varlığını feda etmeye kararlıdır.»

Bağımsızlık ve özgürlük! 80 yıllık sömürge egemenliğinden sonra bu sözler milyonlarca Vietnamlı arasında yere yurda sığmaz bir coşkunluk yarattı. Handi şimdi artık anayurt yeniden bağımsız bir devlet oldu, herkes sonunda ye-

ni bir çığırın açıldığını hissetti ya, varsıl yoksul, Komünist konfüçyüscü, Budist Hristiyan, işçi köylü, aydın kol emekçisi, dağlı ovalı olsun, her yönünden tehdit edilen bu bağımsızlığın savunulması için herkes varını vermeye hazırdı. Gerçekten de durum aşırı derecede tehlikeliydi; kıtlık her yana yayılmış, devletin kasaları boştu, Kuzeyde Çan Kay Şek birlikleri ülkeyi işgale hazırlanırken, Güneyde İngiliz-Fransız birlikleri karaya çıkmak üzereydiler. Vietnam yanızdı, hiç bir müttefik ya da dost ülke ona yardım edemezdi. Vietnam Demokratik Cumhuriyeti hükümetinin önceden edinilmiş ekonomik, idarî, askerî ve diplomatik olmamıştı; buna karşılık, yalnız halkın tüm katlarının kenetlendiği sıkı birlik, halkın savaşma kararlılığı ve Marksist-Leninist bir partinin adil ve ileri görüşlü önderliği avantajları vardı.

2 Eylül'de Viet Minh Merkez Komitesi şöyle vurguladı:

«Bağımsızlığımız henüz naziktir. İktidarı ele geçirmek güçtür, onu korumak ise daha da güç.»

Ve Geçici Hükümet şu çağrıyı yayınladı:

«Şu an herkes düşünce ve eylemlerini dış saldırıya karşı bağımsızlık mücadelesine yöneltsin. Ancak böylelikle kölelik boyunduruğunu kırabilir, yokoimaktan kaçınabiliriz.»

Halkın Ulusal Demokratik Devletinin Yaratılışı

Halkın iktidarı, bağımsızlığın korunmasında ve ulusal devrimin yerleştirilmesinde anahtar etkendi. Anti-emperyalist görevin yerine getirilmesi sırasında ön plana çıkan ulusal bağımsızlığın korunması yanında demokratik görevler daha az önemli olamazdı. Ulusal birlik pekiştirilirken, emekçi kitlelerin engin enerjisinin harekete geçirilmesi ve halkla devrimci iktidar arasında kopmaz bağların kurulması gerekiyordu. Ülkeye saldıran emperyalistlere karşı, sağlam birleşik bir cephenin, kararlı bir halkın, eğilmez bir iradenin ve aynı zamanda en esnek taktiklerin çıkarılması zorunluydu. İçişlerinde de birçok ivedi görev kendini göste-

riyordu: kıtlığa karşı mücadele, ulusal cephenin genişletilmesi, demokratik reformların ivediliği, halkın devletinin güçlendirilmesi, cehalete karşı gecikmeden mücadele etmek...

1944 kıtlığı henüz denetim altına alınmamışken, 1945'de, Kızıl Irmak deltasındaki en kalabalık eyaletler eşi görülmemiş bir sel baskınına uğradılar. Bunun ardından, uzun süren bir kuraklık geldi. İnsan gücü, sığır ve tohum enderdi, 250.000 hektar toprak ekilemedi, Kasım ürününün üçte biri kaybedildi —yılın en önemli olayı bu oldu. Thanh Hoa, Nghe An ve Ha Tinh eyaletleri de ürünlerinin yarısını kaybettiler. Güneyden pirinç alınamıyordu, çünkü 23 Eylül'den beri Saigon Fransızlar tarafından yeniden işgal edilmişti.

Kıtlık, halk iktidarının önünde duran en güç aşmazdı. 3 Eylül'de Başkan Ho Şi Min, kıtlığa karşı çifte bir kampanya açtı: biri karşılıklı yardım ve dayanışma ve diğeri üretimin hızlandırılması.

Yeni elde edilmiş bağımsızlığın yarattığı coşkuyla tutuşmuş, yurtsever ateşle ayağa kalkmış milyonlarca insan, Başkan Ho Şi Min örneğini izleyerek, en küçük gıda parçasını ziyan etmedi, tayınını bundan yoksun olanlarla paylaştı.En küçük toprak parçası bile işletildi. Elde edilebilen her toprak parçasına tatlı patates ve sebze gibi kısa zamanda hasad edilebilen bitkiler ekildi. Ayrıca her aile, yedek bir tas pirinç ayırdı, ülkeyi dolaşan gönüllüler de bu ikmali topladılar. Böyle ikincil ürünler hasadı 1945 sonbaharında ve 1946 başlarında ileri doğru bir sıçrayış gösterdi:

1938-43'deki 65.000 tona karşılık 230.000 ton tatlı patates

1938-43'deki 56.000 tona karşılık 220.000 ton mısır

1938-43'deki 26.000 tona karşılık 60.000 ton soya

(Bu rakamlar yalnız Tonkin-Bac Bo içindir)

Bu arada, 11 milyon iş günü ve 2 milyon metre küb toprağın kazılması demek olan, 1.200 km üzerinde bent onarıldı.

Vietnam tarihinde ilk kez bir hükümet, aldığı aktif tedbirlerle kıtlığı kökünden kazımış oluyordu. Geçen kış-bahar ürünü başarısından sonra, kitlelerin harekete geçirilmesiyle 1946 yazında da çok büyük ölçüde ürün kotarıldı. Böylelikle kıtlığa gem vuruldu. Başarılan bu büyük işten sonra, tüm halk, örgütsel yeteneğini ve halka bağlılığını kanıtlayan devrimci iktidara derin bir bağlılık duydu.

Kıtlığa karşı mücadele, hükümetin, ulus çapında diğer bir savaşı, cehalete karşı savaşı açmasına engel olmadı. 8 Eylül'de Halk Eğitim Bakanlığı kuruldu; 100.000'e yakın insan gönüllü öğretmenliğe yazıldı; tapınak kulelerinde, köy odalarında, tapınaklarda, fabrikalarda, hastanelerde, banyan ağaçlarının gölgelerinde, pazar yerlerinde, kuru bentlerde vb. 70.000'i aşkın sınıf örgütlendi. Yaşlılar gençlerle yanyana oturarak okuma-yazma öğrendiler; çocuklar bile ana babalarına, nine dedelerine öğretmen oldular. Bir yıl içinde, Eylül 1945'den Eylül 1946'ya dek, hala çok sayıda yabancı birlik ülkede bulunurken ve kıtlığa karşı mücadele yabana atılmaz çabalar gerektirirken, 2,5 milyon insan okuma-yazma öğrenmiş bulunuyordu. Aynı zamanda bir ulusal eğitim üssü kuruldu; özellikle, sömürge düzeni boyunca tüm ülkede geri plana itilmiş olan Vietnam dili, yüksek öğrenim de dahil her düzeyde uygulanır hale geldi.

Yeni iktidar hemen ilk yılında, uzun zamandır yurtseverlerin düşledikleri devrim programını gerçekleştirmek suretiyle iki büyük savaşı ve de sınavı başarmış oldu: halka pirinç ve eğitim sağlanması.

Enerjilerin böylesine harekete geçirilmesi ancak geniş bir ulusal birlik temeli üzerinde başarılabilirdi. Devrimin zaferinden sonra, Viet Minh Cephesi, safında yeni halk

örgütlerini ve kişileri toplayarak genişleyip güçlendi: yurtsever tacir ve sanayiciler dernekleri, Budistler, öğrenciler, görevliler... Çeşitli ulus ve dinler arasındaki birliğin kenetlenmesine özel bir önem verildi. 8 Aralık 1945'de, yurdun dört bir köşesinden gelen 20 ulusun delegeleri Hanoi'da toplandılar ve birliğin ilkelerini belirlediler: eşitlik ve tüm azınlık gurupları arasında karşılıklı yardımlaşma. Çeşitli dinlerin temsilcileri —Budistler, Caodaistler, Hao Hao muridleri, Hristiyanlar— da bu ilkelere bağlılıklarını bildirdiler. Böylece bağımsızlığın savunulması ve yeni bir Vietnam kurulması yolundaki ortak irade kenetlendi.

1946'da, mümkün olan en geniş birliği gerçekleştirmek amacıyla Lien Viet Cephesi kuruldu. Ulusal birleşik cephe, temeli halâ işçi-köylü ittifakına dayanan iktidarın her düzeydeki ögelerinin dolaysız desteğini sağladı. Halk iktidarının kuruluş süreci bu temel üzerinde yürüdü ve devlet organları hızla yerleşti.

8 Eylül'de, Başkan Ho Şi Min, Ulusal Meclis seçimlerini güvence altına alan bir karar imzaladı. Seçim kampanyası, emperyalistlerin, özellikle silahlı kuvvetleri 23 Eylül'de Saigon'a çıkmış bulunan Fransız sömürgecilerinin yüzüne karşı, geniş bir «iktidarı pekiştirme hareketi»ne dönüştü. Ülkenin tarihinde ilk genel seçim oluyordu. 18 yaşından yukarı olan her yurttaş oy kullanmanın zevkine vardı ve her oy, ülkenin, özellikle Fransız birliklerinin yeniden ele geçirmek üzere harekâtlara başladıkları Güneyinden tehdit edilen ulusal bağımsızlığını savunmaya kişisel bir katkı yerine geçti.

6 Ocak 1946'da halkın bütünü oy vermeye gitti; Fransız sömürgecilerinin baskısına rağmen Güneyde halkın yüzde doksanı oy kullandı. Seçmenlerin büyük çoğunluğu, bağımsızlığın yeniden kuruluşunun mimarları olan Viet Minh adayları için oy verdi. Böylece Vietnam halkı, Viet Minh ve Hanoi oylarının yüzde doksansekizini alan Ho Şi Min

başkanlığındaki hükümete güven ve desteğini belirtti. Çeşitli toplum katlarına, siyasal partilere, azınlık ve din gruplarına mensup 300'den çok mebus seçildi. Ulusal Meclis Ho Şi Min hükümetine tam güvenoyu verdi. Devrim hükümetinin temellerini sarsmayı amaçlayan tüm karşı-devrim manevraları boşa çıktı. Halkın güveniyle kuşanmış, yasama gücüne sahip, kıtlık ile cehalete karşı savaşta yeteneklerini kanıtlamış bulunan Ho Şi Min hükümeti, Vietnam Ulusunun en katıksız temsilcisi niteliğini korudu. Buna karşı,emperyalistler, yanızca, nereli oldukları belirsiz, halk arasında güven yaratmamış, çoğunlukla ardında hainlik damgası bulunanların oluşturduğu cılız guruplar çıkarabildi.

Bölgesel düzeyde ise, eski düzenin yetkileri olan mandarenler ve eşraf, Ağustos Devriminin parlamasıyla hemen her eyalet, bölge ve köyde iktidarı asilere teslim etmişlerdi. 63 numaralı yeni bir kararname ile, her kademede seçilmiş halk komiteleri oluşturuldu, bunlar da her bölge için bir yönetim komitesi seçtiler. Böylece, başkentten bütün köylere kadar halkın iktidarı yerleşti, kamu işlerini ele alarak bunları halkın güven ve desteğiyle yönetti.

Kendini bir dizi demokratik reformları gerçekleştirmeye adayan yeni hükümet derhal işe koyuldu, halkın silahlı kuvvetlerini güçlendirdi, sağlıklı ve bağımsız bir maliye kurdu.

Toplumsal alanda, ulusal birliği bozmaksızın köylülerin ve işçilerin siyasal isteklerini karşılamak gerekiyordu. Stratejik alanda, anti-emperyalist ve anti-feodal görevler birleştirildi, ama taktik alanda bu değişik iki görev ancak değişik tempolarda ele alınabilirdi. Bağımsızlığın korunması o an ön sıradaydı, ve önemli olmalarına rağmen demokratik reformlar radikal nitelik taşımıyorlardı.

Tarım alanında, tüm ülkede ekilebilen toprakların hemen hemen yüzde onikisini oluşturan hazine topraklarının

adil dağılımı gerçekleştirildi. Toprak kirası %25'e kadar düşürüldü ve birçok borçlar iptal edildi. Sömürgecilerin ve hainlerin toprakları ellerinden alındı ve iğreti olarak yoksul köylülere bağışlandı. Köylüler çorak ve bakir toprakları işleme ve onlara sahip olma haklarını elde ettiler.

Toplumsal bir yasa kabul edildi: sekiz saatlik iş günü, sendika özgürlüğü, grev hakkı. Sahipsiz kalan ulusal ithalât girişimleri gerek kamulaştırıldı ve gerekse bunlara el konularak işçilere bunların yönetimine katılma hakkı tanındı. Birçok işsize iş sağlayacak çokca kamusal girişim ve atölyeler açıldı.

Varlık vergisi, sömürge yönetimince uygulanan zoraki afyon satınalma ile tuz ve alkol tekelleri kaldırıldı.

Başlangıçta yeni devletin kasalarında yalnız 1.250.720 piastre vardı. Bir tedavül bankası olan Çinhindi Bankası, Ağustos Devrimi sırasındaki ayaklanmanın denetimini kaçırmış olmasına rağmen, yine de Vietnam hükümetinin ödeme emirlerini yerine getirmek zorunda kaldı. Ama ne ki, banka, 23 Ekim 1945'de, halk iktidarı için yıkım olabilecek malî bir krize yolaçacağını umarak bütün ödemeleri durdurdu. Ancak bunu izleyen ilk günlerde hükümet, halk arasında geniş çapta bir para toplama kampanyası açtı. En güncel masrafları gidermek amacıyla altın, değerli mallar ve para toplandı; tüm toplum katları bu kampanyaya coşkuyla katıldılar ve memurlar ücret almaksızın aylarca çalıştılar. Fakat ne pahasına olursa olsun, bağımsız bir paranın çıkarılması gerekiyordu.

31 Ocak 1946'da, ilkin Orta Vietnam'da ve 1946 sonlarına doğru tüm ülkede geçerli olmak üzere, Vietnam dong'unun basılması kararı kanunlaştı. Bu paranın güvencesi ne idi? Hükümetin ne altın ve ne de döviz yedeği vardı; Vietnam devleti henüz ne başka bir ülke tarafından tanınmıştı ve ne de dış ticaret ilişkilerine girişmişti. Bu kâğıt para, halk kitlelerinin yurtseverliği, hükümete olan güvenleri ve

ulusal bağımsızlığı koruma iradeleriyle desteklenıyordu. Dong, Çinhindi piastre'ıyla eşit değerde kabul edildi. Bağımsız bir ulusal ekonominin ilk temeli atılmıştı.

Bütün bu politik, sosyal ve malî ivedi görevler, yeni devletin, en önde duran, ne pahasına olursa olsun bağımsızlığı koruma görevini yerine getirmesine engel olmadı. Bu yüzden silahlı kuvvetlerin, hem düzenli bir ordunun ve hem de bölgesel savunma kuvvetlerinin kuruluşuna en büyük dikkat gösterildi.

Güçlükler içinde doğmuş olan Vietnam Demokratik Devleti bu şekilde her güçlüğe göğüs germek üzere silahlandırıldı.

Çan Kay-Şek Tertiplerine Karşı Mücadele

Tehlike esasen dışarıdan geliyordu. Askerî anlaşmaların erdemiyle Çinhindi, 16. enlemin kuzeyinde Çan Kay-şek birlikleri tarafından, güneyi de Fransızların dönüşü için hazırlıklara koyulan ingiliz birlikleri tarafından işgal edildi.

General Lu Han önderliğindeki 200.000 kişilik Çan Kay-şek birliklerinin ardında Amerikan emperyalizminin karaltısı belirdi. Vagonlarla gelenler, Çan Kay-şek'in Vietnam halkı üzerinde kukla yöneticiler olarak kullanmayı düşündüğü eski milliyetçi parti kalıntıları olan küçük politikacı ve serüvenci guruplarıydı. Çin-Vietnam sınırındaki bazı eyalet merkezlerinde (Lao Cai, Lang Son, Quang Yen), Çan Kay-Şek birlikleri ve cılız Viet Cach ile Viet Quoc milliyetçi guruplarının adamları devrimci iktidarı kaldırarak kukla ögelerini yerleştirmişlerdi. Ama halkın tamamı tarafından desteklenen devrimci iktidarı ortadan kaldırmak bu birlikler için kolay değildi. Yine de, kabinenin dağıtılmasını ve giderek Başkan Ho Şi Min'in Bao Dai lehine çekilmesini istediler. Aralık 1945 sonuda hükümete bir ültimatom yollayan General Lu Han, Komünist bakanların istifasını, yönetimin milliyetçi gericilere devrini, bunlara derhal ulusal

Mecliste 80 sandalye verilmesini (hatta seçim olmaksızın) ve ulusal bayrağın eski biçimini almasını istedi. Bu arada, ulusal birleşik cephenin içine uyuşmazlık tohumları atmak ve huzursuzluk yaratmak amacıyla, Viet Quoc ve Viet Cach grupları, burjuvalarla feodal toprak sahiplerini saflarına kazanmaya ve Fransız ve Japon ajanlarını toplamaya çalıştılar. Hükümet adamlrını kçırarak öldürdüler, Fransız halkını tahliye ettiler ve giderek Viet Minh'i kışkırtıcı olmakla suçladılar. Yedi bakanlık istediler: içişleri, ulusal savunma, maliye, ekonomi, gençlik, eğitim, yurt dışındaki Vietnamlılar ve yurt içindeki uluslarla ilgili sorular, Başbakanlık memuriyetleri ve Genel Kurmay Başkanlığı. Bütün bu huzursuzlukların başlaması ve istekler, tam da Fransız birliklerinin Güneyi yeniden ele geçirme girişiminde bulundukları anda oluyordu.

Halk desteğine sahip olmadıklarından, bu cılız gruplara karşı mücadele kolaydı, ama bunların ağababalarına yani Çan Kay-şek adamlarına karşı, ilkede uzlaşmaz ve pratikte esnek bir politika çıkarmak gerekiyordu. İki emperyalistten Fransızlar daha tehlkeliydi, çünkü kendi ülkesinde şaha kalkmış olan bir devrim tarafından tehdit edilen Çan Kay-Şek'in Vietnam'a doğrudan bir saldırıya geçme şansı azdı. Buna rağmen, Lu Han'ın 200.000 adamı yeni Vietnam devleti için sürekli tehlike teşkil ediyordu.

Ulusal egemenliğimize saldırıya her yeltenişlerinde kitleleri politik mücadeleye seferber etmek suretiyle ülkemizin iç politikasına burunlarını sokmaları önlenen bu birliklerle dolaysız bir sürtüşmeye girmekten kaçınmak gerekiyordu. Viet Cach ve VietQuoc'a gelince, bunların sabotaj eylemleri ve cinayetleri kamuoyu önünde mahkum ediliyor ve gerektiğinde cezalandırılıyordu, ama bunlara aynı zamanda siyasal anlaşmalar da öneriliyordu. Bozguna uğramaları umularak, kendilerinden genel seçim için aday göstermeleri istendi, ama onlar öneriyi geri çevirerek General Lu Han'

ın istediği gibi, 70 adamlarını Ulusal Meclise sokma görüşünde bekindiler. Çan Kay-şek birliklerinin baskısı altında, hükümet, Ocak 1946'da, Viet Cach'tan adamı Nguyan Hai Than'ı Dışişleri Bakanı atamak zorunda kaldı. Yine de, bu cılız grupların tüm karşı devrimci eylemleri boşa çıktı, çünkü halk onları her yerde reddetti ve iktidar her kademede sapasağlam devrimcilerin ellerinde kaldı.

Nam Bo'da Fransız Saldırganlığı

Japon bozgunundan sonra Fransız hükümeti, 1945 yazında, Çinhindi'nde egemenliğini yeniden kurma yolunda bir dizi ivedi tedbirler aldı. 16 Ağustos'da, «Massu» müfrezesini ve Akıncılar Kolordusu Başkumandanı General Leclerc iie 9. sömürge piyade birliğini ve bir dindan olan Amiral Thierry d' Argenlieu'yü Çinhindi Fransız Yüksek Komiseri olarak Çinhindi'ne gönderdi. İngiliz Güneydoğu Asya Kuvvetleri Başkumandanı Mounbatten de Fransız birliklerinin Çinhindi'ne gönderilişini hızlandırmak için ellerinden geleni yaptı, çünkü Asya'daki sömürgelerinin geleceğiyle yakından ilgilenen İngiliz emperyalizmi, Fransızların Çinhindi'nde egemenliklerini yeniden kurmalarını görmeye can atıyordu.

23 Ağustos'da, aralarında Yüksek Komiserlik delegesi Cédile'in de bulunduğu çok sayıda Fransız Nam Bo'ya paraşütle indi; Japonlar, Cédile'in Saigon'daki (bu kentte ayaklanma henüz patlak vermemişti) Fransızlarla temasa geçmesine izin vermişlerdi. Cédile 29 Ağustos'da, Fransa'nın, Vietnam'ın ne bağımsızlığını ve ne de birliğini tanımadığını bildirmek için Nam Bo Devrim Komitesi ile ilişki kurdu. Komite, Vietnam'ın hem bağımsızlığını ve hem de birliğini kazanmış olduğu ve Vietnam halkının sömürge yönetiminin hiç bir şeklini tanımayacağı karşılığını verdi. 2 Eylül'de bağımsızlık için yapılan büyük halk gösteri yürüyüşü sırasında, bir kiliseye gizlenmiş olan Fransız sömürge-

cileri ve ajanları kalabalığın üzerine ateş açarak 47 kişiyi yaralayıp öldürdüler.

Eylül'ün ilk günlerinde İngiliz-Hint birlikleri Saigon'a çıktılar; Japon coup de force'undan sonra içeri atılmış olan binlerce Fransız tutukluyu salıvererek onları silahlandırdılar. İngiliz koruyuculuğundan emin olan bu Fransızlar birçok provakasyonlara giriştiler. Nam Bo Komitesinin bürolarını işgal eden İngiliz birlikleri (13 Eylül), Fransızların kendi bayraklarını asmalarına ve bazı yerlerde Japonları kurtarmalarına izin verdiler. 19 Eylül'de, bütün bu provakasyonlar karşısında Nam Bo Yönetim Komitesi halka bir çağrıda bulunarak, Fransızların yeniden ele geçirme girişimlerine silahlı direnişle karşılık vermeye hazır olmalarını istedi. Aynı gün Cédile, «düzen»in yeniden kurulacağını ve De Gaulle'ün 23 Mart 1945 tarihli demeciyle onaylanan bir «hükümetin» kurulmuş bulunduğunu ilân etti.

20 Eylül'de, İngiliz Generali Gracey, tüm Vietnam gazetelerini yasakladı. Ertesi gün sokağa çıkma yasağı koydu. Vietnam güvenlik kuvvetlerinin dağıtılmasını ve silahlarının teslimini emretti. Bu emir doğal olarak dinlenmedi. Bunun üzerine Gracey, 1.400 Fransız savaş tutsağını salıvererek silahlandırdı, bunlar da birçok provakasyonlar düzenleyerek 22 Eylül'de bazı polis karakollarını işgal ettiler. Aynı gece Fransızlar Saigon'a baskın yaptılar. Nam Bo Yönetim Komitesi halkı derhal buna karşı sert çıkmaya çağırdı. «Ya bağımsızlık ya ölüm!» sloganı heryerde çınladı. Komite ayrıca 26 Eylül'de bir açıklama yaptı:

«Hükümet ve yurttaşlarımız, ulusal bağımsızlığı korumak için kendilerini düşünmeksizin ve fedekârlıkla savaşan Güneyli halkımızı ve savaşçılarını desteklemek için yurdun her yanında elinden gelen herşeyi yapacaktır.»

Halk ordusunun birlikleri derhal Nam Bo'ya sevkedildi.

İktidarın ele geçiriliş tarihi olan 25 Ağustos'dan 23 Eylül'e kadar, Saigon'da kurulmuş olan devrimci iktidar he-

nüz silahlı kuvvetlerini pekiştirmeye zaman bulamamıştı; bununla birlikte, kitlelerin ateşli yurtseverliği, muzaffer ayaklanmanın yarattığı coşkun atmosfer, her yerde olağanüstü bir savaşçılık ruhu yükseltmişti. Bambu sopalarından başka bir şeyle silahlanmamış olan Nam Bo halkı, düşmana karşı direnmek için tek vücut halinde kabardı.

Düşmanın ana yönetim binalarını işgal altında tuttuğu Saigon'da halk derhal silahlı ve politik savaşı başlattı. Birçok kesimde, İngiliz ve Japon birliklerinin yardımını alan Fransız birlikleri, barikatların ardına sığındılar; sokaklarda ve fabrikalarda sert çarpışmalar oldu. Vietnamlı yurtseverlerin eşsiz yiğitliği burada silahsız oluşlarının yerini tuttu. Genel grev ilân edildi ve Fransızlarla işbirliği yapmama kararı alındı. Fransızlar, Avrupa mahallelerinde ışık ve sudan yoksun olarak çember içinde sıkışıp kaldılar. İşçiler birçok Fransız işletmelerini ateşe verdi, bazılarında da makineleri parçalarına ayırarak kırlık alanlara taşıdılar. Fransızlar denetimi Saigon'un ötesine uzatamadılar ve kararlı partizanlar tarafından her gece tedirgin ediidiler.

Fransızlar bunun üzerine görüşme isteğinde bulundular. 2 Ekim'de bir araya gelindi. Nam Bo Yönetim Komitesi Vietnam'ın bağımsızlığının tanınmasını istedi. Fransızlar bu isteği geri çevirdiler ve bir haftalık ateş-kesten sonra düşmanlık yeniden başladı. Bu sırada Fransız Akıncı Kolordusunun ilk birimleri karaya çıktılar ve İngiliz Generali Gracey zor kullanma tehdidini savurdu. Nam Bo Komitesi ona şu notu gönderdi:

«Görevlerini yerine getirmek için angaje olan İngiliz -Hint birliklerine saygı duyarız, ancak bunlar Fransız egemenliğini yeniden kurmaya çalışırlarsa, bağımsızlığını korumak için ayağa kalkmış bütün bir halkla karşı karşıya geleceklerdir.»

Komitenin emri üzerine kentliler, direnme için hazırlanmak üzere kentleri boşaltmaya başladılar. İngiliz-Hint

birlikleri soğukkanlılıkla selâmlandı, ama Fransızlara karşı gerilla savaşı hızlandırıldı ve Saigon çevresindeki ambargo sıklaştırıldı. Mamafih, Akıncı Kolordunun gelişiyle Fransızların gücü tazelenmişti. İngilizler onlara yolu açmak için, müttefik kuvvetler adına kent merkezlerini ve Saigon dışındaki bölgeleri adım adım işgal ettiler. 21 Ekim tarihinde, Fransız-İngiliz birlikleri, ülkenin pirinç ambarı olan, kauçuk plantasyonların bulunduğu Mekong deltasına karşı saldırılarını başlattılar. Daha sonra Tay Nguyen Dağlıklarına yöneldiler ve Güney Trung Bo'ya birlik çıkardılar; bütün bunlar Kasım-Aralık 1945'de oldu. 1946 Ocak ayının sonuna doğru, Fransızlar, zırhlı ve deniz kuvvetleriyle Nam Bo, Güney Trung Bo ve Tay Nguyen Dağlıklarındaki başlıca kentleri ve ulaşım ağlarını denetim altına almayı başardılar. Silahsız kalan Vietnam kuvvetleri kentlerden çekildiler ve kırlarda direnmeyi örgütlemeye başladılar. Ekonomik ambargo ve sabotaj halâ kent merkezlerinde geçerli yurtsever eylemlerdi. Büyük direnme üsleri Thanh Phu (Ben Tre eyaleti) ve U Minh (Batı Nam Bo) bölgelerinin bulunduğu Sazlık Ovasında kuruldu. Vietnam merkezî hükümeti o zaman temel görevin, Güney'deki direnmeyi son olanağa kadar takviye etmek olduğuna karar verdi.

Aralık ayında direnmenin önderliği birleştirildi ve Nam Bo üç askercil bölgeye ayrıldı. Direnmenin politik, idari askerî aygıtları yeni temeller üzerinde yendien örgütlendi. Fransızlar kuvvetlerini dağıtmaya zorlandılar, gerici eşrafı örgütlemede birçok güçlüklerle karşılaştılar. Halka karşı terör uygulamayı hızlandırdılar, toplu idamlar düzenlediler, yurtseverlere işkence yaptılar, fakat ne yaptılarsa kitlelerin moralini kıramadılar. 5 Kasım'da Başkan Ho Şi Min şu açıklamayı yaptı:

«Fransızlar bilmelidirler ki Vietnam halkı kan dökülmesini istememekte, barışı sevmektedir. Fakat Vietnam'ın

bağımsızlığını korumak ve çocuklarımızı köle olmaktan kurtarmak için bu uğurda milyonlarca savaşçımızı feda edecek bile olsak, yıllar sürecek bir direnme savaşına kararlıyız. Ve direnme savaşımızın başarıya erişeceğinden eminiz!»

Komünist Partisi Merkez Komitesi de 25 Aralık'da şu emirleri formüle etti:

«... Düşmanın işgali altında bulunan kentler arasındaki ulaşımı kesin, düşmanı ekonomik ablukaya alın, politik çember altında tutun ve askercil alanda da tedirgin edin... gerilla savaşını yaygınlaştırın, sözkonusu kent sakinlerini işbirliği yapmamaya ve kır halkını düşmana yararlı olabilecek herşeyi yakıp yıkma politikasını uygulamaya ikna edin. Çeşitli askercil bölgeler arasındaki bağları tek bir kumanda için sıklaştırın. Saldırı ve geri çekilme planları da ayrıntılı saptanmalıdır ...»

Bütün ekonomik ve malî güçlüklere rağmen Kuzeyden insan ve malzeme ikmali alındı; Güneyde birçok insan savaşmak için gönüllü yazıldı; Güneyin direnmesi için halk her kuruşunu tasarruf etti. 17 Ocak 1946'da, Vo Nguyen Giap, Silahlı Kuvvetler adına kaleme aldığı demecinde şöyle belirtti:

«Uzun sürecek bir direnmeye hazırlı kve Güneye takviye göndermek, hükümetin ve tüm halkın gündemindeki bir numaralı maddedir. Direnme için, Güney cephesi için her türlü yardım ve fedekâlık yapılmalıdır.»

Direnmenin yeniden örgütlenmesi hemen meyvelerini verdi. Fransız Generali Pellet şöyle itiraf ediyordu:

«Düşman her yerde. Güçlü ve modern savaş araçlarımızın etkili bir şekilde kullanılabileceği ne sürekli bir cephe, ne de sabit direnme hattı var. Her bambu demeti, belki de her şapka düşmana siper oluyor. Her an ve her yerde bulunan ama ele geçmeyen bir düşmanla karşılaşan askerlerimizin sinirleri çok bozuk!»

İşte, Çinhindi'ne gönderilmesi üzerine Japonlara karşı savaşacağını sanan bir başka Fransızın, bir gemi işçisinin tanıklığı:

«Çinhindi'ndeki Fransız birlikleri, Alman faşistlerinin Fransa'da yapıkları gibi davranıyorlar. Tavırlarından tiksiniyorum. Uçaklarımız neden her gün silahsız balıkçılar üzerine bomba yağdırıyorlar? Askerlerimiz neden hep yağmalıyor, yakıyor, öldürüyor? Ülkeyi uygarlaştırmak mıdır bu? Bize karşı gelenler bir avuç asi değil, özgürlüğünü savunmaya kararlı bir halk. Burada herkes bir Viet Minh. Bir halk hiç bir şekilde bütünüyle yok edilemez.»

Bu yazıyı 1946'da ailesine yazan, Henri Marti idi.

1946'nın ilk aylarında durum bu şekilde hem Vietnam hükümeti ve hem de Fransızlar için nazikti. Fransızlar Nam Bo ile Güney Turung Bo kentlerini işgal altına almışlardı, ama gerillalar karşısında güçsüz düşüyorlardı; aynı zamanda, Hanoi'da kurulmuş bir devrim hükümeti varlığını sürdürdüğü sürece Güneyin işgali tehlike altındaydı. Askerî harekâtlarını sürdürür ve Fransa'dan takviye alırken, sömürgeciler, bir yandan da, uydurma adamların hazırladığı ve «özerk bir hükümet»le Cochinchina'nın ayrılmasını öngören bir planı yutturmaya çalıştılar. Vietnam tarafında ise, bağımsızlığı savunma iradesi sarsılmaz ve halkın desteği tam sağlanmış ise de, elde edilebilen maddi ve askerî kuvvetler yetersiz kalıyordu; bu gibi eksiklikleri gidermek için çok zamana ihtiyaç vardı. Üstelik Kuzeydeki gerici partileri destekleyen Çan Kay-şek birlikleri sürekli bir tehditti.

Fransız sömürgecileri buna dayanarak Çan Kay-şek ile görüşmelere oturdular. Buna göre, onun Fransız birliklerinin Kuzey Çinhindi'ni ele geçirmelerine izin vermesine karşılık, Fransa'nın Çin'deki fazladan toprak egemenliği hakları iptal edilecek, Yunnan demiryolunun bir bölümü, «özel bir bölge», Haiphong'da Çan Kay-şek'e ve Çinhindi'ndeki Çinlilere özel bir statü bağışlanacaktı. 28 Şubat 1946'da,

egemenliği sözkonusu olan Vietnam hükümetine danışılmadan bir anlaşma imzalandı. Çin'e sığınmış olan dört bin kişilik Fransız birliği bu anlaşma uyarınca geri gelerek Lai Chau'a girdiler, aynı anda Fransa'dan gelen takviye birlikleri Kuzeyde karaya çıkmak üzereydiler.

Vietnam hükümeti, aynı anda Fransız ve Çan Kay-şek birliklerine karşı savaşmak zorunda kalmamak için, Çan Kay-şek birliklerinin ülkeyi işgallerine son vermek için diğerleriyle uzlaşmayı yeğledi. Zaman kazanmak için uzlaşma gerekliydi; ve bu da mümkündü, çünkü toptan işgal için hazırlanan Fransızlar ülke çapında bir savaş açmaya henüz hazır değillerdi. Birkaç birlikle ilkin Kuzeyden ayak basacak yer kazanmak ve takviyenin gelmesiyle de işgali genişletmek istiyorlardı.

6 Mart 1946 tarihinde, Başkan Ho Şi Min ile Fransa temsilcisi Sainteny, aşağıda temel hükümleri içeren bir anlaşmayı imzaladılar:

1. Fransız hükümeti Vietnam Cumhuriyetini, kendi hükümeti, parlementosu, ordusu ve maliyesi bulunan ve Çinhindi Federasyonu ile Fransız Birliği'nin üyesi olan özgür bir devlet olarak tanır. Üç «Ky»*nin yeniden birleşmesi konusunda, Fransız hükümeti, halk oylamasıyla alınacak karara uyacağına söz verir.

2. Vietnam hükümeti, uluslararası anlaşmalar uyarınca, Çin birliklerini kurtarmaya geldiği zaman Fransız birliklerini dostluk anlayışıyla kabul etmeye hazır olduğunu bildirir.

3. İmzaların atılmasıyla her iki taraf derhal düşmanlığı sona erdirecek gerekli tedbirleri alacak, birliklerini yerlerinde tutacak ve dostça ve içten görüşmelerin en hızlı bir şekilde açılması için uygun ortamı yaratacaktır. Bu görüşmeler, Vietnam'ın diğer ülkelerle olan diplomatik ilişkileri-

(*) ...ç «Ky), ülkenin üç bölgesiydi: Kuzey, Orta ve Güney.

ni, Çinhindi'nin gelecekteki statüsünü ve Vietnam'daki Fransız ekonomik ve kültürel çıkarlarını saptayacaktır.

6 Mart anlaşmasının imzalanmasından sonra, hükümlerinin yerine getirilmesi yolunda karmaşık —askercil, siyasal ve diplomatik— bir mücadele başladı. 15.000 Fransız askeri Hanoi'a girdi, ama diğer yandan da 200.000 Çan Kay-şek birliği, beraberinde Viet Quoc ve Viet Cach serüvencilerini de yanlarına katarak ülkeden çekildiler. Bundan sonraki mücadele, Fransız sömürgecilerinin askercil ve siyasal oyunlarına karşı yoğunlaştırılmak durumundaydı.

Nam Bo'da Fransızlar, temizlik akınlarıyla bombardımanlarını, Vienamlı yurtseverlere karşı baskınlarını sürdürdüler. Anlaşmanın imzalanışı üzerinden bir kaç hafta geçmeden, Fransız Yüksek Komiseri Thierry d' Argenlieu, Nam Bo'yu giderek ülkeden ayırmak amacıyla, birtakım yardakçıların da yardımıyla hileli bir şekilde «Nam Ky Özerk Cumhuriyeti Hükümeti»ni kurdu. General Leclerc, Hanoi'a vardığında, kışkırtıcı bir edayla, «Kurtuluşun son aşaması Hanoi'dur» yolunda demeç verdi. Fransız birlikleri de Kuzeye varır varmaz sayısız provakasyonlar düzenlediler. Vietnamlı yurtseverleri öldürdüler ve Vietnam'ın egemeliğine tecavüzde bulundular. Fransız sömürgecileri ve Paris gerici liderleri, Çinhindi'nin yeniden askerî işgalinin an meselesi olduğuna ve Vietnam halkının Fransız askercil gücüne karşı direnecek hiç bir yolu kalmadığına iyiden iyiye inandılar.

Bu koşullar altında, Vietnam ve Fransız yetkilileri arasındaki görüşmeler, ancak hiç bir sonuca götürmeyen sürüncemeli bir meydan savaşı olabilirdi. Da Lat'da Nisan'da başlayıp Mayıs'a kadar süren giriş müzakereleri de yalnız iki partinin durumlarındaki temel farklılıkları kaydedebildi. Vietnam tarafı içte ve dışta ulusal egemenliği, Kuzeyden Güneye ülkenin bütünlüğünü savunuyor; Fransızlar ise, başında bir Fransız valisinin bulunduğu bir «Çinhindi Federasyonu» projesini; ve valinin Vietnam'ı tüm uluslararası

lişkilerinde temsil etmesini savunuyorlardı. Fransızlar aynı zamanda Vietnam'ı frank bölgesi içine katmak istiyorlardı. Bu ise, eski sömürge yapıya yeni bir ad yakıştımaktan başka bir anlam taşımıyoldu. Asıl sürtüşme, Nam Bo'nun statüsü hakkında oldu; Fransızlar burayı ülkenin gerikalan kısmından ayırmak istiyorlardı. Vietnam delegasyonu kendi payına, Vietnam'ın bütünlüğü ilkesine sarıldı. Vietnam delegasyonunun başı olan Vo Nguyen Giap şöyle bir açıklama yaptı:

«Eğer ki Nam Bo ülkenin geri kalan kısmından ayrılırsa, Vietnam halkı onu birleşmiş bir Vietnam'a kazanmak için mücadelede tüm enerjisini toplayacaktır.»

Başkan Ho Şi Min de şöyle bir demeç verdi:

«Nam Bo'daki kardeşlerimiz Vietnam yurttaşıdırlar. Irmaklar kuruyabilir, dağlar aşınabilir, ama bu gerçek sonsuza değin gerçek kalacaktır.»

6 Temmuz 1946 tarihinde, Paris yakınlarındaki Fontainebleau'da görüşmeler açıldı. Fransızlar son derece serttiler. Konferans, uzlaşması olanaksız bir ortam taşıyordu. 18 Ağustos'da, Marius Moutet, «Cochinchina'nın bir Fransız sömürgesi olduğunu» açıkladı. Fontainebleau'da Fransız delegeleri görüşmeleri sürdürürken Çinhindi'nde, Fransız Yüksek Komiseri, 1 Ağustos'da Dalat'da, oldu bittiyle bir Çinhindi Federasyonu kurmak amacıyla bir kuklalar konferansı topladı. Fransız birlikleri Vietnam'da provakasyonlarını artırdılar. Bu yüzden, Fontainebleau konferansına devam etmenin bir anlamı olamazdı. O zaman Fransa'da bulunan Başkan Ho Şi Min, Marius Moutet ile bir modus vivendi imzalamak suretiyle son bir uzlaşma çabasına girişti. Buna rağmen Fransız takviye kuvvetleri gelmeye devam etti. Fransız hükümeti, aktif olarak yeni bir fetih savaşına hazırlanıyordu.

Ekim ayında, Vietnam Ulusal Meclisi, Ho Şi Min'e, geniş bir ulusal birlik temeli üzerinde yeni bir hükümet kurma görevini verdi. Aynı oturumunda Meclis, «tüm iktidar halkındır» temel ilkesini vurgulayan, halkın demokratik haklarını, kadın-erkek ve tüm azınlıklar arasında eşitliği ilân eden anayasayı kabul etti. Bu Anayasa aynı zamanda, Vietnam'ın Kuzeyden Güneye bütün bir ülke olduğunu da ilân ediyordu.

Fransızlar yine de provakasyonlarını sürdürdüler; sömürgecilerin manevraları öylesine iğrenç (sinik) bir hale geldi ki, kendi memurları olan Cochinchina «özerk hükümeti» başkanı Nguyen Van Tinh intihara dek sürüklendi. Fransız birlikleri, Vietnam'ın egemenliğini zedelemek için her yerde olay çıkarma çarelerini aradılar. Kuzeyin dış dünya ile bağlantısını sağlayan ve elde edilen gümrük vergilerinin Vietnam bütçesine önemli katkıda bulunduğu tek liman olan Haiphong'da Fransızlar kendi gümrük servislerini koymak istediler; 20 Kasım'da Fransız birlikleri, Haiphong'da Fransız savaş gemileri aynı zamanda, nüfusun yoğun olduğu kesimleri bombaladılar. Fransız saldırıları binlerce kurbana maloldu. Kuzeye açılan iki giriş kapısı olan Haiphong ve Lang Son'u işgal etmekle Fransız Kumandanlığı niyetini açığa vurdu. Bir yandan da son bir barış çabasında bulundu ama varılan birkaç anlaşma da Fransızlar tarafından hemen sabote edildi.

Fransız kışkırtmaları artık Vietnam'ın göbeğinde yeralmaya başladı. 17 Aralık'da Hanol'da Vermicelli Caddesinde yapılan bir Fransız baskınında yüzden çok insan öldürüldü. 18 Aralık günü Fransızlar Maliye ve Ulaştırma Bakanlıklarını işgal ettiler ve sokaklardaki kışkırtmalarını yoğunlaştırdılar. Halk ve savunma milisleri buna karşı barikatlar kurdular, duvarları delerek evden eve geçit yolları açtılar ve Fransız saldırılarına hazırlandılar. Başkan Ho Şi Min, henüz atanmış bulunan Fransız Başbakanına bir mesaj yol-

layarak imzalanmış anlaşmalara uyulmasını istedi. Buna *hiç bir cevap gelmedi. 19 Aralık günü Fransız Kumandanlığı* Vietnam hükümetine bir ültimatom yollayarak barikatların kaldırılmasını, savunma milislerinin silahsızlandırılmasını ve merkezî Vietnam'da «düzen»in sağlanmasının Fransız birliklerinin eline verilmesini istedi.
19 Aralık Başkan Ho Şi Min ulusa şu çağrıda bulundu :

«Tüm ülkedeki yurttaşlar,

Barışı istediğimizden ödünler verdik. Ama biz ne denli ödün verdiysek Fransızlar o denli ileri gittiler. çünkü ülkemizi bir kez daha işgal etmeye kararlıdırlar.

Hayır! Ülkemizi kaybetmekten ve köleleşmektense, her şeyimizi feda ederiz. Kadın erkek, yaşlı genç, din inancı ne olursa olsun, hangi ulustan ve politik görüşten olursa olsun, tüm Vietnamlılar Anayurdu savunmak için Fransız sömürgecilere karşı savaşlarını yükseltmelidirler. Tüfeği olanlar tüfeklerini, kılıcı olanlar kılıçlarını, kılıcı olmayanlar da çapalarını ya da sopalarını kullansınlar. Herkes sömürgecilere karşı çıkmaya ve ülkesini kurtarmaya çabalamalıdır. Ulusal kurtuluş saati gelip çatmıştır. Kanımızın son damlasını bile ülke savunması uğruna feda etmeliyiz: En ağır yoksulluğa ve en büyük acılara katlanmak zorunda kalsak da her fedakârlığı yapmaya hazırız. Zafer kesinlikle bizim olacaktır.»

O zamana kadar Güneyde sınırlanmış olan direnme savaşı tüm ülkeye yayıldı. Güçlükle doğmuş olan Demokratik Vietnam Cumhuriyeti kararlı bir mücadeleyi yürütmek zorundaydı: kendinden teknik ve ekonomik bakımdan çok üstün, güçlü bir biçimde silâhlanmış emperyalist bir güce karşı savaşmak. Nitekim, genç cumhuriyet, uzun bir direnişten sonra, 1954 yılında, ünü dünyanın dört bir yanına yayılan Dien Bien Phu zaferiyle savaştan muzaffer çıktı.

Ulusal bağımsızlık kesin olarak yeniden kazanıldı. Bu bir şans eseri değil, uzun süren bir ulusal halk mücadelesinin sonucu oldu. Şimdi Vietnam İşçi Partisi adını almış bulunan, bin yıllık bir geleneğin mirasçısı Vietnam Komünist Partisi, sömürgeci işgalin başladığı andan itibaren çeşitli yurtsever hareketlerin giriştiği kavgayı sürdürerek, yeni düşünceler taşıyıp yeni eylem yöntemleri geliştirerek bu mücadelenin ileri bir adım atmasının ve onu zafere götürmesinin en büyük etkeni olmuştur.

Sağlam görüşlerle geniş halk temeli üzerinde kurulmuş, devrim biliminin ustalığı ile güçlü ve deneyimli bir partinin yönetimindeki geniş halk yığınlarının savunduğu bu ulusal bağımsızlık, tüm saldırılara karşı muzaffer direnecektir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BÖLÜM I. BAĞIMSIZLIĞIN YİTİRİLİŞİ 5
. Saygon ve üç Cochinchina eyaletinin yitirilişi 6
. Hue sarayının utanç verici durumu. Hanoi'un düşüşü 10
. Monarşinin temsili ve sömürge rejiminin kuruluşu 13
. Can Vaung hareketi ve halkın mücadelesi 15
. Direnişin ikinci aşaması 19

BÖLÜM II. SÖMÜRGE REJİMİNİN YERLEŞMESİ (1897-1918)
. Eğitim ve kültür örgütleri 25
. Vergiler, resimler ve devlet tekelleri .. 27
. Ekonomik sömürü 29
. Vietnam toplumu yapısında olan değişiklikler ve ulusal hareketin aldığı yeni biçimler 31
. Modern aydınlar ve ulusal hareket ... 34
. Köylü gösterileri . Silahlı direnme ... 37
. Birinci Dünya Savaşı sırasında Vietnam 40

BÖLÜM III. EKONOMİK DEĞİŞİMLER VE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİMİN İLK BELİRTİLERİ (1919-1929) 44
. Feodaller ve köylüler 47
. Proleterya, geleceğin gücü 51
. Ulusal harekette yeni bir kabarış ... 54
. Yurtsever ve devrimci güçlerin yeniden toparlanışı 58
. Quoc Zan Dang'ın başarısızlığı ve ortadan silinişi. *Yen Bai.* 61
. Komünist Partisinin kuruluşu 63
BÖLÜM IV. EKONOMİK BUHRANDAN II. DÜNYA SAVAŞINA. MİLLİ DEMOKRATİK GÜÇLERİN YENİDEN TOPARLANMASI ... 66
. Ekonomik kriz 67
. 1930-1931 yıllarının geniş çapta mücadeleleri 70
. Büyük dönüm noktası: 1945 73
. Ağustos devrimi 77
BOLÜM V. DEMOKRATİK VİETNAM CUMHURİYETİNİN KURULUŞU (1945-1946) 82
. Çan Kay-Şek tertiplerine karşı mücadele 89
. *Nam Bo'da Fransız saldırganlığı* 91

HER ZAMAN
BİZİM DAĞLARIMIZ,
BİZİM NEHİRLERİMİZ,
BİZİM İNSANLARIMIZ VAROLACAK...
AMERİKAN İSTİLACILARI YENİLECEK.
YENİ BAŞTAN KURACAĞIZ ÜLKEMİZİ,
BİN DEFA DAHA GÜZEL

HO Şİ MİNH

10 Lira